TUDOMÁNY ÉS HALADÁS

M. THOREZ

TANULMÁNYOK A FRANCIA FORRADALOMRÓL (1789)

25

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1949

SZIKRA

TANULMÁNYOK
A FRANCIA FORRADALOMRÓL
1789

A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTA:
MAURICE THOREZ
A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT FŐTITKÁRA

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1949

FORDÍTOTTA:
RÁBA GYÖRGY

Felelős kiadó: Aczél Tamás

Budapesti Szikra Nyomda N. V. 1. sz. Telepe: VIII, Conti-utca 4.
Felelős: Radnóti Károly

A SZÁZÖTVENEDIK ÉVFORDULÓ*

A Kommunista Párt különleges pompával ünnepelte meg a nagy francia forradalom százötvenedik évfordulóját. Már a múlt nyáron is egyedül a kommunisták emlékeztek meg Grenoble-ban az 1788 június 7-i Cserepek Napjáról, valamint a dauphiné-i rendi gyűlés 1788 július 22-én Vizillesben történt összehívásáról. Ez a két esemény mintegy nyitányát jelentette az 1789-ben kitört forradalomnak.

Az utóbbi hónapokban számos előadást tartottunk szerte az országban. Ezek során ismertettük a panaszkönyveket, amelyeket a nép küldöttei százötven évvel ezelőtt a XVI. Lajos által összehívott rendi országgyűlés elé tártak.

Ma Páris népét és dolgozó külvárosát hívtuk egybe a Forradalom tiszteletére rendezett nagyszabású ünnepségre. Miért is ünnepli olyan lelkesen 1789 emlékét a munkásosztály és a Kommunista Párt? Feleletül meg fogjuk vizsgálni a különböző rétegek magatartását a francia forradalom irányában.

Kezdjük a munkásosztály és általában a nép nyilt ellenségeivel, a háborúra bujtogató fasiszták-

* Elhangzott Buffaloban 1939 június 25-én, megjelent a *Cahiers du Communisme* 1939 júliusi számában „Le 150-ième anniversaire" címen.

kal. Mussolini minden alkalmat fölhasznál, hogy kirohanást intézzen „1789 halhatatlan elvei“ ellen. Szembeállítja „a fasizmus világnézetét az Emberi és Honpolgári Jogok Kiáltványának alapelveivel“. Megírta, hogy „a fasizmus szembeszáll mindenfajta jakobinus utópiával és újítással, továbbá reakciót jelent a XVIII. sz.-i fölvilágosodás mozgalmával és az Enciklopédiával szemben“.

Hitler kijelenti, hogy „a demokrácia csupán hazugság“. A pöttöm Göbbels így ír: „1789-ét kitöröljük a történelemből.“ Göbbels nem ismeri, vagy el akarja feledtetni a német néppel Goethének, legnagyobb költőjüknek, a Valmy-i csata estéjén, 1792 szeptember 20-án kifejtett gondolatát: „Itt és ma kezdődik a világtörténelem új korszaka és ti elmondhatjátok, hogy tanui voltatok.“

A francia fasiszták külföldi ügynökei és a tőke zsoldosai, természetesen ugyancsak haragot táplálnak a Nagy Forradalom műve, az egész világon kifejezésre juttatott és elterjesztett haladás, igazság és szabadság eszméi iránt.

A P. S. F. és P. P. F. emberei, de la Rocque, Henriot, Darquier de Pellepoix, Doriot magátólértetődően a hazaáruló koblenzi emigránsok hagyományait követik, akik a külfölddel szövetkeztek és a porosz királyt szolgálták az Első Köztársaság seregei ellen. Ugyanazt az álláspontot vallják, mint 1815-ben, a Restauráció ultra-reakciósai, akik megsértve 1793 forradalmárainak emlékét, Páris szívében azt a gyalázatos, ú. n. engesztelő kápolnát emelték, melynek lerombolását népünk mind a mai napig hasztalanul kérte.

Azoknak a polgároknak, akik nem rokonszenveznek a fasizmussal, más a véleményük a Nagy Forradalomról. Az ő szemükben 1789 szükséges volt és a köz javát segítette elő; mégis úgy vélekednek, hogy az 1789-es forradalom egyrészt minden kérdést véglegesen megoldott, másrészt a

Forradalom nagy napjai, a bátorság és forradalmi erély rendkívüli megnyilvánulásai legalább is sajnálatraméltó, ha nem éppen elítélendő „túlkapások."

Ez a felfogás tisztán és egyszerűen tükrözi annak a kapitalista középosztálynak az érdekeit, melyet a Forradalom juttatott hatalomra. A polgárság ideológusai örök kategóriákban akarják megrögzíteni a kapitalista társadalomban kialakult termelési viszonyokat. Örök igazságoknak tartják a burzsoázia gazdasági és politikai felsőbbségét kifejező elveket és gondolatokat. Ezek a burzsoák elfelejtik, hogy a nemességből és a papságból kikerült hűbérurak, bár a Forradalom megfosztotta őket javaiktól és kiváltságaiktól, szintén hitték, vagy úgy tettek, mintha hinnék a nép fölötti uralmuk örök igazságát. De mivel a föld nem szűnt meg forogni, új társadalmi forma, a kommunista társadalom váltja föl a kapitalista társadalmat, miként a hűbériség nyomába a kapitalista társadalom lépett.

De, mint 1789-ben, most is segíteni kell a szülésnél. Ez a forradalom feladata. A nagypolgárság még úgy sem tud okoskodni, mint Clémenceau, aki a Forradalmat, ahogy mondta „mindenestül" tudomásul vette. A burzsoázia nem akarja, vagy nem képes megérteni, hogy 1789 július 14-e, 1792 augusztus 10-e, a Jóléti Bizottság, a forradalmi erőszak nélkül nem lehetett volna eltörölni, kisöpörni a dolgok régi rendjét, a feudalizmust, hogy helyet adjon az új, a kapitalista rendszernek.

A polgárság alapjában véve jól tudja, hogy a lényegében polgári-demokratikus forradalom szükségképpen megmozgatta a nép legszegényebb és legszerencsétlenebb rétegeit, amelyre, legalább is kezdetben, támaszkodnia kellett. Miután a kapitalista rendszer a feudalizmus béklyóiból kiszaba-

dult, nemcsak a burzsoázia hatalmának adott erőt és új lendületet, hanem tetemesen megerősítette „a kapitalizmus sírásói“, az ipari proletáriátus osztályát is.

A munkásosztály öntudatos. Ismeri céljait és azt a történelmi feladatot, amely rá, mint a nép egyetemes érdekeinek, az egész emberiségnek a képviselőjére, vár. A munkásosztály már egy évszázada kibontotta zászlaját, a lyoni selyemszövőkét, 1848 párisi munkásaiét, az 1871-es kommünárokét egyaránt, azt a zászlót, amely ma már a föld egyhatodán diadalmasan lobog.

Igaz, akadnak egyesek a polgárság liberális szárnyán, akik ha nem is mennek el odáig, hogy elismerjék a munkásosztály iratlan jogát a forradalomhoz, legalább a legkövetkezetesebb polgári forradalmárok rendkívüli tetteit méltányolni tudják, különösen Robespierre és a jakobinusok esetében. Ez már figyelemreméltó haladás; Lenin számtalanszor hangsúlyozta, hogy „míg a polgári történészek a jakobinizmusban a bukást, a proletáriátus történészei az egyik legmagasabb csúcsot látják benne, melyet az elnyomott osztály a felszabadulásért vívott harcban elért. A francia jakobinusok a legjobb példát adták a demokratikus forradalomra és az ellenállásra az uralkodók ellenforradalmi koaliciójával szemben.“

De azok a ritka, haladó polgárok, akik Robespierre érdemeit elismerik, elítélik Hébert-t és Marat-t és még inkább Babeufö̈t, azaz mindazokat, akik a forradalmi tömegek legharcosabb és leglelkesebb s egyszersmind legszegényebb és legszerencsétlenebb csoportjának érdekeit védték. Visszautasítják Babeuföt, aki korának megfelelően, szükségszerűen utópikus formában ugyan, de elsőként fogalmazott meg kommunista feleletet a kizsákmányoltak kérdésére.

Akadnak olyan „filozófusok“, „szociális böl-

cselők" is, akik ú. n. gazdasági 89-et jósolnak. Úgy látszik, mintha arról volna szó, hogy 89 politikai keretei között tökéletesítsük a társadalom gazdasági szervezetét, szolgáltassunk igazságot és a kizsákmányolók, a társadalom heréinek fölöslegét lenyesve, osszuk szét a termelő munkások és parasztok között. Ezek okoskodásukban a multat veszik alapul és visszafelé tekintenek. Nem értik meg, vagy nem akarják megérteni, hogy a munkásosztály feladata a kommunista társadalmat kibontakoztatni, megteremteni azokból az elemekből, melyek jelenleg a régi kapitalista társadalomban érnek, miként 1789 polgári forradalmárainak küldetése volt a feudális keretek szétzúzása, hogy a technika fejlődése, a hűbériség szívében növekvő termelő erők által kikerülhetetlenné tett és szükséges kapitalista termelés rendszere kialakuljon.

A francia munkásosztálynak nem 1789-et kell befejeznie, hanem olyan 1939-et, 1940-et, 1945-öt, vagy 46-ot kell teremtenie, amely a francia nép 1917-e legyen; kezébe kell ragadnia a hatalmat, meg kell valósítania a proletariátus diktatúráját, hogy megkezdhessük a szocializmus építését a kommunizmus felé vezető biztos és elkerülhetetlen úton.

Látjuk tehát, hogy rajtunk, kommunistákon kívül, eléggé megoszlanak a francia forradalmat, annak művét és következményeit illető vélemények. Még azok is, akik állandóan a Forradalomra hivatkoznak, azon buzgólkodnak, hogy ezt, vagy azt az 1789-es forradalmár csoportot, ezt vagy azt a girondista, jakobinus személyt, vagy Dantont, Robespierre-t állítsák az előtérbe. Igyekeznek elvágni azt a láncot, mely a tegnap forradalmát a ma és a holnap forradalmához köti.

Olvassuk el újra a nagy Victor Hugo sorait: „Mirabeau érzi megmozdulni az ismeretlen mély-

ségből Robespierre-t, Robespierre Marat-t, Marat Hébert-t, Hébert Babeufőt."

Mi, akik a dolgokat és az embereket kommunista szemmel, a munkásosztály képviselőiként nézzük, igazságot szolgáltathatunk, mint Hugo, mindnyájuk művének. Ugyanannak a halhatatlan és termékeny munkának az alkotóit látjuk bennük. A francia forradalom minden derék munkása emlékét az őt megillető mértékben tiszteljük. Köszöntjük azt a Mirabeau-t, aki így szólt a király követéhez: „Mondja meg az urának, hogy mi a nép akaratából vagyunk itt és csak a szuronyok erejének engedünk."

A múlt évben Barnave, a kiváló haladó polgár, a feltörekvő osztály képviselőjének emlékét ünnepeltük Grenobleban, annak a girondistának az emlékét, akit a forradalom menete letiport és eltaposott. Két hete Troyesban, szülővárosában idéztük jelmondatát annak a Dantonnak, aki szintén elbukott: „Bátorság, megint csak bátorság, mindig csak bátorság." Szülőhelyén, Arrasban ünnepeltük a dicsőséges emlékezetű Robespierret; róla mondta Mirabeau: „Sokra fogja vinni, mert hisz abban, amit mond."

Különböző mértékben mindannyian a haladás szószólói, népünk nagyszerű eposzának éltetői voltak.

Hívek maradunk emléküknöz, alkotásukhoz, tanításukhoz. Mikor előre haladunk, mikor az új forradalomra készülünk, hívek maradunk hozzájuk, mint a tengerbe ömlő folyó a forrásához.

Maurice Thorez,
Szajna megye képviselője,
a Francia Kommunista Párt főtitkára.

A FRANCIA FORRADALOM ÉS A NÉPTÖMEGEK[1]

A francia forradalom [illegible] történelmi eredménye a [illegible] és a burzsoázia [illegible] volt, [illegible] csak a néptömegek [illegible]. A francia forradalom [illegible] forradalom volt, amely győzelmét annak [illegible], hogy [illegible] néptömegeket [illegible], [illegible] meg-[illegible] hatalmát.

A párizsi [illegible] a forradalom alatt kialakult [illegible] hogy [illegible] — [illegible] döntő [illegible] — a [illegible] és hogyan támogatták a forradalom [illegible] és legkövetkezetesebb [illegible] a [illegible].

A párisi körzetek

A párizsi [illegible] szerepet játszottak a forradalom alatt. [illegible] Ezt

[1] A francia [illegible] La Révolution française et les masses populaires. [illegible] Cahiers du Communisme [illegible] július [illegible]

a [illegible]
kérdés legjobb történésze:

[illegible]
a törvényhozó hatalomra."[1]

[illegible]

[illegible]

[1] [illegible] dalom alatt.

körzeteket választási [illegible] szempontokból szervezte meg, [illegible] volna és utána nyomban föloszlaniok.

A párisi polgárok [illegible] az Alkotmányozó Nemzetgyűlés [illegible]. A körzetek [illegible] az aktív [illegible] és passzív [illegible] polgárok [illegible] megkülönböztetés ellen. 1791 június [illegible] a [illegible] (Paulhi[illegible] negyed) [illegible] ki, [illegible] kel együtt, [illegible] folyamodványt [illegible] a Nemzetgyűlésnek. A [illegible] a [illegible] közötti megkülönböztetés [illegible] tek [illegible] 1 [illegible] érdemlen [illegible] 1792 július 25-én.

„Szük[illegible] az aktív honpolgári [illegible] lyebb adót fizet, [illegible], hogy a hatalom [illegible] őket, [illegible] kal, [illegible]. De még [illegible] polgárokat, [illegible], hatalmaskodóknak [illegible]…

Ami a Théâtre Français ([illegible]) körzetét illeti, [illegible] az aktív és passzív polgárok megkülönböztetését.

1792 augusztus 10-én Páris [illegible] nyomták. A királyság [illegible] után a Törvényhozó Nemzetgyűlés elhatározta, hogy az új nemzetgyűlést, a Konventet az általános [illegible] jog alapján választják meg. A párisi körzetek [illegible] járatát [illegible] és továbbra is folytatták. A Törvényhozó Nemzetgyűlés [illegible]; [illegible] a Városházán [illegible]

[illegible]
méltatlanok a nép bizalmára".

[illegible]
erőre emelkedett.

[illegible]

„[illegible]
többé a polgártársak figyelmét."

[illegible]
Városházán ülésezhessenek.

[illegible]

elleni első [illegible] tüntetés június 20-án történt. Nem járt semmi eredménnyel. A mindinkább nyugtalankodó körzetek előkészítették a felkelést és „az augusztus 10-i [illegible] alaposan megszervezték".* A megyék önkéntesei Párisban tartózkodtak; „föderált"-nak nevezték őket, mert az 1792 július 14-i ünnepségre jöttek el, mint nemzeti küldöttek. Csatlakoztak a párisi körzetekhez: a marseilleiek a Théâtre Français körzethez, a bretagne-iak a Saint Marceau külváros (Gobelins műhelyei) körzetéhez. Július 31-én a Mauconseil körzet kimondta a trónfosztást; a körzet kijelentette, hogy nem ismeri el többé XVI. Lajost a franciák királyának. A Gravilliers körzet küldöttsége megjelent a Törvényhozó Nemzetgyűlés ülésén és bejelentette:

> Törvényhozók! Újra átengedjük nektek azt a dicsőséget, hogy megmentsétek a hazát. De ha ti nem mentitek meg, akkor nekünk magunknak kell megmentenünk.

Hiába semmisítette meg a Törvényhozó Nemzetgyűlés a Mauconseil körzet határozatait: negyvennyolcból 47 körzet megszavazta a trónfosztást. Időközben vált ismeretessé Párisban Braunschweig herceg kiáltványa. A herceg a porosz seregek főparancsnoka volt. Kiáltványt bocsátott ki, melyet tulajdonképpen Marie-Antoinette sugallt és az emigráns de Limon adott ki; a kiáltvány Párist teljes elpusztításával fenyegette. A szolgaság helyett a körzetek a harc kockázatát vállalták. Augusztus 4-én a Quinze-Vingts körzet ultimátumot [illegible]: ha a nép kívánságára augusztus 9-én, esti 11 óráig nem fosztják meg trónjától a királyt, „éjfélkor megkondulnak a vészharangok, megharsannak a kürtök és megindul az általános felkelés". Augusztus 9-e közeledett és a

* Mathiez: Augusztus 10-e, 85. old.

Törvényhozó [illegible] nem [illegible] Augusztus [illegible] a Mauconseil szek- [illegible] [illegible] Városházán [illegible]. Augusztus 9-én esti 11 órakor a [illegible] [illegible]. Elhatározza:

> [illegible] három biztost kell választani, akik, [illegible] hogy [illegible] a hazát, [illegible] többsége hozhat rendeletet.

A javaslatot [illegible] tudomására adták. [illegible] a Városházára vonultak. [illegible] a felkelés. Páris [illegible] néne a megyei [illegible] a Tuileriák [illegible]

Az [illegible] ban [illegible]

Mi [illegible] 9-ről 10-re virradó [illegible] a [illegible] vidékén. [illegible] a Saint-Lazare [illegible] bizottságot [illegible] a Városházára. Elmozdítják a Saint-Lazare [illegible] valamennyi [illegible] nevezik [illegible]. Ez már [illegible] — a [illegible] Az [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] gyűlésén, hogy [illegible]

A gyűlés a helyzetre [illegible], hogy a [illegible] Saint-Lazare [illegible]

Hajnali [illegible] a Poissonnière- [illegible]:

> Hajnali 4 órakor a gyűlés [illegible], hogy [illegible] Saint-Lazare [illegible] Saint-Antoine [illegible]."

Ugyanez történt valamennyi párizsi kerületben. [illegible] 1793 május 31-én és június 2-án a Hegypárt győzelmét a girondisták fölött.

Ám a párizsi [illegible]. A forradalmi [illegible] 1793 május [illegible] javaslatot nyújtotta be a Konventnek:

Népképviselők! Itt az idő, hogy megmentsük a hazát. V[illegible] tabb ellenségei, [illegible], [illegible] tönkretenni, kiéheztetik és [illegible] a népet, [illegible] a bűnt és [illegible] Jó törvények nélkül nincs szabadság, [illegible] egyenlőség, amíg az e[illegible] büntetlenül ki[illegible] a [illegible] és büntetlenül elárulhatja érdekeit.

Népképviselők [illegible] hogy az [illegible] ország to[illegible] [illegible] ket, a [illegible] és a gyémánt[illegible] homlokukról [illegible]. Ezek az emberek [illegible] tönkretették, [illegible] e[illegible] fontos[illegible] [illegible] fel, [illegible] mindez[illegible] törvényellenes [illegible] van e[illegible] a pillanattól kezdve, hogy [illegible]. A [illegible] bízott hatalmat, [illegible] e tigrisek ellen!

...A hazának joga van [illegible] kel. De [illegible] a [illegible] gyonból [illegible] távolságban [illegible]. [illegible] kell [illegible] niok a K[illegible] az árulóktól, akik [illegible] lesó [illegible] hatalom [illegible] akarnak [illegible]. [illegible] kell [illegible] a nép életét, [illegible] szükségleteit és mindent [illegible] gulásukért, [illegible] nem akarnak [illegible] élni és az árulók halálával halni, mint a franciák utolsó királya.

A körzetek kebelében alakult Forradalmi Bizottságok kinyomozták, szemmel tartották és letartóztatták a gyanús elemeket. R[illegible] őket, noha leg[illegible] [illegible] politikai érzékkel jártak el. A Pantheon-körzet bizottsága ezt tűzte ki jelmondatul: „A feljelentés oka csak közérdek legyen és [illegible] viszály". Az egyes körzetek jólléti bizottsága biztosí-

[illegible] ínségesei [illegible] [illegible] foglalkoztak. A kör-[illegible] [illegible] földek meg-[illegible] minden körzet-[illegible], aki a keres-[illegible] igazolta; [illegible] végre-hajtását is.*

A [illegible] a Forradalom haladó [illegible] Robespierre bukása a körze-[illegible] megvonja az [illegible] 40 sou ülés-díjat [illegible] „akik csu-pán [illegible]". A körzeti gyű-lések [illegible] pedig azelőtt [illegible] ülésezek. [illegible] be vereségüket. [illegible] megmozdulásaiban, a [illegible] 1795 [illegible] október 9-én betiltják a körzeti gyűléseket.

A népi társaságok és a klubok

A [illegible] kebelében, [illegible] a népi társaságok és a klubok [illegible] egységei [illegible] a leg-ismertebb a Jakobinus-klub.

[illegible] parla-[illegible] Versailles-ben klu-[illegible]

* [illegible] (A [illegible] a népmozgalom).

tották illendőnek annak, hogy az Alkotmányozó Nemzetgyűlés Párizsba költözött, Versailles-ból egyáltalán nem lehettek tagjai a csak lakosoknak, mint Robespierre, csupán olyan népszerű képviselők mint Pétion, a Volney, Talleyrand, az újságíró és Desmoulins, Robespierre ... hazafiasága. A klubot azért nevezték el Jakobinus-klubnak, mert a Saint-Honoré utcai jakobinus-kolostorban volt a székhelye. A megyék követték a példát. 1790 augusztusában hat hét volt már a párizsi Jakobinus-klubnak Lille-ben, Strassburg-ban, Nantes-ban, Lyonban, Marseille-ben, Toulouse-ban, Bordeaux-ban stb. Eredetileg nem magas tagdíjat fizettek: fizetett 24 livrét Párizsban, ugyanannyit Nîmesben, 36 livre 8 sout Toulouse-ban, 14 livre 8 sout és 6 livre belépődíjat Metzben. Mindamellett idejében láthatjuk, hogy a kevésbbé tehetősek előtt is megnyitották a klubot. Montaubanban vezették a vagyonnal arányos tagdíjat állapították meg. 24, 18, 12, illetve 6 livre évenként, a passzív polgárokat pedig díjtalanul veszik föl. A többi klub hasonlóképpen jár el. De a Jakobinus-klub tagjai főként a polgárok közül kerültek ki. Egy programjukat is megvalósították: küzdenek a Forradalomért, de félnek a népmozgalomtól. A Jakobinus-klubok számos tagja támogatta kezdetben, Robespierre-rel szemben, a Nemzetgyűlés által javasolt cenzusos választói rendszert.

A népi rétegek véleményének a népi társaságok adtak hangot. Párizsban kerületenként egy vagy több is működött. Marat alapított egy ... érdeke volt a népművelésnek, ... előmozdította a népi társaságok születését. Megérdemelte a *testvéri társaságok atyja* nevet. 1791-ben írja a népi társaságokról:

„Ha a népi társaságok jó hazafiakból alakulnak, akik megfigyelik és megismerik egymást, a haza javát a szívükön viselik, akkor a pártoskodás nem fogja elrontani, az ármánykodás

[illegible] a kommünárok [illegible]. Munkácsy [illegible] a [illegible], [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] és a [illegible] ...

[illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] előbb [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible]."

A népi [illegible] nem [illegible] [illegible] aktív és pozitív [illegible] [illegible]. Munkácsi [illegible] [illegible] a [illegible], [illegible] az [illegible] és a [illegible] [illegible] az [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] volt, [illegible] a [illegible] [illegible] (Claude Dament [illegible]) [illegible] alapított. [illegible] februárjában ala-kult [illegible] a *Chevaliers de Paris* [illegible] novemberében a [illegible] [illegible] küldte róla:

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], a [illegible] Saint H[illegible] utcai termé[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] és a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], hogy [illegible] tanítsa őket és [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible]. Minden [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible], [illegible] [illegible] és [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] volt a fény, a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

* [illegible] cikke idézi a „Forradalmi Évkönyvek"-ben.

[illegible] Az ülést az egyhe- [illegible] óráig meghosszabbították."

[illegible] Lucile a [illegible], a [illegible] [illegible] Club (Club [illegible] Ca- [illegible] Konvent [illegible] Hébert-t, [illegible] A „forrad- [illegible] megfogalmazta. [illegible]

[illegible] is beléptek. [illegible] Saint- [illegible] *[illegible]* [illegible] Palais-Royal [illegible] Nemzeti [illegible], a Quatre- [illegible], a [illegible] stb.

A [illegible] döntő ki- [illegible] ellen [illegible]. Párisban, [illegible] a szövet- [illegible] [illegible] polgárok [illegible] a [illegible] Robes- [illegible] Robes-

pierre [illegible]. A [illegible] *Szabadság barátainak* [illegible] állást foglalt. [illegible]: „Olyan törvény, amely egyik vagy másik [illegible]tható[illegible] csak azt tartja, aki [illegible] lefizet, nem [illegible], mert az Emberi jogok VI. cikkelyében [illegible], hogy annak [illegible] nyilvánítsuk. [illegible]" 1791 [illegible] *Központi* [illegible] hirdetményt függeszt ki [illegible] biztosai írnak alá. Ime egyik részlete:

> ... [illegible] hamisította [illegible] rabszol[illegible] [illegible] a köz[illegible] [illegible] [illegible] polgá[illegible] [illegible] a vá[illegible] [illegible] nyiltan [illegible], a haza [illegible] Paris városa [illegible] A király[illegible] [illegible] alig [illegible] a hét adatot és ítéljetek.

A [illegible] volt. Nagy [illegible] okozott a [illegible], amely nem [illegible] a [illegible] *Ba-stille* [illegible]: „Valamennyi [illegible], amelyen [illegible] ki[illegible] nem [illegible] ... 800.000 [illegible]ről [illegible] a Párisban [illegible] alá ... Itt az ideje, hogy minden [illegible]

nak, a trón ellenség ellen. Már nem is a szabadságról van szó, ez egyenesen lázadás."

Az általános választójogért vívott harcban tehát a népi társaságok az úttörő szerepét játszották, sőt egyesek még tovább mentek. Sok egyenlőségi társaság alakult akkor, mint pl. a „Szociális Kör", melyet Marx is említ.[1] Fauchet abbé alapította ezt a kört; több mint 3000 tagja volt. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés minden eszközzel igyekezett gátat vetni a népi társaságok fejlődésének. Rendeletben [illegible] megvonta tőlük a [illegible] és plakátragasztási jogukat. Hatástalan eljárás: a népi társaságok továbbfolytatják és fokozzák a küzdelmet, amint ennek Varennesben, a király szökésekor tanújelét is láthatjuk.

1791 júniusában XVI. Lajos kísérletet tesz Páris elhagyására, hogy csatlakozzék a pártütő Bouillé tábornokhoz, Metz parancsnokához. XVI. Lajos elutazása előtt kiáltványt intézett az országhoz. Megbélyegzi az *alkotmánybarátok társaságait*, melyeknek tagjai „hatalmasabb és veszélyesebb testületet képeznek, mint valaha is fennállott társaságok". Mily pompásan jellemző a népi társaságok működésének! Tudjuk, hogy a királyt Varennesben letartóztatták, sőt a lázadás, a király árulásának újabb bizonyítéka, hatalmas megmozdulást idézett elő, melynek élén a népi társaságok álltak. Mikor Párisban kitudódik a király szökése, a körzetek és a klubok permanenciába helyezkednek. A „Cordeliers" klubja [illegible] a polgárőrség szövetségét, [illegible] a királynak tett hűségígérettől, továbbá elhatározzák egy határozottan köztársasági jellegű kérelmény kiadását:

[1] Marx: A szent család. Francia kiad. II. köt. 212. o.

„Törvényhozók, elosztottátok a nemzeti hatalmat, melyet ti képviseltek. Megtelhetlen hatalomhoz juttattátok XVI. Lajost; a zsarnokságot azzal szentesítettétek, hogy örökös királlyá kiáltottátok ki. Szentesítettétek a franciák szolgaságát azzal, hogy kijelentettétek, Franciaország monarchia.

A derék polgárok nyögtek, heves véleménykülönbségek támadtak, de a törvényt már becikkelyezték és mi engedelmeskedtünk neki. A haladástól, a felvilágosodástól, a filozófiától vártuk boldogulásunkat.

De megváltoztak az idők. Nem létezik többé a nép állítólagos megegyezése a királlyal. Lajos lemondott a trónról. Lajos többé semmit sem jelent számunkra, hacsak nem válik ellenségünkké.“

A jakobinusok még haboztak. Azt követelték, hallgassák ki nyilvánosan a királyt, hogy „példát adjanak a föld zsarnokainak arról a szent jogról, amelynek alapján a nép ítélkezhet fölöttük“. Ám a forrongás növekedett. A mérsékeltek tisztázni akarták a királyt, de a nép ragaszkodott hozzá, hogy bírái elé állítsák és elítéljék. Július 12-én a Club des Cordeliers új felhívást intézett a nemzethez. A Mars-mezőn folyamodványt helyeznek el a haza oltárán és a polgárokat felszólítják, hogy írják alá. Az összeütközések napirenden vannak és 1791 július 17-én elsodorják az első köztársaságiakat. Az elnyomatás kemény, de a visszahatás után a népi társaságok újra megalakulnak.

Magának a Jakobinus-klubnak a jellege is megváltozik. Amint az események kibontakoznak, a Jakobinus-klub mindinkább megnyitja kapuit a népi elemek előtt. A Törvényhozó Nemzetgyűlés összeül, de a helyzet súlyosbodik. 1792 április 20-a, a hadüzenet óta, az ellenforradalmi tevékenység megerősödött. A király árulása napvilágra kerül. A népi társaságok, a Jakobinus-klub, amelyben

Robespierre [illegible] [illegible], amíg [illegible] vesznek a nemzetgyűlés [illegible] [illegible].

1792 augusztus 10-e után új szakasz kezdődik a népi társaságok történetében. A forradalmi kormány támaszai lesznek, [illegible] jön létre a radikális [illegible] a kormány és a nép között. A Jakobinus-klub [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] pontja. Levelezést [illegible] [illegible] [illegible] állnak összeköttetésben a vidéki társaságokkal. Elnevezéseiket [illegible], a [illegible] minden új szakaszban megváltoztatják. De lényegében [illegible] nevük, a népi társaságok mindenütt ugyanazt a szerepet játsszák. [illegible] a Konvent határozatainak [illegible], [illegible] és [illegible] a [illegible] [illegible] a Konvent [illegible]. Olyan korról van szó, amelyben a [illegible] a kapcsolata a [illegible]? A népi társaságok megvalósítják a [illegible] [illegible] [illegible] előállítását. [illegible], hogy [illegible] [illegible] a [illegible], melyektől az [illegible] a [illegible] védői". [illegible] [illegible] [illegible]. Saját hatáskörükben [illegible] az [illegible] hivatalnokot [illegible]. [illegible] [illegible] az [illegible] törvényét és a [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] a [illegible] [illegible] forradalmi [illegible] ellen. A [illegible] [illegible] kérik a Konventtől, hogy [illegible] a [illegible] vagy [illegible], akik [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] vagy [illegible] állami [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible], hogy [illegible] [illegible] a [illegible]. A népi társaságok [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] alkották, akikben a [illegible] [illegible] a [illegible] és népi [illegible] [illegible] [illegible] munkatársakat találtak.

A népi társaságok [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] szerint:

[illegible]

2 kovács,
2 ügynök,
1 bognár,
3 kőműves,
1 molnár,
1 kereskedő,
2 szabó,
2 varga,
1 szakács,
1 fuvaros.

[illegible] meg:

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	Thann	Toulouse	[illegible]
Papok	37	13	30	9	36	2	26	6	17	[illegible]
Tisztek	25	15	179	3	5	11	4	5	8	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	10	[illegible]
Egyéb szabadfoglalkozásúak	50	29	80	17	33	8	33	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Kereskedők	48	52	102	24	30	11	27	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Iparosok	113	66	139	13	35	69	55	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Parasztok	34	5	4	3	5	46	4	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Katonák	110	2	77	—	5	3	10	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Tisztviselők	95	22	90	36	111	—	78	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ismeretlen [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	65	[illegible]	[illegible]

[illegible] mind [illegible] csak asszonyokból álltak.

[illegible]

ban a néptömegek megfelelően voltak képviselve és a többséget mindenütt kispolgárok és iparosok alkották.

Hogy működtek a népi társaságok? L. de Cardenal: A vidék a francia forradalomban című könyvéből kölcsönöztük a következő részletet:[1]

A termekben általában korlát választotta el a szavazó tagokat a közönségtől. A fal mentén húzódó karzatot hölgyek foglalták el, majd a kis gyerekek, akiknek lent már nem jutott hely. A nőknek többnyire külön helyük volt a karzaton. Néhány társaság szabályzatának rendelkezéseiből tudjuk, hogy fiatalabb gyerekek is rendszeresen megjelentek a gyűléseken.

Középen volt az iroda, szemben az elnöki karosszék a csengővel, a titkári asztal, szónoki emelvénnyel és az írás feljegyzéséhez szükséges kellékekkel, melyet hármas színre festettek.

A falakat forradalmi képekkel díszítették: többek között Nagyító? kiállítva, az Emberi Jogok Kiáltványának kifüggesztése, a Labiche-i Fekete Davidtól, több a nemzeti hősök vagy a forradalom harcaiban különböző harcok hősiről. Palloy hatalmas üzleti vállalkozása nyomán a Bastille romjaiból kifaragott kődarab foglalta el a díszhelyet.[2]

Olvashatunk emlékről, melyeken „a király és a hűbériség igazi védelmezőinek" nevét jegyezték fel. Egyesületben a király képe vagy szobra is ott díszelgett és néhány híres ember: Rousseau, Franklin és halála után Mirabeau képmása.[3]

---

[1] Isabelle Bourdin: A párizsi népi társaságok története a francia forradalom alatt a kiállítás kezdetéig. Páris, 1937.

[2] Palloy kezdte meg a Bastille lerombolását: nagy üzletet csinált az ezzel kapcsolatos emlékekkel.

[3] Ez még azelőtt volt, mielőtt Mirabeau árulása kiderült.

Vési[illegible] a [illegible] vagy az [illegible] [illegible] [illegible] és [illegible] Anglia[illegible],* az Egyesült Államok[illegible] és Lengyelországét.

[illegible] ezt írták az [illegible]: *[illegible] nak, minden [illegible] a [illegible]!* A legelterjedtebb [illegible]: *[illegible], egyenlő[illegible], [illegible] a halál!*

Elvben minden [illegible] bizonyos [illegible] a [illegible], ez csak a [illegible].

Néha a régi rend [illegible] maradványai [illegible], mint pl. [illegible]ban az [illegible] Palota [illegible]. A szabadság és a [illegible] védőinek névj[illegible], az [illegible] polgárok neve … stb. [illegible] díszítését, ami [illegible] volt; akik ülni akartak, [illegible] magukkal.

Az említett [illegible] ülés [illegible]:

1. Névsorolvasás.
2. Éljenzés: „Éljen a [illegible]!" „[illegible] a [illegible]!" „Éljen a [illegible]!" stb.
3. Köztársasági [illegible] a szabadsághoz.
4. [illegible] tisztviselők fogadása.
5. A [illegible].
6. A [illegible].

---

* [illegible] elleni háború.

7. Új tagok fölvétele.
8. Napirendi [illegible]
9. Jelentések [illegible]
10. Előzőleg [illegible]
11. Himnusz a [illegible]
12. Éljenzés.

A thermidor 9-i [illegible] gok [illegible] sére. A [illegible] Robespierre-rel. Olyan [illegible] Fréron, aki[illegible] a thermidor 9-i [illegible] zői voltak, [illegible] thermidori Konvent [illegible] a népi [illegible] tív [illegible] ság [illegible] oszlatják a [illegible] egyiket. [illegible] hagyományait. [illegible] Panthéon-klub [illegible] márjában [illegible] — [illegible] mely a [illegible]

Kétségtelen, hogy a népi [illegible] Jakobinus-klub [illegible] lát. A [illegible] francia [illegible] milyennek [illegible] déznik [illegible] Bizottság nem [illegible] tapasztalta [illegible] külső [illegible]

Tanulmányunkból [illegible] tunk le:

1. A [illegible] nete a nép [illegible]

résztvevőnek korlátozott jogú községeiről és választási szervezetek, a klubok meg akadémikus jellegű szervezetek voltak. Később ezekben demokratikus szervezetekké alakultak át, amelyek kezdettől fogva küzdöttek a feudalizmus védelmezői ellen, majd kiterjesztették a forradalmi kormányzat [illegible]. Elég e kérdés tanulmányozásához, hogy egy elmúlt történelmi korban [illegible] le, egy másik kormányzatot használhatunk. „Az októberi politikai [illegible] napjaiban a [illegible] a [illegible] [illegible] fegyvert [illegible] a Munkástanácsok [illegible]."[1]

2. Ez a történelmi múlt azonban nem véti, hogy egyetlen progresszív kormány sem nélkülözheti a népi szervezeteket. Ma a következő elmélet harapódzik el: ha az ország vezetésében lévő párt nem engedik, hogy a nép szavát hallassa, elnapolják a parlamentet, megszüntetik az egyesülési jog gyakorlásának akadályait. Ezt az elméletet nem a jakobinizmus ihlette. Az 1793—94-es években, amikor átlépték határainkat a [illegible], úgy gondolták, hogy a néptömegek segítsége nélkül nem boldogulhatnak. A mai körülmények a népi társadalmi [illegible], hogy éppen azért mentették meg Franciaországban a egyszersmind a demokráciát.

Jean Bruhat,
egyetemi magántanár.

[1] A. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] old.

A MUNKÁSOSZTÁLY AZ 1789-ES FORRADALOMBAN[1]

Az 1789-es forradalom polgári demokratikus forradalom.

Megszünteti a feudális termelési és tulajdonviszonyokat, amelyek akadályozták az ipar, a kereskedelem, a feudális társadalmon belül kialakult és megerősödött kapitalista gazdasági rend fejlődését. Kiragadja a nemesség kezéből a politikai hatalmat és új osztály, a feltörekvő polgárság kezére adja. Ebben az értelemben polgári forradalom.

De az 1789-es forradalom nem csupán a feltörekvő polgárság műve. Olyan forradalom, amelynek során

„az egész nép többsége, a legalacsonyabb társadalmi rétegek, amelyeket legjobban sujtott az elnyomás és a kizsákmányolás, önként felkeltek és rányomták bélyegüket a forradalom egész menetére követeléseikkel és azzal a kísérletükkel, hogy a lerombolt régi társadalom helyére a maguk módján újat építsenek."[2]

---

[1] A francia eredeti címe: La classe ouvrière dans la révolution de 1789, megjelent a Cahiers du Communisme 1939 júliusi számában.

[2] Lenin összes művei XXV. kötet, orosz kiadás, 396. old.

Ebben az értelemben népi, demokratikus forradalom.

Ma, midőn a történelem napirendjére került egy új forradalom, a proletárforradalom, amelynek az a feladata, hogy megszüntesse a halálraítélt kapitalista termelési viszonyokat és az egész dolgozó néppel szövetkezett munkásosztály részére biztosítsa a hatalmat, érdemes megvizsgálnunk a munkásosztály, a bérmunkások osztálya által az 1789-es francia társadalomban elfoglalt helyet és azt a szerepet, amelyet ez az osztály a nagy forradalom folyamán játszott.

A francia munkásosztály az 1789-es forradalom előestéjén

A francia munkásosztály a kapitalista termeléssel egyidejűleg alakult ki és vele együtt fejlődött. Az új piacoknak (Amerika, India, Kína) a XVI. század végén történt felfedezése, majd a gyáriparnak a XVII. században meginduló fellendülése következtében nőtt meg.

1789 előestéjének francia munkásosztálya azonban nagyon különbözik a mai francia munkásosztálytól.

Még csak születőben levő osztály. Míg ma Franciaországban iparban és kereskedelemben [illegible] bérmunkást számlálnak, vagyis a dolgozó népességnek több mint a felét, addig a legtöbb történész [illegible]-re becsüli, 25 millió népesség után, a [illegible] proletárok számát 1789-ben.

[illegible] Marseille [illegible] Lyon [illegible] Rouen [illegible] Quentin [illegible] textilipar, hajó[illegible] Lille [illegible]. Páris inkább

a kézműipari termelés képezik. Azt az ezernyi bányászati és kézműves munkást, illetve már 1789-ben is bérmunkások jelentős tömegét foglalkoztatják, de nem hasonlíthatjuk őket ahhoz, amivé azóta lettek.

Az 1789-es francia munkásosztály kisebb létszámú a mainál és rendkívül szétszórtan él. Bár Franciaországban már gépesíteni kezdenek; a gyapjúiparban 900 angol gépet alkalmaznak (Jouy), az anzini bányatársulat 12 gőzgépet szerzett be. Látható már a kapitalista koncentráció, a gépesítés közvetlen következménye is, a textiliparban (1200 munkás és munkásnő a Van Robais gyárban, Abbeville-ben) és a bányászatban (4000 munkás az anzini bányában).

Ám mindez csak előjele a nagyipar kifejlődésének. A céhrendszer, a rendi kiváltságok gátolják a kapitalista versenyt, a tőkefelhalmozást, a kereskedelmet és ennek következtében az ipari koncentrációt. A kisipar a város gazdálkodásának uralkodó formája marad; például Orléans-ban harisnyagyártásra 2987 munkást alkalmaz 35 egymástól független vállalat.

Egyszóval az ország munkásságát szétszórtan, szétaprózva találjuk.

A proletariátus nem egységes

Ezenkívül az 1789-es Franciaországban a proletariátus kizsákmányoltjainak tömbjei nem olyan egységesek, mint a mi korunkban.

A proletariátus két pontosan megkülönböztethető csoportot foglal magában: a manufaktúrák munkásait és a céhtestületek munkásait.

Az előbbiek olyan vállalatokban dolgoznak, ahol már jól kivehető, a kapitalista társadalmi jellegével együtt, a tulajdonosok és a munkások közti osztályhatár.

Az [illegible] kis [illegible], ami maga is [illegible] -jelölők- [illegible] lakták, [illegible] és a munkásadó [illegible] a [illegible] csak nagyon el- [illegible].

Ilyen feltételek mellett hiányzik a proletariátusnak az az egyöntetűsége, amely nélkül nem [illegible] érdekeit, [illegible].

A munkás helyzete 1789-ben

Hosszú oldalakon át vizsgálhatnánk részletesen a különböző francia vidékek munkásosztályának élet- és munkaviszonyait 1789-ben. Arra kell szorítkoznunk, hogy a munkaidőről, a munkabérekről és [illegible] néhány adattal megmutassuk, milyen [illegible] voltak a feltételek.

A munkanap általában 16 órából áll, reggel 5 órától este 9 óráig tart. Azok az iparágak, ahol csak 14 órát dolgoznak, mint például a nyomdászat, kivételek.

Nézzünk néhány számot az 1789-es napibérekre vonatkozólag: egy kőműves [illegible] 2.30 livre [illegible], egy [illegible] 0.75(?) livret, egy [illegible] 1.[illegible] livret, egy [illegible] fonónő 0.20(?) livret, egy [illegible] 1 livretől 1.25 livreig.

Hogy megközelítő fogalmat kapjunk ezeknek a béreknek [illegible], gondoljuk meg, hogy a [illegible] 1789-ben Párizsban 1.50(?) livre volt, vidéken [illegible] 6 font kenyér árának felelt meg.

A forradalom [illegible] hogy [illegible]

[illegible] a francia [illegible]; [illegible] a munkások [illegible]. Henri Sée [illegible], hogy [illegible] nyomorúságos munkás [illegible] a [illegible].¹

Ez volt a munkások helyzete Franciaországban, az 1789-es forradalom hajnalán.

Mik voltak ebben a helyzetben a francia munkások különleges követelései, és hogyan nyilvánultak meg?

Munkásmozgalmak 1789-ben

Az 1789-es választási panaszfüzetek, amelyek hatalmas anyagot tartalmaznak, a kézművesek követeléseinek csak gyenge visszhangját nyujtják.

Ennek az a magyarázata, hogy a városokban rendszerint a füzeteket a legmódosabb, legtekintélyesebb, legműveltebb elemei, a polgárok szerkesztették [illegible]. A munkások többnyire nem vettek részt a választói gyűléseken. Így Párisban a választási rendelet, amely hat livre közvetlen adót kívánt meg, kizárta a választásból a legszegényebb 60,000 munkást, a [illegible] munkásokat.

Az 1789-es munkásmozgalomnak nem volt meg sem a megfelelő ereje, sem a megkívánt szervezettsége, sem a megfelelő befolyása ahhoz, hogy rányomja bélyegét a [illegible] választásokra.

Néhány füzet mégis helyet ad a munkások követeléseinek.

A [illegible] „Harmadik Rend" kérte:

---

¹ Henri Sée: Franciaország gazdasági és társadalmi helyzete a XVIII. században. 147. old.

[illegible]
családját ellátni".

[illegible]

ellen kell irányítania támadásait.

[illegible]

[illegible]

Persze a munkás ellen intézett [illegible] bérharcok gyakran a végső erőszak formáját öltik (1744-ben, a lyoni munkások a város urai voltak néhány napon át, halálos és gályarabságra szóló ítéleteket is mondtak ki). De amíg a mozgalmunkra jellemző a helyi szellemi jelleg, a központi szervezet, az egész francia munkásosztálynak irányt adó egységes politika hiánya, kézműves egyletek, amelyek egyesítették magukban a munkások egy részét, de még több időt szenteltek a munkások egymásközti versenyének szabályozására, mint a munkaadók elleni harcra.

Egy osztály, mely csak most van születőben, homályos, öntudatlan és nem egységes jellege, nem ismeri jövőjét és gyakran pillanatnyi, meghatározott érdekeit sem: ilyen volt a munkásosztály 1789 előestéjén.

A következő évszázad, a kapitalista fellendülés századában, mely [illegible] osztályt, központosulni fog az öntudatosodásban, szerveződni fog s tudatára ébred az új történelmi szerepének az emberiség felszabadításáért vívott küzdelemben.

1789-ben a társadalmi fejlődésnek egy másik szakaszánál tartunk. A feudalizmus lerombolásának, a feltörő ipari kapitalizmusnak korában az akkor még forradalmi és haladó polgárság kellett, hogy vállalja a vezetőszerepet. A kialakulóban lévő proletariátus ekkor a küzdelemben csak a tartalék szerepét játszhatta.

„Ebben az időpontban — írja Marx és Engels a Kommunista Kiáltványban — a proletariátus olyan tömeget alkot, amely felaprózódik az egész országban és amelyet feldarabol a verseny. Ha megtörténik, hogy a munkások tömegekként szerveződnek, ez még nem saját egységük eredménye, hanem a polgárságé, amely politikai céljainak elérése érdekében még kell hogy mozgásba hozza az egész proletariátust és egyelőre ezt még meg

[illegible]
ellen harcolnak.

[illegible]
zelem."

[illegible]
Ancien Régime ellen.

[illegible]
hány döntő pillanatát.

A munkásosztály és július 14-e

[illegible]
dalmi napok közül.

[illegible]

ben a munkások gazdasági igényeivel; ellenszegül a néptömegek politikai jogaikra irányuló követeléseinek és kizárja őket az alkotmányozó nemzetgyűlés által a szavazati jogból.

1791-től forrja ki és élesedik a kapitalista burzsoázia és a többi hűbériség-ellenes osztály, kivált a munkásosztály, elkülönülése.

A Le Chapelier-törvény és a Champ de Mars-i sortűz

1791 tavaszán Párizs építőmunkásai nyomorúságos bérük megjavításáért küzdenek. Az ipari burzsoázia képviselői, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés urai pedig június 14-én megszavazzák a hírhedt Le Chapelier-féle törvényt.

Ez a törvény megtiltja a munkásoknak a koalíciót, a szervezkedést; azok ellen a munkások ellen, akik áthágják ezt a rendelkezést, súlyos pénzbírságot és börtönbüntetést szab ki. Egyik első megnyilatkozása ez a hatalomra következő új kizsákmányoló osztály önzésének.

Egy hónappal később, július 17-én, midőn a párizsi munkások és kispolgárok XVI. Lajos letételét és a politikai jogok kiszélesítését követelik, a La Fayette parancsnoksága alatt álló nemzetőrség figyelmeztetés nélkül tüzel a Champ de Mars-on összegyűlt tömegre: ötven munkást megölnek.

A forradalom ezzel új szakaszába érkezik; az Ancien Régime elleni harc új küzdelemmel fonódik egybe: ez az új küzdelem a nagypolgárság harca a munkások, a kézművesek ellen, a néptömegek ellen, amelyek a köztársaság és a demokrácia zászlaja alatt menetelnek.

Marat, a nagy forradalmár, mintegy megjósolja a jövő osztályellentéteit. Így írt 1791 május 8-án:

„Ne várjatok semmit a gazdag és jómódú emberektől, sem az elpuhultságban és élvezetek között felnövekedett emberektől, a kapzsi emberektől, akik csak az aranyat szeretik. Nem szabadíthatják meg hitvány rabszolgák a polgárokat. Csak a földművesek, a kiskereskedők, a mesteremberek és a munkások, a kézművesek és, ahogy a szemérmetlen gazdagok nevezik őket, a proletárok, alkothatnak szabad népet. Csak ők nem tűrik az elnyomás igáját és mindig készen állnak, hogy [illegible]."

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés munkájának eredményei jellemzők az osztályellentmondásoknak erre a kettős arculatára. A Nemzetgyűlés elsőrendű progresszív feladatot teljesített a feudális társadalom jogi alapjainak lerombolásával, de az általa kidolgozott 1791-es alkotmány arra szolgál, hogy a hatalmat a gazdagok és ne a nép kezébe adja; kizárja a politikai életből, a fegyveres erőből a passzív polgárokat, azokat, akik nem fizetnek egy bizonyos minimális összegű adót, vagyis a proletárokat; csak a gazdag polgárokat ruházza fel a Törvényhozó Nemzetgyűlésbe választhatóság jogával, azokat, akik legalább 54 [illegible] rendelkeznek, [illegible] pénzbizalmát [illegible].

Augusztus tizedike

Lenin [illegible] 1792 augusztus 10-ét 1789 július 14-ével. Amint megjegyzi, augusztus tizedike jelenti a valóban [illegible] forradalom kezdetét.

Július 14-én a munkások [illegible] a [illegible] oldalán állnak a feudalizmus [illegible].

Augusztus 10-én tagjaik a párizsi [illegible], Saint-Marceau külváros munkásaival együtt [illegible].

* L[illegible] VIII. köt. [illegible] 269. old.

A munkásosztály és a Konvent

hogy

bennük olyan mozgalmat találunk itt, amelyben teljesen és osztatlanul uralkodott — nem a nagy- vagy a középpolgárság, hanem az alsó néposztály, a szegények, vagyis éppen az a réteg, amelyet ma proletáriátusnak és parasztságnak nevezünk."[5]

A néptömegekben a forradalmi akciók élén különösen fontos szerepet játszik a munkásosztály, elsősorban Párisban.

1793 május 31-én a munkások tömegben vannak a fegyveres nép között, amely megrohanja a Konventet és ezzel előkészíti június 2-át, a girondisták bukását, a [illegible] a gazdag polgárság felett aratott győzelmét. Az ezután következő időben állandóan a reakció elleni harc első sorában találjuk őket.

De az 1793-as év egyben a külföldi beavatkozás feletti győzelem éve. Ennek a győzelemnek megszervezésében döntő tényező volt a munkásosztály.

A munkások a nemzeti függetlenség megvédéséhez és a francia szabadságjogok megoltalmazásához nemcsak azzal járultak hozzá, hogy résztvettek az 1793 augusztusi tömegfelkelésben. A katonaszolgáltatáshoz, a nép általános kötelezettségéhez, számukra még egy különleges és döntő feladat járult: fegyvereket kellett előteremteniök.

A Jóléti Bizottságot 1793 augusztus 23-án megbízták, „hogy léptesse életbe a szükséges rendszabályokat mindennemű fegyver haladéktalan előállítására, mert így kívánja a francia nép lendülete és energiája". A munkásosztály lelkesen felelt a Forradalom felhívására.

A francia munkásosztály alkotó kezdeményezésének sikerült hamarosan megtízszereznie a gyártott

---

[5] Lenin: Összes Művei, 18. kötet, orosz kiadás, 217. old.

[illegible], amennyit az 1793 [illegible] az új [illegible] Konvent [illegible] javaslá[illegible] [illegible] 1791-ben [illegible] 1793-ban havonta [illegible] kiadást [illegible].

[illegible] mind a [illegible] [illegible] a munkás[illegible] [illegible] zője.

[illegible] [illegible] Magyarország [illegible] százados bukásának előjátékát.

[illegible] a francia polgári [illegible] föld [illegible] egyenlőséget, [illegible] nép jogai [illegible].

A kommunizmus [illegible] előfutára: Babeuf

A forradalom [illegible], mint láttuk, a [illegible] talajából [illegible] a munkásosztály. De [illegible] elpusztí[illegible] [illegible] a [illegible]

[illegible] akkor [illegible] arról való [illegible] [illegible] [illegible] kommunista [illegible].

A [illegible] forradalom [illegible] 1789-ben nem érkezett meg az idő, hogy [illegible] alapelvét [illegible]. A [illegible] nem voltak még eléggé [illegible] ahhoz, hogy [illegible] alkalmazni [illegible]. Egyszóval hiányoztak a feltételek a kommunizmus tudományos megalapozásához.

A [illegible] a munka [illegible] első kezdeti [illegible] a [illegible] a [illegible] és a munkásosztályhoz [illegible] álló embe[illegible] a jövő [illegible] majd a tudományos [illegible] később [illegible] és a [illegible].

A kommunizmusnak az 1789-es forradalomban [illegible], a legnagyobbra hivatkozunk: Gracchus Babeufre.

[illegible] történelmi szerepét [illegible] róla A francia forradalom [illegible] című művében:

„Babeuf [illegible] a [illegible] tá[illegible]. Nem [illegible], hogy a Pantheon-nál [illegible] egyszerre [illegible] a Saint Marceau-negyed [illegible] és a Saint Antoine-negyed [illegible] mű-helyét."[1]

[illegible] Babeuf [illegible], hogy [illegible] 1793 [illegible] egyenlőségi [illegible], hogy [illegible] államalmi [illegible] a

[1] Jaurès: A francia forradalom szocialista története. VII. kötet, 48. old.

társadalom [illegible] és az egész ember [illegible]

Ennek következtében Babeuf „Új forradalom előkészítését” látja az 1796-os összeesküvésben: a szocialista forradalomét, amely az utolsó lesz, mivel meg fogja szabadítani a társadalmat minden osztályellentéttől.

Sőt, bizonyos az, [illegible] forradalom tanulságait Babeuf megállapítja, hogy a munkásosztálynak ugyanazokhoz a [illegible] módszerekhez kell majd folyamodnia, ha meg akarja dönteni a tőke uralmát. [illegible] gondolatai [illegible] a proletárdiktatúra fogalmát, [illegible] kizsákmányoló [illegible] a társadalomban példátlanul álló [illegible]

Igaz, Babeuf kommunizmusa [illegible] előtt [illegible] Babeuf akcióját meghiúsították. Ő maga vérpadra került 1797. május 27-én. Babeufról szólva, ezt mondja Marx és Engels a Kommunista Kiáltványban:

„A proletariátus első kísérletei, hogy saját osztályérdekeinek érvényt szerezzen, az általános forrongás, a feudális társadalom megdöntése idején történtek, és ezek szükségképpen el kellett bukniok, mivel a proletariátus maga is fejletlen állapotban volt és hiányoztak felszabadulásának anyagi feltételei is, amelyek csak a burzsoá korszak termékei lehetnek. A forradalmi irodalomnak, amely a proletariátusnak ezeket az első mozgalmait kísérte, szükségképpen reakciós tartalma lett. Általános aszketizmust és durva egyenlősdit [illegible]”

De Marx másutt rámutat Babeuf és a kommunizmus [illegible] és működésének jelentőségére:

„A francia forradalom olyan gondolatokat termelt ki, amelyek túlmutatnak a régi világ álla-

[illegible] Annak a forradalmi mozgalomnak a nyomán, amely 1789-ben kezdődött a Cercle Socialban, amelynek fejlődése során Leclerc és Roux voltak fő képviselői és amely egy időre letűnt Babeuf összeesküvésével együtt, kibontakozott a kommunista gondolat; eszméjét Buonarroti, Babeuf barátja, újra meghonosította Franciaországban az 1830-as forradalom után. Ez a gondolat [illegible] következményeiben rejlik, a [illegible] új állapot fejezi ki.[*]

Tanulságok

Az 1789-es forradalom jelentősége nemcsak abban áll, hogy véget vetett a feudális abszolutizmusnak és megajándékozta Franciaországot és a világot a demokrácia elveivel.

Megszabadította a termelőerőket a feudális béklyóktól és utat nyitott a kapitalista termelés fejlődésének, ugyanakkor megerősíti a modern proletariátust számában, szervezettségben, osztályöntudatban.

Babeuf mozgalma csak előhírnökei voltak a tudományos szocializmusnak, a mai munkásosztály küldetését rendeltetésének: a munka és a tőke közötti harcnak, [illegible] előtti összeesküvése, csupán előjátékait jelentették a munkásosztály tömeges, szervezett akciójának a mi napjainkban.

A modern termelés társadalmi jellege megköveteli a nagy termelőeszközök köztulajdonát; ezért harcol a munkásosztály a kapitalista uralom megszüntetéséért, ahogyan a polgárság 1789-ben a feudális uralom megszüntetéséért harcolt.

Ha a munkásosztály harca nem állíthat a szabályozott szervezettség helyébe a társadalom

[*] Marx: [illegible] művek, III. kötet, 130. old.

fejlődésének következő szakaszában új osztály-
ellentéteket, mert az osztályharc

„...a mi napjainkban olyan szakaszához érkezett el, midőn a kizsákmányolt és elnyomott osztály (a proletariátus) nem szabadíthatja meg magát az őt kizsákmányoló és elnyomó osztálytól anélkül, hogy ugyanakkor [illegible] ne szabadítsa a társadalmat minden kizsákmányolástól, minden elnyomástól, minden osztályharctól."*

Etienne Fajon,
a szajnai kerület képviselője,
a Központi Bizottság tagja.

* Marx—Engels: Kommunista Kiáltvány. Engels előszava.

A PARASZTOK A FORRADALOMBAN[1]

A parasztok fölbecsülhetetlen szerepet játszottak 1789-ben és a forradalom alatt. Ebben az időben a lakosságnak túlnyomó többségét alkották és legnagyobb mértékben érdekük volt az őket nyomorban és elnyomatásban tartó feudális társadalom megdöntése. Ennek legfontosabb tényezőjét képezték azok az ellenállhatatlan erejű mozgalmak, amelyeknek a polgári társadalom születését köszönheti.

Csak hosszú harcok után érhették el a feudális szolgáltatások teljes és kártérítés nélküli eltörlését, csak így kaphatták meg annak a földnek birtoklási jogát, amelyet eddig a világi vagy egyházi földesurak számára műveltek meg. De ha végül mégis felszabadították a földet és az embert a kiváltságosok [illegible] uralmából, nagyon sokan közülük nem juthattak saját birtokhoz.

A burzsoáziának, amely azért ragadta magához a hatalmat, hogy a kapitalista termelési rendszer fejlődését biztosítsa, nem állott érdekében hogy parasztok milliói megerősödjenek földjeiken: csak arra a feudalizmus bukása

[1] A fejezet eredeti címe: Les paysans dans la révolution. Megjelent a [illegible] Cahiers du Communisme 1939 júliusi számában.

[illegible] felszabaduló [illegible] munkaerőre volt szüksége, amelyet ez a tömeg számára jelentett. Így érthető, hogy ellenállt a szegényparasztok földhöz juttatására irányuló rendszabályoknak és ugyancsak a jakobinusok agrárterveit, melyek [illegible] kisbirtokosok társadalmának [illegible] alapultak. Ebből azonban nem szabad azt a következtetést levonni — mint erre némelyek hajlamosak —, hogy a parasztok [illegible] semmit sem nyertek a forradalomban, és hogy az Ancien Régime bukása tulajdonképpen egyedül a polgárságnak vált hasznára.

Ellenkezőleg, azt látjuk, hogy népünknek 150 évvel ezelőtti nagy haladó tette levette a parasztok nyakáról a földesúri igát, a monarchikus zsarnokság és a nemesi előjogok helyébe az emberi jogokat iktatta és ezáltal előttük is megnyitotta, [illegible] csak a proletárok előtt, a végleges felszabadulás útját.

A francia parasztság a forradalom idején

A XVIII. század-végi Franciaország huszonnégy-huszonötmillió lakosára kb. 22 millió paraszt jutott, vagyis az egész lakosság 90 százaléka. Ez az egy adat is eléggé megmutatja, mekkora jelentőséget kell tulajdonítanunk a vidék megmozdulásának a forradalom idején.

A középkor óta alaposan megváltozott a parasztok helyzete. A forradalom előestéjén már csak 1 millió földhözkötött jobbágyot találunk néhány tartományban (Normandia, Franche-Comté, Lotharingia, Berry, Nivernais, Auvergne). De a feudális tulajdon rendszere lényegében fennmaradt. Valójában a földről közvetlenül vagy közvetve, a földesúr rendelkezett.

Ezért ha meg akarjuk érteni a parasztok 1789-es felkelésének jelentőségét, meg kell ismer-

[illegible] terheket.

A [illegible] nemesség és a [illegible] tulajdonát alkották. A nemesi birtokok, pl.: a [illegible] tartományban a terület 40%-át foglalták magukban: Bourgogneban 35%-át; Picardiában [illegible]; a Toulouse-i tartományban 28%-át, a Limousin [illegible]; Artois-ban és Béarnban 20%-át. Felső-Bretagne-ban, Normandiában, Poitou-ban, Ile de France-ban csak a birtokok kiterjedtebbek voltak, mint a többi tartományban.

Az egyházé volt átlag az egész terület 10%-a; a [illegible] tartományban 20%-a; Picardiában 18%-a, Bourgogneban 11%-a; Berryben 10%-a. Mindenütt [illegible] földekkel javadalmaztak kolostorokat, apátságokat, püspökségeket.

A polgároknak: kereskedőknek, gyárosoknak, bankároknak is voltak majorságai és kastélyai a városok környékén.

Jelentős parasztbirtok, az ú. n. „földművestelek", amelyet a [illegible] osztálya művelte meg a „szabad [illegible]", ezeket adhatták, vehették és örökségül is hagyhatták. Ezek a „szabad [illegible]" a földek [illegible] Limousinban és Languedoc-ban, [illegible] Dauphiné-ben; [illegible] Flandriában, Artois-ban, [illegible] Bourgogne-ban egy-[illegible] Poitou-ban, Normandiában és Bretagne-ban.

Akadtak azonban az országban parasztok, akiknek földjei [illegible] hozzá-[illegible]. Ezért mellékfoglalkozás kellett valamennyinek, vagy [illegible] dolgoztak a kereskedők [illegible], vagy napszámba mentek.

[illegible] a falusi lakosság nagy tömegét alkották munkások, bérlők, napszámosok, [illegible] és juhászok.

[illegible] volt a parasztok [illegible] hely- [illegible] — máskor [illegible] nem tűrő kötelezettségek.

[illegible], vannal tartoztak neki. Kényszeríthette őket, hogy gabonájukat az uradalmi malomba vigyék, szőlőjüket, [illegible] vagy olajtermésüket az uradalmi présen; kenyerüket az uradalmi kemencében kellett kisütniük. A tartozások behajtásával megbízott uradalmi [illegible] szemérmetlen módon zsarolták ki őket, hiszen a jogilag is a kastély bírái alá tartoztak. Nem ölhették meg a vetéseket pusztító vadat. A földesurak megtilthatták a parasztoknak, hogy előbb adják el gabonájukat vagy borukat, mint az uradalom a maga termékeit. Ragaszkodtak hozzá, hogy [illegible] természetben tartozásaikat behordják az uradalmi csűrökbe vagy pincékbe, [illegible] hetették volna jogos részüket.

A „szabad [illegible]" nem jártak teljes tulajdonjoggal. A földet állandó és örökös tartozás terhelte meg, [illegible] adónak hívták, ha pénzben kellett fizetni és gabonaadónak, ha természetben törlesztették.

Minden gazdasági [illegible] fizetési kötelezettséggel járt együtt (adás-vételi illeték). Az új bérlőt a földesúr iktatta be. A járadékokra vonatkozó kötelezettségek sohasem évültek el és a község parasztjai egyetemlegesen voltak felelősek a fizetésképtelenekért.

Az egyház viszont a dézsmát hajtotta be, amely a [illegible] tizedrészét, [illegible].

A királyi adók [illegible] adó, [illegible], huszad, [illegible] különösen súlyosak voltak. [illegible] a [illegible] jövedelem [illegible] tették

[illegible] Limousin-ban harmadát és a Dauphiné-i kormányban 36%-át.

[illegible] a [illegible] a parasztok [illegible] nyomorúságos [illegible] [illegible]. A vidék lakosságán [illegible] [illegible]. A legszegényebbek [illegible] [illegible]. A lakások nyomorúságosak voltak: emberek és állatok legtöbbször együtt éltek, legtöbbnyire tisztátalanságban. A járványok egész [illegible] tizedelték meg. A kanyaró, a himlő, a [illegible] és a [illegible] [illegible] minden évben ezerszámra szedték áldozataikat. 1741-ben több, mint 80 ezer [illegible] állapítottak meg Bretagne-ban.

A [illegible] [illegible] a parasztok azért harcoltak, hogy felszabaduljanak a jobbágyságból. Az abszolút monarchia idején több ízben felkeltek a [illegible] adók vagy a feudális jogok ellen. 1662-ben Boulonnais-ben, fegyvert fogtak egy új adónem ellen. Béarn-ban, 1664-ben a sójövedék ellen lázongtak. Guyenne-ben, 1675-ben a papír bélyegzése, a sójövedék emelése és a dohánymonopólium ellen [illegible]. Ugyanebben az időpontban Alsó-Bretagne-ban [illegible] az új adónemek ellen és szintén [illegible] a [illegible] az úrbéri előjogok ellen támadt. A [illegible] panaszlistaféléket szerkesztettek: az ú. n. „paraszt jegyzőkönyvet", az 1789-es panaszfüzetek előhírnökét. Ezeket a zendüléseket kíméletlenül letörték.

A parasztok, ha nyugodtabbak [illegible] is, mély gyűlöletet tápláltak elnyomóikkal szemben. És e gyűlölet [illegible] növekedett az Ancien Régime utolsó éveiben, mégpedig a [illegible] [illegible] feudális támadás arányában.

Szerte a [illegible] területén a nemesek kohol[illegible] jogok újjáélesztésén fáradoztak [illegible] a már érvényben levőkhöz [illegible] [illegible]; [illegible] megtalálhatjuk még e parlamentekben is. Meg akarták [illegible] a [illegible], amelyek [illegible] a paraszti községek voltak [illegible]. Járandó-

urak lakájai, ügynökeik, intézőik, bérlőik és egész rendszeresen kizsákmányolták a falvakat.

Érthető, hogy nagy reménységet keltett a parasztokban a rendek összehívásának híre.

Alkalmunk volt leírni a választásoknak és a panaszfüzetek szerkesztésének módját ezekben a Füzetekben. Most nem térünk erre vissza. Idézzük mégis emlékezetünkbe a paraszti követelések lényegét, hogy a következőkben helyesebben állíthassuk fel a forradalom eredményeinek mérlegét. A parasztok 1789-ben egyhangúan követelték a feudális jogok eltörlését, a vagyonok és jövedelmek arányában történő általános adózás bevezetését. Ezeket a reformokat tekintették ebben az időpontban leginkább szívügyüknek. Később, az egyház és az emigránsok tulajdonának elárverezésekor, a földnélküli parasztok azt kérik majd, hogy bárki megszerezhesse ezeknek a javaknak egyrészét ingyen, vagy legalább is mérsékelt áron, illetve részletre.

Harc a feudális jogok eltörléséért

A feudális jogok eltörlése nem volt ingyen ajándék. Súlyos harcába került a parasztoknak. A nemesek és a főpapok osztályönzésükben mindent megtettek kiváltságaik megvédéséért.

A parasztok, akik a választási hadjárat alatt a gabona és a legszükségesebb élelmiszerek üzérkedői elleni zendülésekkel nyilvánították ki azt az akaratukat, hogy javítani akarnak nyomorúságos sorsukon, a rendek első ülésétől fogva figyelemmel kísérték a versailles-i eseményeket.

Jókor észrevették az udvar és az arisztokraták taktikáját a Harmadik Rend képviselőivel szemben. A nép képviselői ellen irányuló összeesküvés híre futótűzként terjedt el a vidéken. Mihelyt meg tudták a Bastille bevételét, a nagyon kibővült

[illegible] lett. Mindenütt megtámadták a para- [illegible] teljesítését. Össze- gyűltek a plébániákon, megrohanták a kastélyo- kat, megsemmisítették a régi hűbéri okiratokat és [illegible], ahová ezeket a jogszokásokat felírták.

A [illegible] meg- [illegible] el kellett ismerniök a kialakult tényt, vagy legalább a [illegible].

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlést megrázkód- tatták az események. 1789 augusztus 4-én a kiren- delt bizottság szónoka ismertette a helyzetet. [illegible] sőt megmagyarázza a parasztok eljárását. Ezt mondja:

„[illegible] tulajdon [illegible] a [illegible] kolostorokat, a gazda- [illegible] szolgáltatva a fosztogatóknak, [illegible] a hűbéri kötelességek tel- jesítése mindenütt megszűnt. A törvények elve- szették erejüket, a hatóságok tekintélyüket, és [illegible] találjuk a törvényszékeken."

[illegible] ellen? Eleget kellett tenni követeléseinek.

Augusztus 4-én két arisztokrata, Noailles gróf és d'Aiguillon herceg, azt indítványozta, hogy tegyék meg a döntő lépést.

A Nemzetgyűlés elfogadta Noailles grófnak, [illegible] következő határozati javaslatát:

1. [illegible] a bizottság tervei alapján el- [illegible] az [illegible] valamennyi [illegible] arányában [illegible].

2. Jövőben a közterheket mindenki egyenlően fogja viselni.

3. A községek minden feudális jogot megválthatnak pénzen, vagy kiegyenlíthetnek; a váltságdíjat tíz gazdasági év után, [illegible] hozadék szerint és az átlagos évi termés alapján kell megállapítani.

4. A földesúri robotot, a jobbágyságot és a többi személyes szolgálatot megváltás nélkül el kell törölni.

Augusztus 6-án a Nemzetgyűlés magáévá tette a következő végleges szöveget:

„A Nemzetgyűlés teljességgel eltörli a feudális rendszert; elrendeli, hogy mind a hűbéri, mind a pénzbeli jogok és kötelezettségek, az akár dologi, akár személyes függőség, a személyes jobbágyság következményeikkel együtt, kártérítés nélkül töröltessenek el. Az összes többi kötelezettség megváltható: a megváltás összegét és módozatait a Nemzetgyűlés fogja megállapítani. A fentebb említett jogszokások közül azok, amelyeket ez a határozat nem szüntet meg, továbbra is érvényesek egészen megváltásukig."

Augusztus 11-én a Nemzetgyűlés eltörölte a dézsmát.

Milyen jelentőséget tulajdoníthatunk a Nemzetgyűlés által megszavazott határozatnak? Érdeme a feudális rendszer elvi megszüntetése, s ez fontos eredmény. De a földre vonatkozó jogok megváltását előíró záradék gyakorlatilag a [illegible] folytonosságát jelentette, mert a parasztság nagy részének nem állt módjában a terhek [illegible]. [illegible] esetben a helységek és városok [illegible] iránvzott mentesítést összeg [illegible] alkalmával. A kiváltságosak tehát megőrizték a [illegible] járadékaikat. A [illegible] legnagyobb [illegible], akiket megérdemelt a [illegible]

zadó [illegible][1], a fenyegetett arisztokraták segítségére siettek.

Könnyen elképzelhetjük, milyen csalódást okozott ez a vidéken. A parasztok elégedetlensége zúgolódásban kezdett megnyilvánulni, különösen azután, hogy a Nemzetgyűlés 1790 március 15-i határozata megsúlyosbította az 1789 augusztusi rendelkezéseket.

A kiváltságosak nyomására elhatározták, hogy a megváltható jogok csoportjához csatolnak bizonyos személyes függőségi viszonyokat is és ezeket pénzbeli tartozásokká alakítják át.

Az adószedő hivatalnokok — derék polgárok — kiáltványban fordultak a parasztokhoz és a törvény nevében nyugalomra és engedelmességre buzdították őket. De a türelmüket vesztett parasztok nem hallgattak rájuk. Több községben megakadályozták a helyi tisztviselőket a kiáltvány felolvasásában. Máshol májusfákat ültetnek, mint a hatóságok megállapítják, „a fölkelésnek ehhez az egységes jeléhez folyamodnak, amely az év kezdete óta tűnt fel a királyság egy részében." Több helyen akasztófákat állítanak — teszik hozzá — azok számára, akik megfizetik és akik beszedik a járandóságokat."

A Szajna–Marne-i megye direktóriuma ugyanebben az időpontban kijelenti, hogy „véget vetettek a kerületben a „déesse" és a gabonadézsma megtagadása miatt kitört zavaroknak".

1791 januárjában az egyik Périgord-i képviselő, Loys, a Nemzetgyűléshez intézett emlékiratában arról a makacsságról és összetartásról beszél, amellyel a parasztok Périgord-ban, Quercy-ben és a boulognei vidéken megtagadják a fizetést.

Ezt jegyzi fel: „A parasztok valamennyien [illegible] csoportosulnak, szövetségeket kötnek [illegible] elhatározzák, hogy

[1] Egy régi adónem.

[illegible] fogja megfizetni a járandóságokat és [illegible] megfizeti, [illegible]"

„Beláttuk a földesurak, a papok [illegible] módú személyek [illegible]. [illegible] tizedeket [illegible] a járandóságok [illegible] rendet, [illegible] és nyugtot [illegible], akik élnek az [illegible] törvényhozás [illegible] képviselőinek alapján [illegible]."

Ekkor a Nemzetgyűlés nem módosítja [illegible] [illegible].

A Törvényhozó Nemzetgyűlés, amely akkor [illegible] után, hogy megkezdte működését (1791 [illegible]), új nehézségekkel találta magát szemben. Ez a testület, amelyet az [illegible] alapján választottak, és amelyben a [illegible] a [illegible] nagypolgárság és a bankok képviselői [illegible] a vezető szerepet, [illegible] tudja, a parasztok által kívánt [illegible] megszavazását.

De a forradalom [illegible]. A [illegible] helyzet bonyolódott [illegible] lett volna. A parasztok tudták, hogy az [illegible] és a [illegible], a király és az udvar [illegible] a hajlandók a feudalizmus és a [illegible] visszaállítására [illegible]. [illegible] Rhône megyei [illegible], 1791 [illegible] tett felírás [illegible] nek:

„Boldog [illegible] állapot [illegible] — [illegible] — hogy a [illegible] [illegible] [illegible] sinak reménye [illegible] az [illegible] szereskitüntetés [illegible] módon. Meg kell látnunk, [illegible] hogy a [illegible] és a [illegible] nem [illegible] egymás [illegible].

Valóban [illegible] [illegible] hogy [illegible]

urának, aki a határon túl szervezi az ellenforradalom hadseregét.

És aztán, honnan vegyék az igazságtalan jogok megváltásához szükséges pénzt?

Ezt a kérdést teszi fel megindító módon egy aláírásokkal elhalmozott kérvény, amelyet a Chateaubriand-i (Alsó-Loire megye) kerület juttatott el a Törvényhozó Nemzetgyűléshez:

„Miért kényszerüljön egy nyomorult jobbágy — jegyzik meg a kérvényezők — kis atyai öröksége egyrészének eladására, hogy a másik részt mentesítse a szolgaság és az elnyomás alól? De kinek is adhatná el ősi birtokának ezt a darabját? Az úgynevezett földesuraknak, régi zsarnokainak? Így ezek saját kezükben összpontosíthatják Franciaország minden pénzét és felvásárolhatják minden gazdagságát."

Egy másik, Capelle-Brion nevű (Lot-et-Garonne-i kerület) község részéről fennmaradt dokumentum hangsúlyozza a kérdés jelentőségét. Nyomatékosan rámutat arra, hogy „a földjáradék és a többi, az 1791 március 15-i határozat által meghagyott és megválthatónak nyilvánított feudális jogszokás egyenesen polgárháborúhoz vezetne, ha a Nemzetgyűlés nem hozna bölcs módosító rendszabályokat az Alkotmányozó Nemzetgyűlés által elrendelt megváltásnak mind érdemi részét, mind pedig módozatait illetőleg."

Az aláírók nem riadnak vissza olyan kijelentésektől sem, hogy „a parasztok erőszakkal fognak felelni az erőszakra" és „életüket is szíves-örömest feláldozzák".

A jakobinusok szembefordulnak a girondisták népellenes politikájával és egyszerre védik a vidék és a városok népét.

Couthon, Puy-de-Dome-i követ, Robespierre barátja, 1792 [illegible] [illegible] beszédében [illegible] parasztok érde-

[illegible]
és különösen a parasztoknak.

[illegible]
hivatal elleni üzelmeket.

[illegible]

[illegible]
tásuk díjául.

[illegible]
csak szívvel-lélekkel, hanem tettel is.

[illegible]
szát.“

[illegible]

[illegible] a [illegible] határozatán. Végül így kiált fel:

„Akarják-e [illegible], Uraim, [illegible]? Meg akarják-e [illegible] a papírpénz értékét? Fel akarják-e [illegible]? [illegible] ürüggyel kitörni [illegible]! Meg akarják-e [illegible] be akarják-e teljesen a forradalmat? Akkor ilyen törvényeket hozzanak, akkor gondoskodjunk a népről!“

De a Törvényhozó Nemzetgyűlés habozik.

1792 tavaszán megmozdul a nép. [illegible] parasztok [illegible].

Seine-et-Marne, Seine-et-Oise, Eure, Eure-et-Loir, Loir-et-Cher, Loiret megyék parasztjai [illegible] [illegible] dékok fizetése ellen.

A Törvényhozó Nemzetgyűlés [illegible] 1792 június 18-án [illegible] a [illegible]

további tanácskozás után meghozták a következő határozatot:

„Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elrendeli, hogy azok a feudális jogok, amelyek nem régi adás-vételi szerződésen alapulnak, kártérítés nélkül töröltessenek el."

Még csak az évi tartozások megváltásának eltörléséről van szó, de a Törvényhozó Nemzetgyűlés megtette ezzel az első, bár óvatos lépést a régi állapot nyomasztó terheinek csökkentése terén.

1792 augusztus 10-e! Páris népe éppen leverte a királyságot. XVI. Lajos börtönben ül. A parasztok tevékenysége ennek a győzelemnek buzdító hatására megkettőződik. Kérvényeik áradnak a Törvényhozó Nemzetgyűléshez. Ez utóbbi, a népi erők nyomására, augusztus 16-án elrendeli a „volt feudális" kötelezettségek nemteljesítése miatt indított eljárások eltörlését és ismét a reform kérdésének vizsgálatához fog. Augusztus 25-én elrendeli, hogy valamennyi adójellegű és évenkénti feudális jog, az esetenkénti jogokhoz hasonlóan, megszűnik, hacsak nem bizonyítható, hogy ingatlan átengedésének ellenértékét képezi."

Így dőltek sorjában halomra a parasztok akaratának akadályai. Még maradt azonban egy utolsó megszorítás. A jakobinusok feladatul vették ennek eltávolítását. 1793 július 17-én, a girondisták bukása után, a Konvent egyszerűen és feltétel nélkül kimondja valamennyi feudális jog kártérítés nélküli megszüntetését. A parasztok ügye végül is győzött.

A nemzeti javak elárverezése és a parasztok

A forradalom a nemzeti javak elárverezésének alkalmával vetette fel a földosztás kérdését, de nem oldotta meg egy csapásra olyan mértékben, mint a feudális jogok kérdését. Nagyon sok parasztnak nem állt módjában földhöz jutni.

1789 októberében az Alkotmányozó Nemzetgyűlés az állami kiadások fedezésére irányuló törekvésében az egyházi javak elkobzására gondolt.

Az egyház, mint láttuk, gazdag javadalmak ura volt, amelyeknek teljes jövedelme meghaladta a 100 millió livret és amelyeknek megközelítő értékét 3—4 milliárdra becsülhetjük: ez mai pénzben tekintélyes összeget, körülbelül 45—60 milliárdot jelent. Elkobzásuk kérdése a panaszfüzetekben merült fel. Autun püspöke, Talleyrand Périgord, 1789 október 10-én kifejtette a gyűlés előtt a legfontosabb érveket, amelyek a reform mellett szóltak.

„Szerintem bizonyos — mondta —, hogy az egyház tulajdonjoga különbözik más tulajdonosokétól, hiszen a javakat, amelyeknek haszonélvezete az övé, de amelyek felett nem rendelkezhetik, nem egyes személyek érdekében, hanem bizonyos funkciók ellátása kedvéért adományozták."

Valóban, azokat az adományokat és ingóságokat, amelyeket az egyház kapott, a hitélet fenntartására és a jótékonysági intézmények fejlesztésére szánták. Talleyrand érvelését nem lehetett megcáfolni: győzött is. 1789 november 2-án az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elrendelte, hogy „minden egyházi vagyon a nemzeté: az egyházi költségek kielégítő ellátását, a lelkipásztorok javadalmazását és a szegények segélyezését kell fedezni belőlük."

Ezek a javak, nemzeti tulajdonba vételük után, az államkincstár megkönnyítésére forgalomba hozott assignaták fedezetéül szolgáltak; elárverezésük hozadékából törlesztették a nemzeti adósságot.

Mi itt csak a nemzeti javak elárverezéséről fogunk beszélni, mert ez mélyreható változásokat idézett elő a föld megoszlásában.

1790 május 14-én határozta el az Alkotmányozó Nemzetgyűlés ezt a műveletet, de csak 1791 elején kezdődött meg.

Az árverési feltételek, bizonyos, lehetőleg a kisparasztoknak kedvező módozatok ellenére főkép a gazdagok és a jómódúak számára tették lehetővé a birtokszerzést. Először a teljes nagy uradalmak kerültek eladásra. A Nemzetgyűlés előrelátóan úgy rendelkezett, hogy ha a törvényes felhatalmazás alapján történő részleges árverések összege eléri a teljes árverését, sorsolás utján folytatják a felosztást. Azt is megszabták, hogy a vevőknek jogában álljon az árnak csak 10%-át kifizetni és az egészet 12 éven át törleszteni. De nagyon nehéz volt a szegényparasztoknak egyenlő fegyverekkel megküzdeni az üzérkedőkkel és gyakorlatilag sok árverés teljes nagy uradalmanként történt. Elkésve tette a jakobinus irányítású Konvent 1793 június 3-án a kis birtokonként való eladást általános szabállyá.

Eddig az időpontig a gazdag polgárok, a spekulánsok kedvükre intézhették a dolgot. Vagyonokat nyerhettek azáltal, hogy a felvásárolt birtokokat darabonként újra eladták.

Ez volt az egyetlen módja a kisparasztok földhözjuttatásának, — különben drágán meg is kellett fizetniük érte. Egyes vidékeken szervezetten védekeztek a gazdagok és a spekulánsok üzelmei ellen. Szövetkezeteket alakítottak Észak-Franciaországban, a Pas-de-Calais-i, Aisne-i, Somme-i megyékben. Ezek a szövetkezetek a megszerzett uradalmakat felosztották tagjaik között. 20, 30, 40 vagy 100 tagot csoportosítottak [illegible]. De aránylag kisszámú hasonló példát találunk az egész országban.

Az árverések kezdetén a falusi [illegible] felhatalmazást kapták [illegible]. [illegible]

[illegible] felhasználták az alkalmat pénzük biztos és előnyös elhelyezésére.

Később a [illegible] tiltották meg az elárverezett javak [illegible][1]

A dolgok nem folytak mindig egészen szabályosan. Akadt példa a törvény fondorlatos megkerülésére [illegible] vagy pénzajánlatokkal próbálták [illegible] a vetélytársaktól. Magának a Konventnek [illegible] 1793 augusztus 24-én beavatkozni, hogy véget vessen az [illegible] sokféle visszaélésnek.

1792-ben adták el [illegible] javait. A Törvényhozó Nemzetgyűlés szeptember 2-án zárlat alá helyezte [illegible] meghatározta az eladások módját. A [illegible] volna, hogy [illegible] a földet, de a Nemzetgyűlés a [illegible] bízta meg az [illegible] tervezetének megszövegezését.[1] [illegible] a jakobinus [illegible] előnyben, mint ahogy azt már említettük.

Ilyenformán [illegible] polgári birtokok [illegible] Az új tulajdonosok, amint azt a jegyzőkönyvek alapján megállapíthatjuk, többnyire [illegible] földművesek voltak. A [illegible] kerületben (Gironde [illegible]) 1791 és 1793 [illegible] 24 nagykereskedő, 17 [illegible] 3 volt nemes, 12 egyházi férfi, [illegible] 14 földbirtokos, 7 [illegible] 1 ügyvéd, 2 tanár, 12 földműves, [illegible] A [illegible] a polgárok maguknak [illegible] földművelők [illegible] Ugyanígy a polgárok [illegible] Gardban a földműves [illegible]

[illegible] függetlenül élhettek volna.

[illegible] a vagyontalanokat.

[illegible] hogy erre az útra térjenek.

[illegible] mouriez árulása idején.

[illegible] akarják fordítani.

[illegible]

megyei jóléti bizottságok kezdeményezésére. Néhányan a kiküldött képviselőkkel együttműködve, megkezdik a helyi vagyonelkobzást. 1793 szeptemberében a Haute-Vienne-i Jóléti Bizottság lefoglalja a megye gyanusainak vagyonát, kezelésébe veszi és a hasznot a birtokosokat sujtó rendkívüli adók kifizetésére fordítja. Fouché, nièvre-i kiküldetése során szintén elrendeli a gyanusak tulajdonának zárlatát. Roux Fazillac Dordogne-ban a szökevények javait foglalja le és tanácsára általános zárolási törvényt készít a Jóléti Bizottság.

Hadd idézzünk itt egy dokumentumot, amely jól kifejezi a sansculotte-ok hangulatát ebben a válságos időszakban, midőn a Forradalomnak egyszerre kellett szembenéznie a belső és a külső veszéllyel. A sedani klub által 1793 szeptember 16-án elfogadott javaslatról van szó.

„Ugy látszik — jegyzik meg az itteni jakobinusok —, hogy a Forradalom nem ért el mást, mint hogy a vagyoni kiváltságot helyezte a születési kiváltság helyébe... Attól a meggyőződéstől vezetve, hogy a gazdagok nem jobbak a nemeseknél", a sedani hazafiak a következő tartalmú határozat kibocsátását ajánlják a Konventnek:

1. Ha bármely városban a gazdag polgárok fondorlatai következtében ellenforradalmi mozgalmak támadnak, zendülőnek kell a várost nyilvánítani; 2. a kiáltványt az illető város hű polgáraihoz forduló sürgető felhívásnak kell kísérnie, hogy tiporják le a lázadás értelmi szerzőit és álljanak a köztársaság ügye mellé; 3. azokról a polgárokról, akiknek sikerült elfojtaniok a lázadást, közzé kell tenni, hogy érdemeket szereztek a haza szolgálatában; jutalmul a lázadás értelmi szerzőinek tulajdonát képező ingó és ingatlan vagyon fele illesse őket, a másik felét a Köztársaság javára kell elkobozni; 4. ezeknek az utóbbi javaknak igazságos elosztásával a törvényes hatóságokat

kell meghívni: 5. a lázadás felszított vezetőinek halálbüntetés jár, a [illegible] kell."

A szóban forgó harc itt nem áll meg. Henriot, a nemzetőrség parancsnoka 1793 október 28-án kijelenti a párisi Jakobinusoknak, hogy „mindazt, amit az arisztokratáktól elvesznek, a hazafiaknak kell adni". Így folytatja: „Házakat, földeket, mindent azok között kell felosztani, akik részt vesznek a gonosztevők leverésében".

December 3-án a Chalons-sur-Marne-i Köztársasági Társaság felveteti a Konventtel a gyanusak vagyonának lefoglalását a Köztársaság javára. Ugyanakkor a Thionvillei sansculottok is a gyanúsak vagyonának lefoglalását akarják, hogy a háború elején mentesítsék a népet és az államkincstárt a hadiköltségektől.

Az 1793 szeptember 17-i törvény elrendelte, hogy a bebörtönzött „gyanús elemek" ellátásának és őrizetük költségeit maguk viseljék. Most további lépés következik.

Couthon 1794 elején visszatér a vagyonelkobzás kérdésére. Így a gazdagokat védelmező mérsékeltek intrikái ellenére a Konvent a II. év ventôse 8-án (1794 február 26-án) megszavaz egy Saint-Just által előterjesztett határozati javaslatot, amely kimondja, hogy „a Köztársaság ellenségeinek nyilvánított személyek vagyonát le kell foglalni a Köztársaság javára; ezek a személyek a háború befejeztéig letartóztatásban maradnak, aztán életfogytiglan száműzetéssel sújtják".

Ezt az első döntést azonnal kiegészítette egy másik rendelet, a II. év ventôse 13-i (1794 március 3); ez gondoskodik valamennyi nélkülöző hazafiak összeírásáról és az elkobzott javakat kárpótlásukra fordítja:

I. cikk: A Köztársaság valamennyi községe készítsen jegyzéket a területén élő nélkülöző hazafiakról nevüknek, életkoruknak, foglalkozásuk-

nak, [illegible] az [illegible] [illegible]-ával. A kerületi [illegible] [illegible] el ezeket a jegyzékeket a legrövidebb idön belül a Jóléti Bizottsághoz.

II. cikk. A Jóléti Bizottság amint megkapja ezeket a jegyzékeket, [illegible] [illegible] valamennyi nyomorgó [illegible] a [illegible] ellenségeinek vagyonából, a Közbiztonsági Bizottság [illegible] [illegible] szerint."

Robespierre, Saint-Just és a jakobinusok célja az volt, hogy [illegible] [illegible] [illegible] a köztársaság ellenségeinek [illegible] a nyomort is megszüntessék [illegible] az [illegible] vagyon új elosztásával. Ennek a [illegible] kifejezését megtaláljuk Saint-Just-nak a Konventhez intézett ventôse [illegible] [illegible] [illegible] jellemző részletét: „A [illegible] [illegible] hogy a Forradalom ellenségeit [illegible] [illegible] rendeletek [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] és működésének akadályozására. [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] megszüntetésére: [illegible] [illegible] meg kell valósítani a forradalmat. Ha [illegible] [illegible] [illegible] nyomorgónak, ha [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible], nyugodtan [illegible], [illegible] a [illegible] forradalomhoz... Tudjátok, mi a [illegible] [illegible] [illegible]! Az [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], amely nem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amelyet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], amely az unalmat, az [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] arra, hogy valami [illegible] [illegible] [illegible] és valamilyen, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] válasszon. Milyen jogon [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]nak, akik [illegible] [illegible] [illegible]...'

A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] értük a Konventet, de [illegible] [illegible] [illegible] támadt

a birt[illegible] amelyeket [illegible]kor a vagyo[illegible] korlátozásá[illegible] nyugt[illegible]. A [illegible] hadjáratot [illegible] hatalmi ellen. Annak [illegible] hogy a [illegible] (1794 február [illegible] „szent-nek [illegible]" [illegible] azt a hírt terjesztették, [illegible] kétségbe-vonnak, [illegible] lefoglalják és felosztják. A [illegible], a [illegible], a Fréron-ok, a Barras-k [illegible] spekulánsok, aki félt a [illegible] összetűrte a levet a [illegible] (1794 július [illegible]) [illegible] Couthon megbukott a [illegible] együttes támadására.

A jakobinusok [illegible] nem sike-rülhetett. [illegible] fejti ki M[illegible]:

„Robespierre, Saint-Just [illegible] — írja — elbuktak, mert [illegible] különbséget a valóságos [illegible] és de-mokratikus antik [illegible] sza-badságjogokkal [illegible] demokra-tikus modern [illegible] állam, a polgári társa-dalom között."

„Micsoda [illegible] az ‚em-beri jogok' [illegible] a modern polgári társadalmat [illegible], a saját céljukat [illegible], az an-archia, az [illegible] természeti és szellemi individualitás [illegible] és ugyan-akkor [illegible] e társada-lom [illegible]; antik bomb[illegible]!"

„Tr[illegible] a tévedés, midőn Saint-Just [illegible] rámutatott az em[illegible] kifüggesztett

[illegible] fel [illegible]: „És nézze az én művem!' [illegible] a tábla olyan ember [illegible], aki nem lehet azonos az antik emberrel, hiszen a [illegible] és [illegible] feltételek, amelyek között él, mások mint az ókorban.“

A burzsoázia ettől kezdve a fennálló rendet képviselte: thermidor 9-ével sietve befejezte a forradalmat. Az Ancien Régime visszaállítását nem akarta, de azt gondolta, hogy most már megszilárdíthatja [illegible] uralmát. Ilyen körülmények között okos taktikával a [illegible] parasztságra támaszkodott, amely [illegible] a munkásoktól és a szegényparasztoktól.

Összefoglalás

Csak nagy vonalakban vázolhattuk fel a nagy forradalom parasztságának szerepét. Végső fokon sikerült teljesen megszabadulniuk a feudális iga alól. [illegible] az egész nemzettel a szabadságjogokat, többször fegyverrel is kellett megvédeniük a [illegible] ellenforradalmárokkal szemben s így [illegible] van bennük a demokrácia szeretete.

A vidék lakosságának szegény többsége nem juthatott földhöz, de nem is lehetett ez másképp olyan forradalomban, amely, bár tagadhatatlanul haladottabb volt, [illegible] ember által való kizsákmányolásnak. Még ma is csaknem 4 millió földnélküli paraszt található és a birtokos parasztok száma [illegible] egyre gyorsabb arányú csökkenést mutat, amint azt Maurice Thorez a l'Humanité múlt évi július 21-i számában világosan kimutatta: [illegible]-tól [illegible]-ig a 10 hektárnál kisebb birtokok [illegible] több mint harmada eltűnt. A [illegible] könyörtelenül tönkreteszi [illegible] a kisparasztot.

De a kapitalista társadalomnak ebben a hanyatlási korszakában a parasztok, akik a trösztök, bankok, spekulánsok és nagyvállalatok áldozatai előtt megnyílik teljes felszabadulásuk perspektívája: a szocializmus, amely teljesen fel fogja szabadítani őket és amely már valóság a Szovjetunióban, e fokozatosan a kommunizmus felé haladó országban.

A munkásosztályt száma és politikai érettsége a nemzet és a haladás történetének döntő tényezőjévé tette. A parasztság hatalmas tömegének érdekei megegyeznek az övével: a munkások és parasztok szövetsége fogja népünket a haladásnak a reakció feletti új győzelmére vezetni.

Már a mi pártunk által kezdeményezett népfront részéről is komoly előnyökhöz jutottak a parasztok, például a gabonahivatalhoz és a mezőgazdasági termények új árszabályozásához. Igaz, hogy a Daladier-kormány reakciós politikája által kiszolgált bankoligarchia újjáéledő támadásával találják magukat szemben, ám éppen a munkásosztállyal kötött szövetségükön fog megtörni a nagytőke offenzívája.

1789-ben őseiknek jelentékeny részük volt a demokrácia megalapításában, mert szövetkeztek a városok népével. Ma is meg fogják menteni ezt a szent, másfél évszázadra visszanyúló örökséget testvéreikkel, a gyárak, vállalatok és ipari telepek dolgozóival együtt, minden eddiginél elszántabb harcot vívnak a fasizmus által fenyegetett szabadság oltalmáért, ez a legfőbb feltétele a teljes demokrácia egyre közelebb jövő győzelmének.

Paul Bouthonnier,
a történelem tanára

A FORRADALOM PÉNZÜGYEI[1]

I

Kétségkívül egyetlen olyan területe van a Forradalom tevékenységének, amelyet annyira támadtak volna, mint a pénzügyeit. Akik el akarják hitetni, hogy demokrácia és pénzügyi zűrzavar azonos fogalmak, hogy az infláció a szabadságmozgalmak elkerülhetetlen kísérője, azok meghamisítják a történelmi igazságot. Például el akarták hitetni, hogy a Forradalom pénzügyi tevékenysége az asszignáták végtelen megsokszorozásában merült ki és állandó nyomor kísérte, pedig, mint látni fogjuk, a [illegible] inflációt a Direktórium, a forradalmi demokráciának hátat fordító elemek idézték elő, akik ezzel a bankárok uralmát készítették elő. Amikor pl. Jaurès azt írja: „Az asszignáták története a csőd és az összeomlás, a felbomló köz- és magánerkölcsök, a spekuláció és a közvagyon pazarlásának története"[2] — nem Robespierre-t, Marat-t, Saint-Just-öt, hanem a vészthozó politika gyökeréig hatolva a spekulánsokat, a bankárokat és a többi nyerészkedőt bírálja. Valóban a Forradalom pénzügyeinek története egyben története az egész népnek, amely kétségbeejtő pénz-

[1] A francia eredeti címe: Les finances de la revolution. Megjelent a *Cahiers du Communisme* 1939 júliusi számában.

[2] Jaurès: [illegible] Paris 192[illegible]

ügyi helyzetet [illegible] is hasonlóan volt egész Európá-val, ami megint újabb [illegible], újabb [illegible] forrása. A függetlenségért és [illegible] harcot mégis megnyeri [illegible], hogy többnek is [illegible] vagy a [illegible].

I.

[illegible] pénzügyeit [illegible], hogy az [illegible] 1789 pénzügyi helyzetét [illegible].

Háromféle egyenes adót róttak ki: a taille-t, a fejadót és a huszadot.

A jövedelemadót [illegible] rótták ki, hogy a király minden évben megjelölte azt az összeget, amelyet ezen a címen be akart hajtani. Az összeget fel-osztották az adófizetők között, [illegible] a jövedelmét véve alapul. A kiváltságos osztályo-kat, azaz a nemességet és a papságot, a jövedelem-adó fizetése alól [illegible]. Az adó kivetésénél a legnagyobb önkény [illegible]: [illegible] va-gyon belül a kivetett adók [illegible] egymáshoz, mint 1 a 4-hez.

A fejpénz [illegible] a jövedelemadó egyik fajtája volt 16[illegible]-ben, [illegible] rótták ki. 22 osztályba sorolták az adózókat: az első osztály — a trónörökös [illegible] — 2000 livret fizetett évente, míg a legszegényebb [illegible] osz-tály évi fejpénze egy livre volt. De később fel-osztás útján állapították meg és a jövedelemadó-hoz csatolták. [illegible] a kiváltságos [illegible] is [illegible]-ták. De a papság a reá eső évi 1 millió livre [illegible] pénzt megváltotta 24 millió livre [illegible] történt kifizetéssel. A [illegible] a [illegible] jegyzi meg Jaurès: „[illegible] van róla, hogy a [illegible] a király [illegible] a jöve-delemadót [illegible]

[illegible] ellenőr nem [illegible].[1]

A [illegible] volt. Nevét [illegible] jövedelmük [illegible], de az állam később a [illegible]. Ezt az adót a [illegible] ipari és kereskedelmi [illegible] lényegében [illegible] 74–75,5 millió livrenyi [illegible] 1710-ben 8 millió [illegible] mindenkorra [illegible].

Tehát az [illegible] csak a parasztok, [illegible] sujtották, [illegible] Egyházat nem [illegible] a maga [illegible] a következő táblázatot készitette:

	Összeg [illegible]
Papság — — — — — — — —	7.628
Nemesség — — — — — — — —	396
[illegible] — — — — —	235
[illegible] — — — — —	180.625

Mint látjuk, [illegible] a Harmadik Rend [illegible]. [illegible] egy másik [illegible] városkában ([illegible] grófnő több mint [illegible] jövedelme után [illegible] Bru[illegible] kevesebb, [illegible] livre adót [illegible] adókulcs szerint [illegible].

[1] [illegible] okai. 14. o.

1[illegible] [illegible] 190 milliót [illegible] jövedelem[illegible] millió[illegible]

[illegible] Volt [illegible] 1600 [illegible] A [illegible] meg, melyet [illegible] italokra [illegible] járt [illegible] du [illegible] kivonata.[4]

„Ha a [illegible] el- [illegible] a [illegible] akkor [illegible] híreszte- [illegible] [illegible] a terhük, mint [illegible]”

(Antouillet, Normandia.)

„A [illegible] vi- [illegible] meg[illegible] Egyik [illegible] a nem[illegible] tási [illegible]”

(Nemours.)

„[illegible] minden [illegible] minden [illegible] má- [illegible]

[4] [illegible] a dol- gozók.

papírre, olajra, [illegible], lőporra, keményítőre, [illegible], halra, ezüstre, aranyra; egyszóval az [illegible] minden termékből [illegible]. Míg ennek a hárpiának egyre növekvő [illegible], a régiek közül egyet sem enged ki a kezéből."

(Beauvais egyházközség.)

De leginkább a sójövedék, a sóra kivetett adó volt a nép [illegible] tárgya. A magas sójövedékű [illegible] országrészeken minden [illegible] tartozott, amelynek legalább 9 font súlyú sót kellett vásárolnia a sóhivataltól: ez volt „a fazék és sótartó számára kötelező" mennyiség, [illegible] súlyra kimért só. Fűszerezésre nem lehetett használni, [illegible] a sócsempészek egész [illegible] a törvény megszegésére; a legsúlyosabb büntetéseket — többek között gályarabságot — is kiszabhatták.

A sójövedék [illegible] nem mindenütt volt egyforma mértékű, ezért megkülönböztették a *nagy* és *alacsony sójövedék*, a [illegible] *sójövedék* és a *sójövedékmentes* vidékeket, s ez különösen kedvezett a [illegible]. Só- és dohánycsempészet miatt évente ?00 embert [illegible] a gályákra: ez a szám a [illegible] egyharmada. Hogy érzékeltessük ennek az adónak a terhességét, elég rámutatnunk, hogy a só fontja 12 solba került 1789-ben a magas sójövedékű [illegible], 1790-ben pedig ugyanott egy solba, [illegible] az Alkotmányozó Nemzetgyűlés eltörölte a közvetett adókat.

A [illegible] az állam nem közvetlenül fölözte le: [illegible] engedélyesnek, aki az állampénztárnak [illegible]. Ez az engedélyes [illegible] 30,000 tisztviselő [illegible] volt, melynek minden egyes tagja 300,000 livre évi jövedelme

övezett. A nép úgy látta, hogy csak a személyek a kitüntetett állásból, a tömegnyomorból gazdagod-nak. A nép fölháborodva figyelte, hogy a főadó-bérlők maguknak merítenek az adókból, amivel az adót még nyomasztóbbá teszik az adófizetőknek és kevésbbé hasznossá az államnak.

Ezek voltak a népre rótt adók 1789-ben. De ne feledjék el, hogy a dézsma, a hűbéri [illegible]-gok még éltek [illegible], egy [illegible] [illegible] [illegible] pénzügyi helyzetéről a forradalom előtt. Dupont de Nemours hozzávetőleg [illegible] a dézsma, az úrbér és más hűbéri jövedelmeknek összegét ha-romnegyedmilliárdra tették ki, [illegible] a király [illegible]. Láthatjuk, milyen kínos helyzetbe kerül-tek a parasztok, a kézművesek, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] az adót az [illegible] [illegible]. [illegible] lát-hatjuk azt is, a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] megoldani a pénzügyi helyzetet. Marion [illegible] [illegible] szerint [illegible] [illegible] [illegible] egy [illegible] volt „nagyon [illegible] és nagyon [illegible]”.

[illegible] [illegible] [illegible], hogy a [illegible] az adók ellenére a legnagyobb pénzügyi nehézségek-kel küzdött. Az udvar [illegible], a [illegible], a fő-rendűek [illegible] [illegible] és az [illegible] há-ború költségei a [illegible] állandó deficitet idézték elő. Az udvar költségei [illegible] [illegible], az [illegible] jövedelmének [illegible] [illegible] ki, a 12.000 nemesi tiszt [illegible] [illegible] [illegible]. Mivel a kiváltságosak nem fizettek adót, az [illegible] tás [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] folyamodni; ezért [illegible] a kölcsönök egyre nagyobb részét [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] adósság XVI. Lajos [illegible] [illegible] [illegible] alatt [illegible]. 1774-ben [illegible] [illegible] [illegible] évi [illegible] millióra rúgott, az [illegible] költség-vetésben már [illegible] millió [illegible], tehát a kiadá-soknak több mint a felét. A [illegible] kielé-gítése végett [illegible] kapkodtak, hogy elkerül-

[illegible] reménytelen.

Jaurès megjegyzi, hogy [illegible]

[illegible] volna. [illegible] nem tudott [illegible] Ausztria [illegible] mint a király.[5]

Nem szükséges külön emlékeztetnem arra, hogy [illegible] a kiváltságos [illegible]

[5] Jaurès: Id. m.

[illegible] mben is, [illegible] az [illegible] összehívására.

II.

A pénzügyi és adóügyi kérdések hosszú idő óta foglalkoztatták a kabinetet. Miközben a burzsoázia tekintélye [illegible] a kereskedelemben és az iparban, a [illegible] -edő nagy [illegible] nak a világ [illegible] irányuló kísérletet. Itt a fiziokraták [illegible]. Néhány szót kell szólnunk róluk, ha [illegible] számba akarjuk venni a 80-as [illegible] a pénzügyi nehézségek leküzdésére [illegible] tevékenységét.

„A polgári társadalom [illegible] — mondja Marx[1] — a fiziokratákat illeti az az érdem, hogy a tőke szerepét elemezték. Ők a modern [illegible] igazi megteremtői." Rend[illegible] melynek legkiemelkedőbb képviselői Quesnay, [illegible], Turgot, Le Trosne, Dupont de Nemours stb., az akkori Franciaország mezőgazdasági jellegét tükrözi. „Tehát az akkori burzsoá társadalomból és a feudális rendszerből születik. Szülőhelye a [illegible] jellegű Franciaország és nem Anglia, ahol a kereskedelem, az ipar és a tengeri hajózás jut döntő szerephez." A mezőgazdaságban mutatkozik [illegible] legvilágosabban az értéktöbblet [illegible]. „A munkás jó évben, rossz évben egyaránt [illegible], mint amennyit termel… A [illegible] közvetlenül láthatjuk a [illegible] szemben a termelés értéktöbbletét, [illegible] az érték általános [illegible]

[1] [illegible] kiadás.

rozanat." Ez az összefüggés leginkább könnyen felfogható az iparban. Ezért volt a fiziokraták szemében a mezőgazdasági munka az egyedüli termelő munka, amelyben értéktöbblet keletkezik. Szerintük az ipar csak átalakította, módosította az értéktöbbletet és nem termelte. Tehát a földmunka minden gazdagság forrása. Marx azt mondja, hogy „a feudális társadalomból kibontakozó kapitalista termelés ellentmondásainak köszönhetjük ezt a burzsoá magyarázatot."

De az elméletnek az adókra vonatkozó következménye világos volt: ha minden gazdagság forrása a földmunka, egyedül a föld hozamát kell megadóztatni. Marx gúnyosan megjegyzi, hogy „a földbirtok szembeötlő dicsőítése ugyanannak a földbirtoknak a gazdasági tagadásához és a kapitalista termelés megerősítéséhez vezet. Valamennyi adó a földjáradékot terheli. Másszóval a földbirtokot részben elkobozzák. Legalább is erre tettek kísérletet a francia Forradalom törvényhozói."

Az elméletre bírálatok feleltek. Voltaire „L'homme aux quarante écus" c. regényében ragyogó, de csípős ismertetést közöl. Ellenkezett a józan ésszel, hogy a tőkések megadóztatását fölöslegesnek tekintsék azon a címen, hogy minden adó végeredményben visszahárul a földre. A vélemények tehát megoszlottak: meg fogjuk látni, hogy ez a véleménykülönbség milyen következményekkel járt a Forradalom kialakulására.

Az Enciklopédia „Adó" c. fejezete — Jaucourt lovag munkája — merészen fogalmazza meg a progresszív adó elvét: „A jómódúakat nagyobb mértékben kell megterhelni, de a nép utolsó rétegét semmiképpen sem. Jóllehet minden alattvaló egyformán élvezi a kormányzat védelmét és biztonságát, vagyonuk s az abból származó haszon egyenlőtlensége ennek az egyenlőtlenségnek megfelelő adókivetést igényel. Az adók mintegy mérlani ha-

ladvány szerint [illegible], [illegible] avagy le-
szorozva, [illegible] a [illegible]-
gokra, mert az [illegible] a [illegible] nem [illegible]-
heti." A [illegible] végül [illegible] [illegible] [illegible],
melyek „a [illegible] [illegible] és [illegible]" [illegible]
„1. Pártolni kell a [illegible] az [illegible] és a
[illegible], az uralkodó és az [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] … 2. A [illegible] [illegible]-
nokat és [illegible] [illegible] [illegible] kell. 5.
Meg kell szüntetni a [illegible] és a [illegible]
rendszert. 6. Orvosolni kell a [illegible] [illegible]
a [illegible] és a [illegible] [illegible] [illegible]-
seket. 10. Végül [illegible] kell az [illegible] és
az [illegible] [illegible] [illegible] kell [illegible], [illegible]
igazság [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
kodnak a [illegible] a [illegible]. [illegible] [illegible]-
nak [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] az
elveket [illegible]. [illegible] [illegible] már [illegible] [illegible]
nap hajnala?"

Számtalan [illegible] [illegible] el az [illegible]
megjelenése óta. *A [illegible] [illegible]-
[illegible] Pártjának [illegible]* [illegible] [illegible] új ter-
melőerők és a régi termelési [illegible] közötti
összeütközés, a társadalom új [illegible] [illegible]-
tetei teremtik meg az új [illegible] [illegible]. Az
új eszmék szervezik meg és mozgósítják a töme-
geket."

Az 1789. évi [illegible] [illegible] [illegible]-
pontból [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible]-
ról. Egyetlen [illegible] sem [illegible], amelyik [illegible]-
szét ne a [illegible] [illegible]. Melyek az álta-
lános [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
get minden [illegible] [illegible] és a [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] a [illegible], valamint a [illegible]-
[illegible] [illegible]. Saint [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

„5. [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

gyeni és hadakat adni, kölcsönöket eszközölni és hivatalokat fölállitani.

7. §. Csak a rendi országgyűlés beleegyezésével lehessen a pénz értékét megváltoztatni."

Egyes füzetek a király, mások az udvar kiadásainak csökkentését kérik. De egy lényeges pontban valamennyien megegyeznek: a közvetett adók eltörlésében és a közteherviselés egyenlőségében. Íme a Versailles melletti Chesnay füzetének véleménye:

„2. §. Követeljük a jövedelemadó és járulékai eltörlését, a gabonavám és a sójövedék, az elvámolás és a dohányjövedék megszüntetését és erre, a természetben fizetendő, megalázó és zaklató adók eltörlését."

Saint-Cyr füzete szinte az Emberi Jogok Kiáltványának szavait használja:

„6. §. Mivel minden honpolgárnak kötelessége adót fizetni, történjék ez minden rang- és osztálykülönbség nélkül, pusztán a vagyont és jövedelmet véve alapul."

Jegyezzük fel még Fosses füzetének megrázó panaszát:

„Nincs rosszabbul, igazságtalanabbul és nevetségesebben kirótt adó, mint a sójövedék. Akik kieszelték, — úgy látszik —, azt mondták: módot kell találni arra, hogy a szegényeket ugyanúgy vagy megközelítőleg úgy adóztassuk meg, mint a gazdagokat ... nem sújthatjuk őket jövedelemadóval és járulékaival, ipari illetékekkel, tizeddel, fejadóval, huszaddal .. mert nem tudnák megfizetni és biztosítékra sem számíthatunk náluk, ... hát fizettessük meg velük drágábban a sót! Ez a módszer kárpótol bennünket a kíméletlen adókért —, ilyen kegyetlenül okoskodtak a kincstár tisztviselői, amikor ezt a gyűlöletes adót kivetették."

A füzetek tiltakoznak a legszegényebb réteg megadóztatása ellen, mert „... [illegible] két-

[illegible] önmaguk fönntartására sem elég. Így az adót csak hitvány, zsoldos lelkek találhatták ki, akik nem ismerik az [illegible] és nem [illegible] a termelő [illegible] ([illegible]). A [illegible] azt kívánják, hogy a kapitalisták és a fogyasztók is vállalják a rájuk eső részt az adóterhekből". Végeredményben a [illegible] követelését a következőképpen lehet összefoglalni:

1. Adót kivetni egyedül a nemzet illetékes.
2. A közvetett adókat el kell törölni.
3. Vessenek ki a [illegible] egyenes adót, a gazdagok [illegible], a legszegényebbek élvezzenek adómentességet.

Közel száz évvel később, 1880 június 30-án az l'Egalité közli a Francia Munkáspárt programját, melyet Jules Guesde Marx és Engels tanácsával dolgozott ki. Az egyik programpont így hangzik:

„A közvetett adókat el kell törölni és az egyeneseket át kell alakítani egyetlen, csupán a 3000 frankon felüli jövedelmeket érintő adóvá."

III.

Láttuk, milyen volt a pénzügyi helyzet, akkor a rendi országgyűlés 1789 május 5-én Versaillesban összeült. „A királyi kincstár kimerült — mondta Necker pénzügyminiszter —, az általános ínség annyira szembeszökő, hogy nem titkolhatják tovább a pénzügyek döntő válságát."

Ha meg akarnánk írni a Forradalom pénzügyeinek történetét, magának a Forradalomnak a történetét kellene megírnunk. Pusztán arra szorít-

[7] Roger Picard: Id. m.

kezünk tehát, hogy a legfontosabb dátumokat és eseményeket megjelöljük.

A Nemzetgyűlés első lépései nehézségekbe ütköznek annál is inkább, mert a megszavazott reformok csak növelik a deficitet. A különböző tisztségek megszüntetése 500 millióba kerül; eltörlik a dézsmát, de az államnak kell viselnie az Egyház költségeit, ami évente kb. 100 milliót tesz ki.

Az adórendszer átszervezése megmutathatta volna a kivezető utat a pénzügyi bajokból, de időbe került volna, viszont haladéktalanul szükség volt pénzre különösen azért, mert az éhínség enyhítésére külföldön gabonát kellett vásárolni. A Nemzetgyűlés ezért megszavazott egy ú. n. pótadót, melynek fizetésére a jövedelemadó és a fejpénz alól mentesek is kötelesek az év hátralevő második felére. Egyidejűleg elrendelték, hogy készítsék el a huszadfizetők második listáját is az 1790. esztendőre; erre a listára felvették mindazokat, akik az elsőn nem szerepeltek. Mindemellett tüstént szükség lett volna pénzre.

Alkalmazzák a kölcsön már klasszikussá vált módszerét.[*] 1789 augusztus 9-én 30 milliós kölcsönt szavaznak meg 4.5%-os kamatra, de Necker augusztus 27-én bejelenti, hogy a kölcsön terve megbukott, mert a kamatlábat alacsonyra szabták: alig folyt be több, mint két és fél millió. Uj kölcsönt kérnek 80, ezúttal 5%-os kamatra, melyet részint pénzben, részint kötvényekben lehet jegyezni. Nagyobb a siker, de a várt 80 millió helyett alig folyik be 50 millió. Mindenki előtt világos, hogy ez az eredmény nem kielégítő.

Az éhínséggel együtt növekednek a tömegmozgalmak. Október 5-én és 6-án a párisiak Versail-

[*] A kölcsönökre vonatkozóan Aurejac: Kölcsönök a Forradalom alatt c. munkát használtuk föl. (A francia forradalom füzetei 7. sz.)

szemben voltunk, hogy sérelmeinket kifejezzük és a királyt, valamint a Nemzetgyűlést Párisba, a nép kezébe hozták vissza. Nem véletlen tehát, hogy 1789 október 6-án szavazza meg a Nemzetgyűlés a „hazafiúi hozzájárulást". Híressé vált Mirabeau kijelentése: „Itt van a földbirtokosok névjegyzéke. Franciák, válasszatok a leggazdagabbak közül, hogy minél kevesebb honpolgárt kelljen föláldoznunk... Nos, ezek a kétezer földbirtokosnak van miből kifizetnie a deficitet. Teremtsetek pénzügyi rendet, békét és bőséget!"

Mi is volt az a „hazafiúi hozzájárulás"? Először is szemünkbe ötlik, hogy az adó szót helyettesítették a „hozzájárulás"-sal. Ezzel azt akarták jelezni, hogy ez az erőfeszítés nem kényszer, hanem a nemzet önként vállalt áldozata.

A hozzájárulás a jövedelem negyedrészét tette ki. A készpénzvagyonok és az ékszerek értékének 2.5 százalékát kellett befizetni. A panaszfüzetek egyik legfontosabb követelésére a 400 livre alatti jövedelmek adómentességet kaptak. A hozzájárulás első harmadát 1790 április 1-ig, a hátralevő részt a következő két évben kellett befizetni. Egyébként gondot fordítottak annak kijelentésére, hogy a hitelezőket nyomban kifizetik, mihelyt mód lesz rá. Tehát valóban kényszerkölcsönről volt szó.

Mi volt az eredménye ennek a pénzügyi műveletnek? Már ebben a kérdésben kialakul és a továbbiak során egyre világosabb lesz, hogy a gazdag polgárság nem támogatja úgy a Forradalmat, mint a parasztok és a munkások. 1790 március 10-én Dubois de Crancé kijelentette, hogy a szegények, mivel híven végrehajtották a Nemzetgyűlés rendeleteit, anyagilag kimerültek, meg a gazdagok kímélték magukat. 1790 július 18-án a Nemzetgyűlés pénzügyi bizottsága tudtul adja, hogy „a leggazdagabb réteg kíméli magát leginkább, jóllehet, csak fölöslegéhez vagy tartalékaihoz kellene nyúlnia, hogy az

államot megmentse. A [illegible] [illegible] rögtön vi-[illegible], [illegible] hallgatva, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], sőt a [illegible] is megfosztotta magát."

A Nemzetgyűlés [illegible] [illegible] [illegible] formá[illegible], hogy a [illegible] [illegible] előmondjuk. [illegible] 100 millió folyt be. De akkor már a [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] [illegible], hogy a [illegible] a közös ügy támogatására bírják.

Egyébként az Alkotmányozó Nemzetgyűlés [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible]. Miután [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], 1789 augusztus 27-én is [illegible] [illegible] az Emberi Jogok Kiáltványában [illegible] le, melyre már többször hivatkoztunk:

> XIII. §. Az állam hatalmának fenntartására és a közigazgatási költségekre elengedhetetlen a közös [illegible], ez [illegible] a hon[illegible] [illegible] [illegible], teherviselőképességük szerint kell elosztani.
>
> XIV. §. A honpolgároknak jogukban áll, hogy maguk vagy képviselőik által a hozzájárulás szükségességét megállapítsák, ebbe szabadon [illegible] [illegible] nyomon kövessék és az összeg mértékét, a rájuk eső részt, a [illegible], valamint annak időtartamát meghatározzák.

1789 szeptember [illegible] megszavazták a sójövedék [illegible] [illegible] [illegible], 1790 [illegible] elején [illegible] is eltörölték. Majd az Alkotmányozó Nemzetgyűlés áttért az [illegible] új[illegible]. Minden [illegible] [illegible] 3 nagy adóval pótolták: a földadóval[1] [illegible] [illegible] [illegible],

23-án), az ingó javakra kivetett adóval (1791 jan. 13) és az iparadóval (1791 márc. 2)

A földadó a földek és a házak jövedelmére kirótt adó volt és a jövedelem hatodrészénél nem tehetett ki nagyobb összeget. 300 milliót kellett hoznia az államkincstárnak.

Az ingó javakra kivetett adót szintén fölosztás útján állapították meg. Ez elsősorban háromnapi kötelező munkát jelentett, de nem vonatkozott a nélkülözőkre; a huszad arányában állapították meg az ipari jövedelmekre és az ingó javakra kivetett összeget, mely utóbbit a házbér szerint, a gyermekek számát figyelembe véve határozták meg. Ez az adó jelentette továbbá a szolgákra kivetett progresszív adót, valamint a lovak és öszvérek után járó fizetséget. Nyilvánvaló, hogy e két utóbbi illeték különösen a legnagyobb jövedelmüeket sujtotta. Végeredményben ez az adó összesen 60 milliót jövedelmezett.

Végül az iparadót ugyanaz az 1791 március 2-i törvény léptette életbe, amelyik a monopóliumokat és a céhkényszert eltörölte. A kereskedőket és az iparosokat sujtotta és a telephely, valamint az üzemi helyiségek értékét figyelembe véve határozták meg.

De a kincstári reform végrehajtása számos nehézségbe ütközött. A hozzájárulások fölbecsülése és kivetése a községtanácsok feladata volt, ezek azonban nem voltak kellőképen fölkészülve rá. 1792 februárjáig 40.000 községtanácsból csupán 5448 tett eleget kötelességének. A hozzájárulásnak a jövedelemmel arányos mértéke helységek szerint változott, de egy közösségen belül az arányosság elve érvényesült a fölosztásnál. Kevesebb igazságtalanságot követtek el ezzel az eljárással, mint amennyiről cikkem elején beszámoltam. Ezen a téren jelentős haladás történt.

IV.

A „hazafias hozzájárulás" nagyon nehezen folyt be. Az adórendszer újjászervezése csak jóval később hozhatta meg gyümölcsét, a pénz pedig nyomban kellett a hivatalnokok fizetésére, a tisztségek díjazására, az államadósság kiegyenlítésének biztosítására, a nyomor enyhítésére és általában a szociális kérdések megoldására. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés felállította a „Szegénységi Bizottság"-ot, melynek elnöke de la Rochefoucauld-Liancourt herceg lett. A bizottság kijelentette, hogy a vagyontalan réteg segítése „éppúgy az állam kötelessége, mint a köztisztviselők fizetése, mint az Egyház támogatása, mint minden egyéb közteher viselése".

Talleyrand és Mirabeau a következő megoldást javasolták: a nemzet vegye birtokába az Egyház javait. A nemzet magára vállalná az Egyház kötelezettségeit, de birtokába jutna a roppant vagyonnak, melynek értéke a becslés szerint két és négy milliárd között ingadozott. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés hosszú vita után 568 szavazattal 346 ellenében 1789 október 10-én megszavazta a hatalmas egyházi birtokok kisajátítását az államadósság zálogául. „Mit tegyünk, amikor nem akarjuk és nem tudjuk többé növelni jövedelmeinket, hanem éppen azoktól fel akarjuk szabadítani? Azt kell tennünk, amit a becsületes földbirtokosok, ha hasonló helyzetbe kerülnek: el kell adnunk az örökséget"* — mondotta Lecoulteux de Canteleu képviselő 1789 december 17-én.

Valóban a Nemzetgyűlés elhatározta a birtokok eladását 400 millióért. Ennek alapján azonos értékben utalványokat bocsátottak ki a legsürgetőbb kölcsönök kiegyenlítésére, melyet az állam az akkor

* Mathiez: A francia forradalom

kereskedelem irányítójánál és a [illegible] forga-
[illegible], a Caisse d'Escompte nevű pénzin-
tézetnél vett föl. A kibocsátott utalványok [illegible]
gául az állam az egyházi javakat foglalta le. Nem
pénzhelyettesítőül volt szánva az utalványokra [illegible]
kamat járt és a Caisse d'Escompte [illegible] volt,
hogy a [illegible] [illegible]. Az utalványo-
kat valóban az Egyház [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. A [illegible] arányában tértek
vissza az utalványok az államkasszába, ahol [illegible]
nyukat vesztették. [illegible] [illegible] [illegible] ki az
államadósságból [illegible] nem a szó [illegible]
értelmében vett pénzről volt szó, hanem a kincs-
tári utalványokhoz hasonló kötelezvényekről,
asszignátákról.

[illegible] nem [illegible]: az em-
berek [illegible], hogy az Egyház javait megvásá-
rolják. Még [illegible], a nemzet végleg
birtokába veszi az egyházi vagyont. A Nemzet-
gyűlésnek [illegible] alkalmazta.
1790 március 17-én elhatározták, hogy a javak a
községeknek közvetítésével kerülnek eladásra,
mert a vásárlók és a régi tulajdonosok közvetlen
kapcsolata csak így volt elkerülhető. [illegible]
tették az első utalványokat és 1790 április 17-én
újakat bocsátottak ki, [illegible] csak 3%-os kamatra.
Elhatározták továbbá, hogy kamatozó asszig-
nátákkal [illegible] az állam és az Egyház adós-
ságait [illegible] nem 400, hanem 1200 milliót bocsá-
tanak ki. [illegible] az április 17-i határozat ki-
különítette, hogy [illegible] az [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
és az állami, [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible]
— [illegible] — [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], 1000 livres-[illegible]

bocsátották ki. Ezeket azután tehát a legtöbbször be kellett cserélni. Ennek következtében az assignáták árfolyama rohamosan az aranyhoz viszonyult.

Az assignáták mindinkább leértékelődtek: ime néhány adat a 24 livre értékű Lajos-aranyban kifejezett assignáta árfolyamáról. A 24 livre-es Lajos-aranyért kapható volt

1790 január .	24	livre	17	sol	assignátákban
1790 június .	25	„	—	„	„
1790 december	26	„	2	„	„
1791 március .	26	„	15	„	„
1791 június . .	28	„	—	„	„
1791 december	35	„	5	„	„

Tehát a leértékelés már tekintélyes volt. Milyen okok idézték elő? Elsősorban is a politikai bizonytalanság. Az emberek szívesebben tartottak maguknál aranyat és ezüstöt, mint assignátákat, ami erős kínálatot eredményezett papírpénzben. Másrészt az emigránsok fölbecsülhetetlen értékű készpénzt vittek külföldre. Ezenkívül az állam vásárlásokat eszközölt külföldön, a régi kölcsönök visszafizetésére törekedett s ez pedig csak pengőpénzben történhetett.

Másfelől azonban az egyházi javak kiárusítása jól haladt, ami elsőrendű politikai eredményt jelentett, mert az egyházi vagyon birtokbavételének végleges jelleget adott. Megerősítette azon érvek egyikét, melyek az assignáták kibocsátását alátámasztották: „Arról van szó — mondta egyik szószólója —, hogy az Alkotmányozó Nemzetgyűlést erősebbé tegyük, ellenségeit megfosszuk e reménytől és saját érdeküknél fogva hozzákapcsoljuk őket az új rendhez.“ 1791 novemberében 1520 millió értékű egyházi vagyont adtak el, pedig az assignáták kibocsátási értéke sem volt több 1800 milliónál. (1790 szeptember 29-én 1200 millió, 1791 május 17-én újabb 600 millió.) De az Alkotmányozó Nem-

zetgyűlés a nemzeti javak fizetését tizenkét évi részletre engedélyezte és a vásárlók bőven éltek is ezzel a könnyítéssel. Következésképpen az asszignáták lassan folytak be és majdnem valamennyi forgalomban maradt: a kibocsátott 1800 millióból alig 100 került vissza. Azonfelül elhatározták, hogy a tisztségeket egytől-egyig visszaváltják. Elismervényekkel fizettek, melyek éppen úgy nemzeti javak vásárlására jogosítottak, mint az asszignáták. A tisztségek fölbecsülése 800 millióba került és a fizetőeszközök újabb tetemes inflációját idézte elő.

Nehézséget okozott az is, hogy az asszignáták, mint láttuk, nagy címletekben kerültek forgalomba. A munkásokat, a kézműveseket pénzben fizették: munkaadójuk kénytelen volt asszignátáit pénzre váltani, ami már veszteséget jelentett. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés sokáig vonakodott kisebb értékű asszignátákat nyomatni, mert úgy látta, hogy beváltás esetén a munkások és a kézművesek járnának rosszul, hiszen a beváltási veszteség őket terhelné.[19] De az ezüstöt és az aranyat fölhalmozták, egyre kevesebb forgott közkézen, a bankok, községtanácsok és magánosok pedig fizetség gyanánt hitelleveleket adtak, mint az elmult háború végén történt hasonló körülmények között. Rövid idő multán kitűnt, hogy a rengeteg hitellevél nagyon hátrányos az asszignátákra és a Nemzetgyűlés 1791 december 23-án kisebb értékű: 50, 25, 15 és 10 sous-s asszignáták nyomatására kényszerült. Egyidejűleg megtiltották további hitellevelek forgalomba hozatalát, a kibocsátottakat pedig 1792 végéig be kellett vonni.

Végeredményben a nemzeti javak elkeltek, az állam kifizette külső és belső adósságait, biztosította függetlenségét is és átalakította a kincstári rendszer

[19] A. Mathiez: Drágaság és szociális mozgalom a forradalom alatt.

szükséges átszervezését. Az asszignáták jelentős értékcsökkenése ellenére sem emelkedtek lényegesen az árak.

A háború és a Girondenak a Törvényhozó Nemzetgyűlésben folytatott politikája megnehezítették a gazdasági helyzetet. Szembenállnak egymással az iparos és kereskedő nagypolgárság képviselői, a girondisták és a forradalmár demokraták: a jakobinusok.

A Törvényhozó Nemzetgyűlés ülésszaka alatt egyszer sem folyamodtak kölcsönhöz, csupán asszignátákat bocsátottak ki. Az asszignáták forgalma az 1791 május 17-i 980 millióról 1700 millióra emelkedett 1792 április 30-án és közel 2000 millióra 1792 szeptemberében. És a kiadás egyre növekszik. November 13-án Cambon, a jövendő évek nagy pénzembere, kijelenti, hogy novemberhóra az előrelátható bevétel 28 és a kiadás 138 millió. 1792 decemberében az előrelátható bevétel 39 millió és pusztán a háborús kiadások 228 millióra rúgnak.

„Ha a Gironde-ot" — mondja Mathiez[11] — „nem osztályérdekek irányították volna, a háború költségeit az új vagyonokra hárította volna és kölcsönök szerzéséhez, valamint új adók megszavazásához folyamodott volna. Mindenáron gátat kellett volna vetnie az asszignáták özönlésének, amely következésképpen az élet gyors megdrágulásához vezetett. Marat, Saint-Just, Chabot, Jacob Dupont a pénzügyek szanálásának politikáját tanácsolták, de nem hallgattak rájuk.

E pillanatban a Nemzetgyűlés pénzügyi szakembere, Cambon kereskedő, aki megveti a községtanácsot, meg az anarchistákat és a könnyebbik megoldáshoz, az asszignáták további szaporításához folyamodik. November 13-án Jacob Duponttal szemben javasolja a meglevő adók csökkentését, az

---

11 A francia forradalomban.

ingó javakra kivetett adó és az nyeradó eltörlését, valamint a földadó csökkentését 40 millióval.

Jacob Dupont és a Hegypárt a következőket akarták: vonják be az asszignátákat és a nemzeti javak vevőinek fizetési határidejét rövidítsék meg; az adósságot egyenlítsék ki nyugtákkal, melyek pusztán az emigránsok vagyonának megvásárlására szolgálnának; folyamodjanak kényszerkölcsönhöz és a földadó fizetését termésben követeljék. Ezt az inflációellenes politikát még csak komolyan számításba se vették!“

Látni fogjuk, hogy alakul ez a küzdelem a Konventben. A Törvényhozó Nemzetgyűlés még föloszlása előtt — 1792 október 17-én — új asszignáták kibocsátására ad fölhatalmazást, ami a forgalomban levő bankjegyek értékét összesen 2 milliárd 400 millióra emeli. Ilyen volt a nagypolgárság politikája.

V.

Tehát akik azt tartják, hogy jakobinizmus és infláció rokon fogalmak, kétségkívül kihívást intéznek a történelmi igazság ellen. Erre mutat Saint-Just beszéde, melyet 1792 november 29-én mondott el a Konventben:

„Nagyon sok a kedvező jelenség, de kevés az eredmény. Egyensúlyba kell hoznunk a kedvező jelenségeket, a termelést és a szükségletet: ez a gazdasági közigazgatás titka. Elvem szerint az egyedül lehetséges mód az a bizalom helyreállítására és az élelmiszerek forgalomba hozására, hogy csökkentsük az eddig kibocsátott papírpénz mennyiségét és újabb nyomatásával takarékoskodjunk.“

Ezzel szemben a girondisták, a hatalom birtokosai, fokozzák az inflációt, 3 milliárd 600 millió asszignátát nyomatnak csak a Konvent megalakulásától 1793 júniusáig, tehát többet, mint az addig közkézen forgó bankjegyek értéke összesen. Nem is

[illegible] ha az [illegible] állandóan hanyatlik:

	egy Lajos-arany assignáta-értéke
1792 [illegible]	[illegible]4 livre 10 sol
1793 január	43 livre 15 sol
1793 [illegible]	55 livre — sol
1793 június	72 livre — sol

Az élet napról napra drágább lesz, a nép elégedetlensége [illegible]. A hatalom [illegible] girondistákat [illegible]. Gazdasági politikájuk szabad [illegible] a [illegible], a bankároknak, a nép [illegible] őket, hogy egyhúron pendülnek az [illegible] és a külfölddel: nem utolsó [illegible] ez járult hozzá bukásukhoz és a Hegypárt sikeréhez.

De mi volt [illegible] politikája? A jakobinusok a háború és az infláció által tönkretett nép[illegible] [illegible] ki, amikor a pénzvédelem politikáját követték. Ez a politika 3 pontból állt:

1. a pénzforgalom [illegible]kentése,
2. az [illegible] hitelének növelése,
3. az árak ellenőrzése.

[illegible] pénz revalorizációján és vásárlóértékének [illegible] volt, legalább [illegible]. A következő tábla 24 livre Lajos-aranyban fejezi ki az assignátának az infláció [illegible] értékváltozását:

1793 január	43 livre 15 sol
1793 június	72 livre — sol
1793 augusztus	76 livre — sol
1793 október	81 livre — sol
1793 november	55 livre — sol
1793 december	46 livre 10 sol
1794 február	58 livre — sol
1794 május	71 livre — sol

1794 július (thermidor)	71 livre — ra	
1794 december	120 livre — ra	
1795 december	4.385 livre — ról	
1796 június	12.325 livre — ról	

Ez a táblázat sok rágalmat megcáfol. Láthatjuk, hogy milyen nagyfokú inflációt okozott a girondisták politikája 1793 első felében. Amikor Robespierre és barátai kerülnek uralomra, 1793 második felében megjavítják az asszignáta értékét. Kétségtelen, hogy a pénzügyek története alig ismer hasonló mértékű fölemelkedést. Munkájukat ugyan nem tudják folytatni, de a thermidori reakció ugyanolyan színvonalon találja az asszignátát, mint amilyenen volt, amikor a jakobinusok átvették a hatalmat. De aztán megfigyelhetjük, hogy Robespierre bukása után az asszignáta tovább romlik és 1795-ben az infláció tovább fokozódik az 1796-os államcsődig.

Robespierre-nek és barátainak sikerült megmenteniök Franciaországot az ellenforradalmár külföld inváziójától, valamint a pénzt megszilárdítaniok, bár az arisztokraták és a külföld ügynökei zendüléseket szítottak francia földön.

A jakobinusok először is — a girondisták akarata ellenére — egymilliárdos kényszerkölcsönt szavaztatnak meg. Az 1793 május 20-i törvény megállapítja: „Egymilliárdos kényszerkölcsönt eszközlünk a gazdag polgárok terhére." A törvényt 1793 szeptember 3-án szavazták meg végleges formájában.

Az agglegények és a gyermektelen özvegyek 1000 livre, a nős emberek és gyermekes özvegyek 1500 livre jövedelemig élveznek kedvezményt; a feleség, minden gyermek és minden más háztartástag után 1000 livre alapú pótkedvezmény jár. Ezt figyelembe véve állították föl a következő táblázatot:

Tiszta jövedelem		Kölcsön
1000 livre	. . . .	100 livre
1500 „	. . . .	200 „
2000 „	. . . .	300 „
3000 „	. . . .	600 „
4000 „	. . . .	1000 „
5000 „	. . . .	1500 „
6000 „	. . . .	2100 „
7000 „	. . . .	2800 „
8000 „	. . . .	3600 „
9000 „	. . . .	4500 „
10.000 „	. . . .	5500 „
11.000 „	. . . .	6500 „

[illegible] 179[illegible] december-ben, 17[illegible] 1794 [illegible]. A kölcsön [illegible] semmi [illegible], [illegible] a pénzforgalom csök-kenése. [illegible] nem [illegible] a kölcsön [illegible], [illegible] őket, olyan nyugtát kaptak, amely semmiféle jogot nem adott a [illegible].

A [illegible] Joseph [illegible] [illegible] ka-[illegible] belül [illegible] kölcsön [illegible] vagy [illegible].

A [illegible] volt [illegible] [illegible] egy [illegible] meg a [illegible]

véleményüket. Thuriot, a Konvent tagja, 1793 május 20-án kijelenti:

„Nagy győzelmet jelent, ha kényszerkölcsönt szavazunk a gazdagoktól. Ezek az emberek összeforrtak az ellenforradalommal, a zendülő falvakat pénzelik és kölcsönöznek az emigránsoknak. Kötelezzük őket, hogy kincseiket adják át a Köztársaság védelmére és hozzanak áldozatot ügyünk érdekében."

1793 augusztus 24-én a Konvent bejelenti, hogy kiadják az Államadóssági Nagykönyvet: feljegyzik az állam valamennyi hitelezőjét, tekintet nélkül származására: az Ancien Régime adósságait az újakkal együtt kezelik. Így lesz a Forradalom előtti hitelezők érdeke éppúgy, mint az újaké, a Forradalom győzelme. Az egyik rendelet megadta a lehetőséget, hogy az assignátákat becserélhessék — ha elérik az 1000 livres összeget — a Nagykönyvbe történő bejegyzésre. Minden beírásra 5% kamatot fizettek. Az így bekebelezett összegekre beszámították a kényszerkölcsönöket. Láthatjuk tehát, milyen eszközöket használt föl a Konvent, hogy a forgalomban levő assignáták számát csökkentse. 1793 június 7-én rendeletileg ígértek jutalmat az állami birtokok vevőinek, akik fizetési kötelezettségüknek előre eleget tesznek.

Míg a Konvent igyekezett az assignáták számát csökkenteni, egyidejűleg növelte kibocsátást. A két és fél milliárd értékre becsült egyházi javak mellett az emigránsok háromilliárd értékű javait is elkobozták; ehhez járultak még az uradalmi erdők 2 milliárd 200 millió értékben és a máltai lovagrend 400 millió vagyona. A fokozódó bankjegyforgalomnak fokozódó fedezet felelt meg.

De fel kellett venni a harcot a spekulációval, a külföld üzelmeivel is. A londoni emigránsok Calonne, XVI. Lajos volt pénzügyminiszterének irányítása alatt hamis assignátákat gyártot-

tak és b[illegible] az országba, ahol a pénz értékét rontották velük. Előkerültek egy angol kém utasításai:[12]

„[illegible] 5000 livre-re egy font sterling beváltási értékét ... [illegible] hitelét, ahogy [illegible]. [illegible] a pénzt, amelyen [illegible] a király képmása. Az élelmi szerárakat [illegible] kell, adjon utasítást a megbízható [illegible], hogy [illegible] össze minden [illegible] cikket. Ha rá tudja bírni Cottot ... hogy [illegible] és gyertyát vegyen minden áron, [illegible] 5 livre-ért."

A Konvent nem maradt tétlen. Szigorú intézkedéseket foganatosított a Köztársaság pénzének hitelének védelmére. A [illegible] javaslatára megállapították az assignáta [illegible] árfolyamát. Pitt hitelt [illegible] hogy Londonban fizetendő váltókat küldjenek Párisba; a tőke kimenekítésével akarta csökkenteni a francia pénz árfolyamát. (Pitt kapcsolatban állt Boyd és Perrégaux bankárokkal.)[13] A Jóléti Bizottság 1793 július 17-én elrendelte a tőzsde bezárását, augusztus 1-én megtiltja a tőke kicsempészését és augusztus [illegible]-án zár alá veszik az idegen kézen levő bankokat.[14]

[illegible] a könyv[illegible]. Ebben rejlett Robespierre és barátai nagy ötlete: kötelezni akarták a gazdagokat, akiknek [illegible] érzelmeit joggal vonták kétségbe, hogy járuljanak hozzá a Forradalom védelméhez. „Mikor lesz azonos a gazdagok érdeke a népével? Soha!" — írja Robespierre jegyzetében. Hanem ezt jegyzi fel. „Úgy kell [illegible] a [illegible]ket, hogy végre a [illegible] is [illegible]nak." Ro-

[12] Mathiez: Id. m.
[13] [illegible] A [illegible] forradalom.
[14] Lefebvre: Id. m.

kapitalista és kereskedő fajtát mindenütt ezt a politikát vitték keresztül, amelynek jelszava: *Pusztuljanak a gazdagok!*

Ezt a népszerűvé vált politikát hangsúlyozza Robespierre az Emberi Jogok Kiáltványa tervezetének 12. cikkelyében. A kiáltványt a jakobinusok 1793 április 21-én magukévá tették.

> 12. §. Azok a honpolgárok, akiknek jövedelme csupán a létfenntartásra elég, mentesek a közteherviselés alól. A többiek vagyonuk nagysága szerint, progresszíven adóznak.

Lássunk néhány példát. Saint-Just és Lebas, a Konvent Strassburgba küldött megbízottjai, kifüggesztik nevezetes kiáltványukat: „A hadseregben 10.000 mezítlábas van; holnapra Strassburg valamennyi arisztokratája vesse le a lábbelijét és holnap reggel 10 órára 10.000 cipő legyen a fő-hadiszálláson.“

Lyonban Fouché és Collot d'Herbois rendeletére „valamennyi beteg és agg honpolgárt a gazdagok terhére táplálnak, öltöztetnek és szállásolnak el“.

Couthon és Maignet megbízottak elrendelik, hogy Cernunt „öt gazdagja“ 24 órán belül 15.000 livre-t fizessen: 8000-et négy szegény, a hazát védő szülőktől származó leány kiházasítására, 7000-et a szükölködőknek, 1000-et egy népiskola költségeire. Thermidor után a kincstárnak ezt írta, hogy „soha adót nem hajtottak be engedékenyebben és gyorsabban, és soha nem volt igazságtalanabb a tiltakozás“.

1793 szeptember 2-án Laplanche megbízott jelentést tesz Bourges-ból a Jóléti Bizottságnak: „A kerületi adók szépen folynak . . . Tegnap 80,000 livre értékű adót vetettem ki különtartási célra és rászorult családok segélyezése céljából. Ugyanis havi hívet szerezhetten a nép kor-

ben, hiszen csak a forradalmi módszerek [illegible] a [illegible] nak a Forradalomnak.“

VI.

A híres Jóléti Bizottság [illegible] fegyvere az árak maximálása volt, [illegible] az élelmiszerek árának megállapítása a központi hatalom által. Az ármegállapítást a [illegible] a [illegible] az élelmiszer[illegible] stb.“

A [illegible] 1793 február 14-i [illegible] megakadályozni [illegible] Két hónappal később [illegible] ki, hogy „a kenyér [illegible] Franciaország [illegible] árán [illegible] kell [illegible]. Az áremelkedés [illegible] Konvent elhatározza: „A Köztársaság minden olyan részében, ahol a kenyér [illegible] a pékek kerestével [illegible] a szegényebb [illegible] járuléka [illegible] súlyosan [illegible] a kenyér árának [illegible] a pékek [illegible] t.“

H[illegible] 1793 szeptember 29-én megszavazták az ármaximálást. Az [illegible] feladata volt, hogy az élelmiszerek [illegible] megállapítsák. A [illegible] forradalmi [illegible] 1793 [illegible] tették. Később, 1793 október 22-én — a Konvent [illegible] amely [illegible] sát. Ez a [illegible] az import és az export lebonyolítását.

---

* [illegible] a Terror korában.

Nehéz egységes véleményt alkotni az ármaximálás eredményéről. Egyesek azt tartják, hogy zűrzavart keltett, hatására eltűntek az árucikkek és pangott a kereskedelem. Anélkül, hogy tagadnók a fölmerült gyakorlati nehézségeket, egy ellenséges érzelmű megfigyelőt, Mallet du Pant[16], idézzük, aki a külföldi hatalmaknak jelenti: „A Konvent az ármaximálással nagyon gazdaságos és nagyon népszerű intézkedést hajtott végre." Lefebvre így ír:[17] „Az emberek munkáját és a cikkek árát arányosan kiértékelték. Az ármaximálás tekintetbe vette a kereskedelem hasznát és hagyott jövedelmet a termelőknek is. Az elterjedt véleményekkel ellentétben nem minden vállalat dolgozott ráfizetéssel a Köztársaság II. évében, legföljebb nem hajtottak olyan jelentékeny hasznot, mintha ezt a nemzet terhére tehették volna. Azt az elvet tartották szem előtt, hogy senkinek sincs joga a veszélyben forgó haza számlájára üzérkedni."

A fizetéseket a felével, az árucikkek árát egyharmaddal növelik az 1790-es színvonalhoz képest. Másszóval a fizetések összege egyhatoddal emelkedik. De a munkások már amúgyis magasabb fizetést élveztek és a maximum csökkentette keresetüket. Tudjuk, hogy az ebből fakadó elégedetlenség könnyíti meg a „rothadtak" támadását a „megvesztegethetetlen" Robespierre ellen thermidor 9-én és bukását okozza anélkül, hogy ez a népben különösebb fölháborodást keltene.

De ne felejtsük el, bár Robespierre kezében volt a hatalom, mégsem tudta teljes mértékben végrehajtani pénzügyi politikáját. Thermidor 8-án tartott beszédében hevesen támadja Cambon-t: „Az ellenforradalom befészkőzött a pénzügyek igazgatásába." Azzal vádolja, hogy „előnyökhöz juttatja

[16] Jaurès: Id. m.
[17] Id. m

VII.

kiadás.

okhoz és bankárokhoz fordul, akik [illegible] pénzt [illegible] az államhatalomra [illegible]."[8]

Amikor a Konvent utolsó ülésén a demokraták progresszív adótervezetét [illegible], egyik képviselő kijelenti: „Ki [illegible] a parlamenti kormányokra való [illegible] kell megfontolnunk, mennyi hasznot hajtottak a nagytőkések a Köztársaságunknak." A demokratáknak harcolniok kell a bankalapítási kísérletek ellen. (A későbbi Banque de France-ról volt szó.) Robert Lindet [illegible]: „Nem kételkedem benne, hogy ez az intézmény kedvező lesz részvényeseinek, de gyászos lesz Franciaországra. Hamarosan fogjuk látni, hogy a Köztársaság [illegible] milliókat [illegible] és elértéktelenítik az assignátákat." Egy másik képviselő a következőket mondja: „Megremegek a bankalapítás gondolatától: [illegible] a bankárok ládájába helyezzük az 1793-as alkotmányt!" De már késő: „Robespierre-rel, Saint-Just-tel, Couthonnal kialudt a Forradalom lobogása. Perrégaux, Mallet és más bankárok [illegible] Bonaparte tábornokot államcsínye végrehajtásához, olyan polgári alkotmány felállításához, amely elfojtja a francia Forradalmat és csak azokat az eredményeket őrzi meg, amelyek előnyben részesítik a nagyburzsoáziát."

VIII.

Foglaljuk össze megállapításainkat. Kísérletünk arra irányult, hogy [illegible] a Forradalom [illegible] pénzügyi [illegible]. Bár ennyi összehasonlítási [illegible] is kínálkozik e tanulmány alkalmából, óvakodjunk attól, hogy a multat a jelen szellemével világítsuk meg, a tényeket helyezzük [illegible]

[8] Mathiez: A Direktórium.

nyelvnek a harcait, amelyek kiváltották és létrehozták.

Ha Jaurès saját meghatározása szerint a Francia Forradalomban a jelenkor valamennyi politikai problémájának megoldását valóban megtalálhatjuk, akkor különösen pénzügyi téren bizonyítja a Forradalom, a jakobinusok törekvése, hogy a demokrácia megmentette a pénzügyeket, a nagypolgárság viszont csődbe juttatta, majd a saját hasznára fordította, s ezzel romlását okozta. Tanulmányunk rámutat arra, milyen nagyvonalú módszerekkel foganatosították a jakobinusok: a vagyonosok megadóztatását, a tőke kivitelének megtiltását, a bankok ellenőrzését, amely lehetőséget nyujtott a köztársaság fizetőképességének megvédésére a koblenzi emigránsok és külföldi szövetségeseik ellen. Amikor a mi Francia Kommunista Pártunk Robespierre, Jules Guesde nyomán követeli a közvetett adók eltörlését és a progresszív jövedelemadó bevezetését, a nagyvagyonok különadóját, a monopóliumok államosítását, visszatérést a bankok ellenőrzéséhez, — akkor a francia forradalmárok legtisztább hagyományait követi. Lenin szavai szerint „követi mindazt, ami rendkívülit, felejthetetlent és elpusztíthatatlant a XVIII. századi jakobinusok alkottak.“

Jacques Solomon,
a tudományok doktora

[illegible]

1790 május 22-én az Alkotmányozó Nemzetgyűlés kihirdeti:

„A francia nemzet [illegible] rül [illegible] más népek szabadsága ellen [illegible]"

Öt [illegible] i [illegible] gal, a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] spanyol [illegible] megujitja [illegible] és [illegible] ján [illegible]

Így [illegible] Rajnát, [illegible] Keletre [illegible] [illegible]

A két [illegible] Alkotmányozó Nemzetgyűlésnek a [illegible] és a

[illegible] mában.

területi gyarapodásokat megtartó szerződések között öt esztendő telt el, Európa történetének leggazdagabb és legválságosabb évei. Milyen rugók irányították a nagy Forradalom embereinek külpolitikáját, hogyan jutottak el az 1790 februári nyilatkozattól az 1795-ben kötött szerződésekig? Másszóval, milyen volt a forradalmi Franciaország diplomáciája?

1789 [illegible] nem [illegible] Európán, hogy a háború [illegible] Nyugat-Európán legkevésbbé. Az osztrák császárt, a porosz királyt, az orosz cárnőt a Keleti ügyek foglalkoztatják. A két előbbi közül a második Lengyelországban akar kárpótlást szerezni amiért a [illegible], melyeket a többiek Törökországban szereztek. Mikor néhány hónap mulva Artois grófja az osztrák császár közbelépését sürgeti a Forradalommal szemben, az uralkodó mérsékletre inti és [illegible] tanácsol neki.

De múlik az idő. A Forradalom körvonalai kirajzolódnak és a határokon túl fokozódik az érdeklődés. A Forradalom nyilatkozata egyetemes jellegű volt és ezt különben senki sem szándékozott eltitkolni. A példák mutatják. 1790 júniusában Avignon lakossága fellázad a pápa ellen! A grófságban tartott népi tanácskozás kijelenti a csatlakozást Franciaországhoz. A Rajna völgyében a parasztok és a polgárok rokonszenvüket fejezik ki a Forradalom iránt.

Az uralkodók nyugtalankodnak. 1790 szeptemberében a porosz király tervet terjesztett elő az osztrák császárnak a franciaországi beavatkozásra. XVI. Lajos titokban sürgeti a közbelépést. 1791 utolsó hónapjaiban két súlyos probléma sietteti az események kibontakozását.

II.

Mikor Elzász 1648 óta francia lett, a szerződé-sek meghagyták a német hercegeknek hűbéri jogaik tulajdonjogát, melyek [illegible] mellett [illegible] [illegible]. A francia [illegible], őket [illegible]. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés [illegible] a hűbéri jogok eltörlésével [illegible] [illegible] az ügyletet. „Mit érnek Elzász népének, mit érnek a francia népnek — kiált fel Merlin de Douai — a megálla-podások, melyek a zsarnokság korában egyesítet-ték az országgal a népeket. Nem csak a megálla-podásoknak köszönhették, hogy [illegible] [illegible] az egyesülést. Az elzászi nép egyesült a fran-ciákkal, mert így akarta. Egyedül akarata hajtotta végre, nem törvényesítette az egyesülést."

[illegible] így szólott: „[illegible] tőlünk s ez az [illegible] feudális intézmény egy [illegible], mi [illegible] akkor, amikor a nemzet [illegible] [illegible]."

Ám a hercegek [illegible] Versailles-tól és [illegible], mely a germán szövetség [illegible] és a hercege-ket Elzász megtámadására ösztönözte.

Ausztriát a legszebb [illegible] [illegible]-nek a trónt [illegible]. Az Alkotmá-nyozó, majd a Törvényhozó Nemzetgyűlés a gyü-lekezések feloszlatását kéri a császártól. Lipót csá-szár kötelezettséget, hogy [illegible] meghívja a többi [illegible] [illegible] értelmű-nek [illegible]. [illegible] — Robespierre 1792 januári beszédében kimutatta — az udvar kívánta a há-borút. Titokban [illegible] XVI. Lajos titkos diplomá-ciájának [illegible] [illegible]. A Törvényhozó Nemzetgyűlésben Brissot és Vergniaud tevékeny-sége [illegible] az [illegible] [illegible]. Közben hir-telen meghalt Lipót császár. Fia [illegible] követi a trónon [illegible] a francia kormányt, hogy [illegible]

meg Franciaországban „mindazt, ami a többi ál-
lamot nyugtalanítja.“

A háború 1792 április 15-i. Öt nappal később a Törvényhozó Nemzetgyűlés megszavazza a hadüzenetet az osztrák ház fejének, akit „Csehország és Magyarország királyának“ nevez.

Itt február 7-e óta szövetség köti a porosz királyt az osztrák császárhoz. Franciaország szemben találja magát Poroszországgal és Ausztriával. A háború vereségek sorozatával kezdődik. Longwy, Verdun megadja magát. Szeptember 12-én a poroszok betörnek a Champagne-ba. Szeptember 20-án a Valmy-i csata megmenti a hazát. Egy hónappal utóbb a poroszok már visszavonultak a határon és a francia haderő minden arcvonalon támadásba lendült.

A háborúnak ebben a szakaszában Anglia még nem vett részt. Saint Martin-de Front gróf, Savoya londoni követe, udvarának azt írja, hogy Anglia „tevékenységét titkos tárgyalásokra korlátozza, hogy nyugodalmát biztosítsa és az angolokat fenyegetné.“ „Pitt szemeit Németalföldre szegezi.“ Anglia ragaszkodik hozzá, hogy Németalföld osztrák maradjon, mert ez az a lánc, mely Angliát a kontinenshez köti“ — mondja lord Grenville. 1792 május 25-én Talleyrand ígéretet nyer a londoni kormánytól, hogy nem avatkozik a háborúba, amíg csupán Belgium déli tartományai forognak kockán és a francia seregek nem fenyegetik sem Belgiumot, sem Hollandiát.

A jemappes-i diadal után, mely kiűzte az osztrákokat Belgiumból, a Konvent kihirdeti, hogy „szabadságot és testvériséget hoz minden népnek, mely a szabadságot akarja visszaszerezni“. 1792 december 15-én törvénybe iktatja, hogy minden, a francia csapatoktól megszállt országban megszűnnek a hűbéri jogok, a nemesség, valamennyi kiváltság és hogy „a hercegek és a csatló-

mik, valamint a világi és egyházi birtokok vagyonát a Köztársaság fennhatósága alá helyezi.“ A hódítás szellemében Danton Belgiumból visszatérve kimondja a végzetes szót: „Határainkat a természet jelöli ki“. Egyik [illegible], aki ezt mondja: „Semmi hódítást!“, így felel: „Csak észszerű hódítást!“

Január 31-én megfogalmazza ennek a politikának az alapelvét: „Hiába akarnák félelmetes színben feltüntetni, hogy túlmegyünk a köztársaság területén. Határainkat a természet jelöli ki. [illegible] juk érni azokat, négyfelé, vagyis a [illegible] a Rajnál, az óceánnál és az Alpesek oldalán.“

III.

Megkezdődik a nagy küzdelem Európa, és különösen Anglia ellen.

Jaurès így jellemzi Európát 1792 végén, amikor megalakul a második koalíció a forradalmi Franciaország ellen.

> „1792 végén a világon mindenütt titokban megszervezték a Forradalommal szembenálló erőket. A világ megrendült, de kezdte, hogy erőszakkal fojtsa el a szabadság eszméit és gondolatokat, melyek hódítottak rajta. Az egyetemes [illegible] megpróbált és [illegible] ugyan egy pillanatra, de azután [illegible], magába zárkózott és [illegible], féltékenységgel és félelemmel várni [illegible].“

Anglia nem engedi Franciaországnak az Escaut torkolatáig terjeszkedni. Már 1793 január 31-én kitör a háború, Pitt, III. György miniszterelnöke kijelenti róla, hogy „irtó háború“ lesz.

1793 és 1795 között Franciaországnak általános koalícióval kell szembeszállnia. Elveszti hódításait és [illegible], belülről pedig a vendéei lázadás fenyegeti. A Konvent ereje

[illegible] Carnot és Jourdain Wattigniesnél aratott győzelme [illegible] a [illegible]. Hoche Wissembourgnál elért diadala után [illegible]. [illegible] visszavonulnak. Baselben és Hágában megkötik a békét. A [illegible], a Direktórium Franciaországa [illegible], Bonaparte [illegible] a campo-formiói szerződést diktálja.

[illegible], két ízben is [illegible] politika gondjai [illegible] az ellenség [illegible]. Valmy után a lengyel ügyek [illegible] II. Frigyes Vilmost arra, hogy abbahagyja a [illegible]. [illegible] a porosz király [illegible] a Visztulán túlra [illegible] és [illegible]. Az orosz II. Katalin [illegible] a forradalmárok ellen, mert, mint mondja, katonáinak előbb a „lengyel [illegible]" kell rendezniök. Lengyelország hősies ellenállása eltérítette a Rajnától a [illegible] és megmenti Franciaországot az elözönléstől.

IV.

[illegible] milyen eszmék irányították a Forradalom embereit Európával [illegible]? „A francia forradalom [illegible] a világot" — jelenti ki Robespierre [illegible] november 1[illegible]-i beszédében.

Milyen volt a [illegible] és az eredménye ennek a [illegible]? És mik voltak a határai?

Franciaország szellemi tevékenysége, különösen a XVIII. századi filozófusoké, nagy hatást keltett Németországban.

Már idéztük azt a véleményt, melyet Schubart [illegible]. Schubart élet-

[illegible] bourgi forradalmárok magukévá [illegible] 14- [illegible] [illegible] ilraztáll — és [illegible] — a Franciaországban [illegible] kimutti, hogy [illegible] melyet a [illegible] rosszanak [illegible] honfitársainak — ha a francia [illegible] határain kívül [illegible], [illegible] végével [illegible] [illegible] határozottan a [illegible] áll:

„Hulljon le a királyok feje [illegible] ontott királyi vér [illegible] emberi jogokra.” [illegible] „A francia forradalom [illegible], — [illegible] az emberi jogok és az [illegible]"

Mint a francia [illegible] a szabadsághoz [illegible] a feudális rend[illegible] [illegible] is elmegy. Kinejtésére [illegible], hogy valamennyi [illegible] alapjában véve nem [illegible] munkaerőn alapuló [illegible]. [illegible] Németországban, [illegible] hatol Németországba a francia forradalom minden eleme és minden áramlata.

De eljut [illegible] rajong az asszignátákért: „A [illegible] dásának ez a pompája nem egyéb, mint Franciaország valódi [illegible], azé a Francia[illegible], melyet a [illegible] lelkesít és tüzel fel.” [illegible] az oligarchikus képviselői [illegible] az általános választójog [illegible]. [illegible] Paine Az emberi jogok [illegible] politikai radikalizmus [illegible]. Az alsóházban Fox [illegible] [illegible] — [illegible] —

francia kormány [illegible] el [illegible], mert boldoggá akarja tenni [illegible]. [illegible] tartom, hogy megmondjam: [illegible] Franciaország alkotmányát.“

A költő [illegible] [illegible] [illegible]. Burns megemeli a [illegible]. Coleridge ódát ír [illegible]. Wordsworth Párizsban éli át a forradalom [illegible] napjait.

És a megrázkódtatás nem kíméli meg Svájcot, Franciaország szomszédját sem. Genf és Grenoble között [illegible] az [illegible]. A Dauphiné-nek és [illegible] megmozdulása visszhangot talál Genfben. A város polgárai követelik az alkotmányt, a nem választható [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible]. A parasztok folyamatos [illegible] és az államvezetés politikai egyenlőségét [illegible] „[illegible]“-hoz. A [illegible] [illegible] [illegible].

Íme, a [illegible] is a [illegible] ragályos. A lendületet átveszik a megrázkódtatás [illegible]. A francia forradalom [illegible] a népekben és csatlakozásra bírta az elnyomottakat. Avignon, Franche-Comté, Savoya, Nizza csatlakoznak Franciaországhoz. A francia forradalmárok, a nép barátai, azt az óhajukat fejezik ki, hogy minden nemzet kövesse példájukat.

De miért nem követik mégsem a példát? Miért nem borítják fel forradalommal a trónusokat? Miért találja szemben magát már 1792 tavaszán Franciaország, a népek barátja, az európai koalícióval?

V

Kíséreljük meg a feleletet a kettős kérdésre, megvonva a forradalmi megrázkódtatás határait Európa két legfontosabb országában.

Bármilyen merészen gondolkodtak a német filozófusok, bármennyire rajongtak az Encik-

[illegible]

[illegible]

mazását Németországban.

Angliában, [illegible] a francia forradalom [illegible] mély és döntő átalakulást.

A francia [illegible] gazdasági és szociális fejlődé- [illegible] még túl [illegible] volt ahhoz, hogy a proletariátu-

[illegible] volna, mint a szövetkezés joga.

[illegible] ország- [illegible] a királyt.

[illegible] az [illegible]melke- [illegible] elő. [illegible] a [illegible]ziával [illegible] harcban [illegible] a földbirtokos [illegible] egyetértése [illegible] terjesz- [illegible] túlnyomó [illegible] rhez fűzte [illegible] harcon.

[illegible] fel- [illegible] „forra- [illegible] járványszerű [illegible] közvetlenül, [illegible] és rá- [illegible] fent- [illegible] nem idézi elő [illegible] szabadult [illegible] ahogy [illegible] a [illegible] környező király- ságok tetszését."

[illegible] hajlam [illegible] elhatározástól, [illegible] nek."

VI.

[illegible] megtegyék! [illegible] cinkos- [illegible] Anglia intrikái. [illegible] meg fogják [illegible] melynek [illegible] fejtette

ki álláspontját. Az egyiket 1792 január 11-én, néhány héttel a Csehország és Magyarország királyának küldött hadüzenet előtt mondta el: „Szeretném tudni, ki akarja a háborút, milyen körülmények között és miért?" Bámulatos a kérdések szabatossága. A jakobinus számukra a háború vagy igazságos, vagy igazságtalan. Igazságos-e a háború, melyet Brissot javasol? Halljuk csak meg a választ: „Önök magok megállapodtak abban, hogy a háborút akarják az emigránsok, a minisztérium, az udvar cselszövői, az a nagyszámú csoport, melynek köztudomású vezetői már hosszú idő óta befolyásolják a végrehajtó hatalom intézkedéseit. Megegyeztek abban, hogy az arisztokrácia és a kormány harsonái egyszerre adnak jelt a háborúra. Aki ezek után azt hiszi, hogy az Udvar viselkedése a forradalom kitörése óta nem volt mindig ellentétben az egyenlőség alapelveivel s a nép jogainak tiszteletben tartásával, az bolondszámba megy, ha egyáltalán jóhiszemű. Nem nyújt kedvezőbb véleményt ítélőképességéről az sem, aki azt hiszi, hogy az Udvar a saját hasznának kiaknázása nélkül olyan döntő lépést ajánl, mint a háború. Elmondhatják-e Önök, biztosítékul az állam jólétére, hogy a háborús vállalkozást a szabadság szeretete vagy a zsarnokság szelleme, a hűség, vagy az álnokság irányítja?"

Majd így folytatja:

„A nép akarata szerint, a szabadság szellemében fogják végrehajtani az indítványozott tervet? Nem, hanem az Udvar, a tisztek és a miniszterek elképzelései szerint. Önök állandóan elfelejtik, hogy ez a tény megváltoztatja a számításokat. Elhinnék, hogy az Udvar szándékában áll megingatni Lipót és mindazoknak a királyoknak a trónját, akiket üzeneteikre küldött válaszaiban kizárólagos ragaszkodásáról biztosít, — ezt hinnék Önök arról az Udvarról, mely szakadatlanul a külföldi kormányok tiszteletét

prédikálja és fegyvereivel meghiusította a brabanti forradalmat?"

Beszédét végül így fejezi be:

„A legbolondabb ötlet, mely politikus agyában megszülethet, hogy elegendőnek tartja, ha egy nép fegyverrel betör egy idegen nép területére törvényei és alkotmánya elfogadtatása végett. Senki sem szereti a felfegyverzett apostolokat és a természet, valamint az észszerűség első jótanácsa, hogy mint ellenséget kell kiűzni őket. Megmondottam, hogy ilyen jellegű megszállás inkább idézné föl a Palatinátus fölgyujtása és az utolsó háborúk emlékét, mintsem alkotmányos gondolatokat ébresztene, mert ezeken a vidékeken a nép zöme alkotmányunknál jobban ismeri az említett eseményeket. Jólértesült emberek történetekkel cáfolják, hogy ez a nép alkotmányunkért lelkesedik és csapataink után áhítozik. Mielőtt a Forradalom hatását idegen nemzeteknél is éreztetné, szükséges, hogy megszilárduljon."

1792 áprilisában Robespierre és a jakobinusok véleménye ellenére küldenek hadüzenetet Ausztriának.

Egy évvel később Jemmapes és az 1792 december 15-i határozatok után ugyancsak Robespierre véleménye ellenére üzennek hadat Angliának.

Később Robespierre a Konventnek tett jelentésében a következő szavakkal ítéli el ezt az elhamarkodott cselekedetet:

„Eljött a pillanat, amikor az angol kormány, miután annyi ellenséget szerzett nekünk, elhatározta, hogy nyiltan belép a ligába. Ám a nemzet akarata és az események keresztülhúzták a minisztérium tervét. Brissot megüzente a háborút és ugyanakkor hadüzenetet küldött Hollandiának és Spanyolországnak is, bár csöppet sem készültünk föl az új ellenségek elleni harcra, a spanyol flotta viszont készen állt, hogy csatlakozzék az angol flottához.

Milyen gyáva képmutatással emlegették az árulók, hogy úgynevezett „értékeket“ követtek el követeinken, akik egyébként előre megegyeztek az idegen hatalmakkal! Milyen merészséggel hivatkoztak a nemzeti méltóságra, amellyel arcátlanul visszaéltek!

A gazemberek! Megmentették a porosz zsarnokot és hadseregét; a legtisztább francia vérrel öntözték Belgium földjét. Hajdan arról beszéltek, hogy egész Európára kiterjesztik a törvényhatósági rendszert, és a szerencsétlen belgákat visszalökték a zsarnokok karjaiba. Kiszolgáltatták az ellenségnek kincseinket, raktárainkat, csapatainkat, védőinket! Támogatásukban bízva és annyi bűnével kérkedve a hitvány Dumouriez a szabadságot szentélyében merte fenyegetni... Hazám! Az elnyelésedre vájt hatalmas veremből miféle gondviselő istenség emelhetett ki a bűn és a viszontagság napjaiban, amikor számtalan ellenségeddel szövetkezve hálátlan fiaid kebledbe mártották apagyilkos kezüket és elszórt tagjaidon marakodtak, hogy még véresen az ellened esküdött, ádáz zsarnokoknak szolgáltassák ki, — a szörnyű napokban, amikor száműzték az erényt, megkoronázták a hűtlenséget, a rágalom diadalmaskodott és kikötőid, flottád, hadaid, erődeid, vezetőid, képviselőid, mind az ellenség kezére kerültek. Nem volt elég, hogy a zsarnokok fölfegyverkeztek ellenünk: a nemzetek gyűlöletének akartak föláldozni bennünket és a Forradalmat útálatossá akarták tenni a világ előtt.“

Íme, a megfellebbezhetetlen ítélete annak, amit Jaurès forradalmi imperializmusnak nevezett, Robespierre pedig egyenesen a zsarnokok cselszövésének támogatásával vádolt meg. Robespierre nem akarja, hogy a szabadság ügye a szuronyok hegyére kerüljön; előre retteg és milyen éleslátó ez a rettegés! Fél évszázaddal később a német Herwegh a következőképpen támadja meg Franciaországot:

[illegible]“

VII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

nak lehetetlen volt ezen feladatát folytatnia. Miért nem hallgatott a bölcs Robespierre tanácsaira és miért nem alkalmazta diplomáciai tevékenységét ahhoz az egyenetlen fejlődéshez, amely oly különlegesnek mutatkozott a Forradalom katonai által megszállt országokban és oly különbözővé tette a rajnai, a svájci vagy a német fejlődésekhez vezető tanácskozásokat.

Robespierre nem találóan tehetetlenséggel vádolta a Gironde-ot, őt magát viszont nem lehet tétlennek nevezni. De a Forradalom vezető főfiai közül egyedül a jakobinusok ismerték föl, hogy az európai helyzet szilárd alapjai és realizmussal végrehajtott politikát követel, és a Forradalom diplomáciájának nem szabad támogatnia a Franciaország elleni koalíciót, de nem szabad a szabadságszerető népeket sem elidegenítenie Franciaországtól. Nem követték Robespierre tanítását, ezért olvassák egyszer majd a francia eszméket Franciaország fejére.

Igaz, hogy Anglia barátságát a Gironde vétkes tévedései támadták. A Gironde képtelen volt alkalmas politikát folytatni arra, hogy a Forradalom iránt érdeklődő polgárok lelkesedését ébren tartsa, hogy ügyesen éket verjen a nép és a Saint James-i udvar közé, hogy az angol nép érdekében állónak tüntesse föl Franciaország barátságát, melyre egyébként az egyedüli Robespierre mutatott rá, végül képtelen volt, hogy tiltakozzék az angol ellenforradalmi dühöt szító, hatalmas tüntetések ellen. Mindamellett hiába tagadnók, hogy Anglia ellenséges magatartásának mély gyökere volt. Abból a tényből adódott, hogy az angol kapitalizmus jóval fejlettebb volt, mint a francia. Az 1786-ban kötött angol-francia kereskedelmi szerződés bizonyságot tett Anglia terjeszkedési szándékáról. Maga Robespierre írta le, hogyan akarta Pitt, III. György minisztere, Angliának biztosítan

Toulont, Dunkerquet és a francia gyarmatokat. Arra van szó, — jelentette ki Anglia képviselője —, hogy Franciaországot politikailag semmivé tegyük."

„Dunkerque, Toulon és a gyarmatok birtokában — mondja ugyanezt Robespierre — az angol kormány újvilágon könnyen visszahódította volna Amerikát, hogy visszahelyezze György uralma alá. Megjegyzendő, hogy ez a kormány Franciaországban és az Egyesült Államokban egyidejűleg két párhuzamos mesterkedésbe kezdett, melyek ugyanazt a célt szolgálták. Miközben megkísérelte Dél- és Észak-Franciaország különválasztását, azon fáradozott, hogy Amerika északi államait elszakítsa a déliektől és ahogy nálunk is szövetséges állammá iparkodnak tenni köztársaságunkat, úgy igyekeztek szétválasztani Philadelphiában az amerikai köztársaság államszövetségében tömörült különböző részeit."

A kontinenst az a veszély fenyegette, hogy félig Anglia gyarmatává válik. A Forradalom megvalósította a francia egységet, a nemzeti fölszabadulást és a kereskedelem és ipar fejlődésének feltételeit, ezért mozgósította ellene Anglia a kontinens valamennyi feudális hatalmát.

VIII

Bővebben idézzük Robespierre 1793 november 18-án elhangzott beszédét, mert a legtökéletesebben fejezi ki a jakobinusok külpolitikájának elveit. A beszédnek különös visszhangja támadt mind Franciaországban mind Európában. Robespierre a köztársaság helyzetéről szóló beszámolóját egy hónappal Toulon [illegible] győzelmei és egy hónappal a vendéei fölkelés leverése előtt tartotta meg. Egy hónappal a fleurusi csata után [illegible] Pichegru [illegible]

[illegible] már győzött Párisban.

[illegible]

„[illegible] név vagy csupán!"

[illegible] visszaverte az ellenséget.

[illegible]

vikokat illeti, ők összezúzták a maguk thermidorának reakciósait, a trockista műkedvelő forradalmárokat, és diplomáciájukat a girondista hóbortoktól biztonságba helyezték. Erős hadseregüket a nép lelkesedése fűti, akár a francia forradalomét. A mi korunk jakobinusai, barátai és szövetségesei az agresszió áldozatául esett népeknek, országuk függetlenségének védelmére egyszersmindenkorra föltárták békepolitikájukat: „A Szovjet egy talpalatnyi idegen földet sem kíván, de nem enged át egy talpalatnyi szovjet földet sem.“

Gabriel Peri
a Ház külügyi bizottságának alelnöke.

A KÜLFÖLD ÖSSZEESKÜVÉSE A FRANCIA FORRADALOM ELLEN[1]

150 éve döntötte porba a régi feudális hatalmat a francia forradalom. A forradalom jó célpontot nyujtott az összeesküvésére Európa reakciós államainak, hiszen nem minden félelem nélkül látták külföldön, milyen mély politikai és szociális változások történnek Franciaországban.

Amikor 1789 áprilisában a francia községek panasz- és kívánságfüzeteiket a rendi országgyűlés összehívásának céljából benyújtották, hűségnyilatkozatok és a király személyének szóló tisztelet jellemezte magatartásukat. A néptömegek ragaszkodása a királyságához azonban még nagy változásokon ment keresztül.

Valóban igaz, hogy a panaszfüzetek az egész országot megrázó, hatalmas és mélyreható szociális megmozdulásról tanuskodtak, de azt az általános irányvonalat követték, hogy a királyi hatalommal való visszaélés minden felelőssége alól mentesítsék a királyt, viszont radikális újításokat követeltek az adómegállapítás és a hivatalos ügyében, továbbá a birtokjogok, valamint a kiváltságok és előjogok eltörlése tárgyában.

[1] A francia eredetiben címe: La conspiration de l'étranger contre la révolution française. Megjelent a Cahiers du communisme 1939 júliusi számában.

A király kísérletet tett a rendi országgyűlést alkotó három rend közös ülésének megakadályozására, de „határozatai" nem gátolták a Harmadik Rend érdekében dolgozó események menetét. A polgárság az akkori termelőerőknek megfelelő, az emberek között kialakult termelési viszonyok biztosítása céljából szét akarta zúzni a régi rendből mindazt, ami a termelés és a kereskedelem fejlődését akadályozta. (Céhkényszer, nemesi bíráskodás, vámrendszer, hűbéri jogok stb ...)

Tudjuk, 1789 június 23-án XVI. Lajos azt a szándékát fejezte ki, hogy fenntartja a három rend közötti megkülönböztetést és egyben semmisnek jelentette ki a Harmadik Rend küldötteinek határozatait. Azt is tudjuk, hogy Bailly, a Nemzetgyűlés elnöke, így felelt Dreux-Brézé márkinak, aki parancsot hozott az ülésterem kiürítésére: „Úgy gondolom, itt a nemzet gyűlt össze és a nemzetnek nem lehet parancsokat osztogatni." Mirabeau pedig híres rendreutasítását dörgi felé: „Mondja meg az urának, hogy mi a nemzet akaratából vagyunk itt és csak a szuronyok erejének engedünk."

A királyi hatalom vereséget szenvedett. Az utcákon a Harmadik Rendet éltették: a csapatokban nem lehetett többé bízni és a király, értesülve a Nemzetgyűlés ellenállásáról, csak annyit tudott válaszolni: „Ha nem akarnak távozni, ám maradjanak."

A Nemzetgyűlés győzelme maga után vonta a papság nagyobbik és a nemesség kisebbik részének csatlakozását a Harmadik Rendhez. Június 27-én maga a király adott parancsot a „hűséges papságnak" és a „hűséges nemességnek", hogy üléseznek együtt a Nemzetgyűlésben, amely július 7-től az Alkotmányozó Nemzetgyűlés nevet vette föl.

Az abszolút [illegible] Francia-országban, a királyi [illegible] ilyen vereségbe nem akart [illegible].

Artois grófja, a [illegible] X. Károly és Marie-Antoinette [illegible] akartak megszabadulni a [illegible].

Június 20-án [illegible] és más csapattesteket hoztak P[illegible] [illegible] tek így Páris és V[illegible] különböző hírek keringtek a [illegible] ról és a képviselők [illegible].

A Nem[illegible] Mirabeau [illegible] a csapatok vi[illegible] [illegible] de j[illegible] visszautasításban volt [illegible] Necker megkapta a [illegible] hogy [illegible] hagyja el Franciaor[illegible], ami [illegible] a kihívás látszatát keltette.

Könnyen el[illegible]. Necker [illegible] milyen iz[illegible] a „hazafiak új Bertalan-éjét" [illegible].

Idegen csapatok Páris népe ellen

Szerte Páris[illegible] a hazafiak és egy idegen — ú. n. [illegible] — [illegible] támadására, [illegible] A [illegible] kitört kaszárnyájából [illegible].

Páris népe [illegible] a király ilyen ezredet küld ellene, [illegible] nyúlt.

Július [illegible] a [illegible] a vészharangok. [illegible] verzett csoportok [illegible] követeltek. [illegible] a városházán [illegible] tanács[illegible] együtt állandó [illegible] betöltésére, [illegible]

őrség felállítása, amely már néhány óra alatt 12.000 embert számlált.

Másnap bevették a Bastillet, erre a király kapitulációk sorozatával felelt. Július 15-én XVI. Lajos ünnepélyesen bejelentette a csapatok elvonulását, 16-án visszahívta Neckert és 17-én a városházára ment, ahol kalapjára tűzte a háromszínű kokárdát. De időközben a hercegek és az udvaroncok az emigráció útjára léptek, hogy összeesküvést szőjenek a francia forradalom ellen.

A Bastille bevétele jeladás volt a vidék fölkelésére. Követve Párizs példáját, a vidéki városok új elöljáróságokat alakítottak ki és a milíciát nemzetőrséggé fejlesztették.

A nép fellázadt a bérlők, az intézők, a földesurak ellen. A fellázadt parasztok a kastélyokat ostromolták meg és a lázadók tisztító tüzének adták át a földesúri jogokat tartalmazó okmányokat.

A tömeg erőszakmegnyilvánulásainak légkörében zajlott le augusztus 4-ének éjjele. A nemesség több képviselője, hogy biztosítsa „a szent tulajdonjogot" a fellázadt néppel szemben, javasolta a közteherviselés egyenlőségét, a rabszolgatartás jellegű földesúri jogok eltörlését és a többi jogok megválthatóságát.

Hajnali két óráig a képviselők megszavazták a robot, a vadászati jog és más hűbéri járandóságok megszüntetését, továbbá a céhrendszer, a pénzes hivatalok, a városi és egyházi kiváltságok eltörlését, valamint páratlan lelkesedés hatására megszavazták az egyenlő jogot mindenkinek a tisztségek viselésére.

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés néhány óra alatt lerombolta a régi feudalizmus épületének a nemzeti egységét és az Ancien Régime legfontosabb alapjait.

Augusztus 26-án az Alkotmányozó Nemzetgyűlés megszavazta az Emberi Jogok Kiáltványát és megerősítette elhatározását, hogy a királyt együttműködésre kérje, de XVI. Lajos sohasem ismerte el a bekövetkezett tényt. Erről tanúságot tett akkor, amikor megtagadta az augusztus 4-i határozatok szentesítését és tüntetést rendeztetett az Alkotmányozó Nemzetgyűlés ellen az erősítésül küldött flandriai ezred Versaillesba érkezésekor.

1789 október 1-én bankettre hívták az említett ezred tisztjeit a királyi család társaságába. A tisztek ordítoztak: „Le a tarka kokárdákkal! Tűzzük föl az igazit, a feketét! (T. i. a királynéét)" Elterjedt a hír, hogy lábbal tiporták a háromszínű kokárdát, mire, akárcsak júliusban, a nép haragra lobbant.

1789 október 5-én 8000 fegyveres, ágyúkkal fölszerelt asszony vonult Versailles-ba és kényszerítette a királyt, hogy térjen vissza Párisba, ahová október 16-án a Nemzetgyűlés is áttette székhelyét.

A képviselők nyugtalankodtak a tömegmozgalmak láttán, melyeket az ország rossz gazdasági helyzete, az éhínség és a már-már kész forradalmi mű beteljesülésétől való félelem idézett elő. A Nemzetgyűlés félt attól, hogy székhelye a fölfegyverzett párisi nép környezetében legyen és 1789 október 23-án megszavazta azt a törvényt, amely jogot ad a törvényhozó testületnek „a gyülekezések erőszakos szétoszlatására". Csupán két ember szólalt föl a törvény ellen: Robespierre, a Nemzetgyűlés szószékéről, — Marat, újságjában, A Nép Barátjában.

Tudjuk, hogy 1790 július 14-én, a Nemzeti Szövetség ünnepén, a király megesküdött az

Alkotmányos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-ingatta a népet. [illegible] [illegible] az emigránsok összeesküvést szőttek Franciaország ellen.

Az emigránsok [illegible]

Az emigráció a Bastille bevételét követő napon vette kezdetét és 1790-ben, a Nemzetgyűlésnek a nemesi címeket megszüntető rendelete, továbbá 1791-ben a király szökése, varennes-i letartóztatása és felfüggesztése után folytatódott.

Számos úr, aki királyhűségét a haza iránti hűség elé helyezte, emigrált és Wormsban gyülekezett. Ott Condé herceg sereget gyűjtött, miközben a Koblenzbe emigrált provence-i gróf, a későbbi XVIII. Lajos, régensnek kiáltotta ki magát bátyja „fogsága" idejére és Calonne vezetésével kormányt alakított.

Ami a királyt és a királynét illeti, ők is szövetkeztek a külfölddel és titokban azt emlegették, hogy „Osztrák Bizottság" működik a Tuileriák-ban.

A francia nép tudatában volt annak, hogy összeesküvés készül az ország ellen, [illegible] helyett azonban erősödött a bizalmatlanság, a király pedig mind gyanúsabb színben tűnt fel.

1792 elején új zavargások ütötték fel a fejüket vidéken. A parasztok felgyújtották a kastélyokat, s nem akartak többé eleget tenni az eltörölt, de gyakorlatban még fennálló földesúri jogoknak.

A király továbbra is folytatta kétkulacsos politikáját. 1791-ben hozzájárult ugyan az alkotmányhoz, de egyidejűleg külföldre [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], hogy [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rövidesen helyreállnak [illegible]".

1792 július 25-én Brunswick herceg közzé-tett kiáltványt. Ez a kiáltvány Ausztria császára és a porosz király nevében a következő fenyegetéseket tartalmazza:

„Továbbá fentnevezett királyi felségek császári és királyi szavukra kijelentik, ha a Tuileriás kastélyt megostromolják, vagy megtámadják, ha a legcsekélyebb erőszakot követik el, a legkisebb sértést okozzák a királynak, a királynénak, a királyi családnak ... a fentnevezett királyi felségek példás bosszút állnak és örökre emlékezetessé teszik a napot, Páris városát a katonai megtorlásnak és a teljes megsemmisítésnek szolgáltatva ki.“

És a fenyegetés felkelésre bírta Párist és Franciaországot a király, a külföld cinkosa ellen és a harag nagyszerű lendületével augusztus 10-én bevették a Tuileries-t: így felelt Páris népe Brunswick hercegének arcátlan röpiratára.

A francia királyság az árulás jegyében végezte be napjait, míg a francia nép gyakorlatlan hadserege Valmynál megsemmisítő csapást mért az emigránsokra és az idegen csapatokra, amelyek abban a biztos tudatban léptek francia földre, hogy puszta megjelenésük elég lesz a győzelemhez.

A koblenzi hercegecskék azt hitték, elég lesz megjelenniök Franciaországban, hogy megfutamítsák a Forradalom seregeit és lehűtsék a nép lelkesedését. Az elszenvedett hatalmas vereség után azonban megfogadták, hogy cselszövéssel érjék el azt, amire a fegyverek erejével nem voltak képesek, t. i. az uj társadalmi rend elpusztítását.

A külföld ügynökei

Már 1793 augusztus [illegible]-án, amikor a [illegible] [illegible], Marat [illegible] a népet a [illegible] ügynökeitől és így írt:

„Gyakoroljátok a rémuralmat, ismétlem, az ellenség nem fog kímélni benneteket, ha megfordul a kocka." [illegible] „Senki sem irtózik, mint én, a vérontástól, de ha tengernyi vér áradatát akarjuk megakadályozni, engedjétek, hogy ontsunk ki néhány cseppet!"

Újra olvasva e sorokat, önkéntelenül eszünkbe jut, ha a spanyol köztársaság 1936 július 17 előtt bíróság elé állítja és elítéli Francót és cinkosait, százezrekre menő férfi, asszony és ártatlan gyermek halálát kerülte volna el.

Marat a [illegible] mind az éleslátás példáját adta, amikor fölfedte a Külföldnek a nemzet ellen szőtt összeesküvését, amely az események folyamán a napvilágra került.

D'Antraigues gróf Veronában, Provence grófja oldalán, [illegible] rendőrminiszteri szerepet töltött be és Franciaországban besúgók és följelentők egész hálózatát építette ki. Ezek a besúgók, hála a korrupciónak, mindenhová behatoltak, még a Jóléti Bizottság soraiba is. Sőt, az angol kormány pontos útbaigazításokat adott megbízottainak. Az angol ügynökök feladata volt a lőszertárak, az élelmiszerraktárak fölgyujtása, stb... Ráadásul ezek az ügynökök parancsot kaptak, hogy az assignáták hitelét rontsák és csak olyan pénzt fogadjanak el, amelyen a király képmása van.

Könnyen megérthetjük, milyen cél vezette Franciaország ellenségeit. Gyakorlatban az assignáták hitelét a nemzeti javakká nyilvánított egyházi birtokok adták. Ezekhez csatolták később a Korona és az emigránsok javait.

Ez a pénzrendszer a földbirtokok nagymértékű átcsoportosítását és a kisbirtokosok számának tekintélyes megnövekedését eredményezte és való-

[illegible]

hálózatát.

[illegible]

(rothadtak) néven emlegettek.

[illegible]

„[illegible]

makat.

[illegible]

rában volt és ott van ma is.

[illegible]"

[illegible]

[illegible]
törekvésekben.

[illegible]

A [illegible] a külföldi reakcióval.

„1793 [illegible] nak előkészítésében."[1]

A [illegible]

[1] [illegible] korszakában.

Akármily [illegible] az időben is fontos szere-pet játszottak [illegible] [illegible], [illegible] Első Köztársaság [illegible].

[illegible] d'Espagnac abbé, Beaufort [illegible] [illegible], támogatójául [illegible] Jules de [illegible] képviselőt [illegible]. A [illegible] választott volt kapucinus, Chabot, a bankár Frey [illegible] húgát vette feleségül [illegible] II. József [illegible] [illegible] a „rothadtak" segítségével a hadsereg szállítói és bankárai lettek.

[illegible] képviselő, Chabot [illegible], Palm d'Aelders bárónő, a holland [illegible] kalandornőjének szeretője, szintén a megvesztegetettek között szerepelt. A Doubs [illegible] való Courtois, Aube képviselője, [illegible] szállít a hadseregnek, és nem teljesíti a megállapodás feltételeit. Courtois szoros kapcsolatban állt Chimay hercegnővel.

A „rothadtak" közül említsük meg Rivère és Poultier nevét, akik [illegible] jutottak [illegible], Barras és Fréron-t, akik Marseille-ben és Toulonban emigránsok bútorait és ezüstneműit tulajdonították el. Említsük meg Tallien-t is, Thérésa Cabarrus, Fontenay márkiné, egy spanyol bankár lányának szeretőjét, későbbi feleségét. [illegible] ki a [illegible] Robert-t, Páris képviselőjét, aki rum [illegible] fizette ki adósságait, továbbá Hérault de Séchelles-t, Marie Antoinette régi pártfogoltját, akit Jóléti Bizottságbeli társai azzal gyanúsították, hogy idegen érdekeknek adta el magát.

Ezeket a „rothadtak"-at Danton védelmezte a legelszántabban. Ő maga sem kerülte el a gyanú árnyékát, mivel azzal vádolták, hogy gazdag földbirtokos lett Aube-ban és Páris környékén, bár 1789 előtt semmije sem volt.

A történelem eseményei [illegible] juttatják, hogy ma is haszna volna számadást követelni a közéleti férfiaktól.

1936 júniusában, a Népfront győzelme után, parlamenti csoportunk határozati javaslatot nyújtott be vizsgálóbizottság kiküldése céljából, hogy fölülvizsgálják azoknak a politikusoknak a vagyoni gyarapodását, akik szegényen kezdték közéleti pályafutásukat és tekintélyesen meggazdagodtak. Sajnos, az akkori kormány nem tartotta szükségesnek, hogy ilyen jellegű határozatot hozzon, pedig a Parlament a legkisebb nehézség nélkül hozzájárult volna. Ezért a mai „[illegible]"-nak az a felbecsülhetetlen előnyük is megvan a tegnapiakkal szemben, hogy [illegible] tőkét és hasznát megőrizhetik.

A megvesztegetettek felhasználásával és a megvesztegetést súlyosbítva működtek a külföld közvetlen ügynökei, [illegible], [illegible], a belga Proli, [illegible], a Frey-testvérek és fő munkatársuk, a dán [illegible]. Hozzájuk csatlakozott Gusman, [illegible] grandie, [illegible] és [illegible], [illegible] párizsi [illegible], [illegible], angol bankár, aki a [illegible] [illegible], és végül de Batz báró.

Az árulás és megvesztegetés [illegible] a Jóléti Bizottság, élén a jakobinus Robespierre-rel és Saint-Just-tel, a legnagyobb erélyességgel nyúlt, hogy megvédje a Köztársaságot.

Lenin így világítja meg a jakobinusok munkáját:

„A polgári történészek a jakobinizmusban bukást, a proletariátus történészei pedig az egyik leg[illegible] [illegible] látják, amelyet az elnyomott osztály a felszabadulásért vívott harcban elért. A [illegible] a legjobb [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

szemben. Nem adatott meg nekik a teljes győzelem. Legfőképpen azért nem, mert a XVIII. századi Franciaországot a kontinensen maradi országok övezték és azért sem, mert hiányzott a materiális alapja a szocializmushoz: a bankok, részvénytársaságok, a gépesített ipar és a vasutak.

A XX. századi jakobinizmus Európában, Európa és Ázsia határán, a forradalmi osztály, azaz a proletariátus uralmat jelenti és szövetségben a szegényparasztsággal, valamint a szocializmus materiális alapjainak birtokában, nemcsak olyan rendkívüli dolgokat teremthet, mint a XVIII. századi jakobinusok, hanem mindenütt a dolgozók biztos győzelméhez vezethet.

A burzsoázia tulajdonsága, hogy gyűlöli a jakobinizmust. A kispolgárság tulajdonsága, hogy fél tőle. A munkások és az öntudatos dolgozók hisznek abban, hogy az elnyomott osztály forradalmi úton magához ragadhatja a hatalmat, mert ez a jakobinizmus lényege, e válságból kivezető egyetlen út, az egyetlen menekülés a zűrzavarból és a háborúból."

Hazaáruló tábornokok.

A francia forradalomnak a tábornokok árulásával is szembe kellett néznie. Elsősorban Dumouriez-re gondolunk, az Ancien Régime tisztjére, XVI. Lajos bérencére és az új eszmék, valamint a Forradalom szociális változásainak ellenségére.

Mint a girondista kormány külügyminisztere, 1792-ben kísérletet tett az események ütemének meggyorsítására. Kísérlete a háborúhoz vezetett, mivel ez volt a király óhaja. Ő maga abban a kalandor tervben reménykedett, hogy hasznot húz a háború viszontagságaiból.

Mint a köztársasági csapatok parancsnoka Valmynál, 1792 szeptember 20-án elérte, hogy lőlhessenálam a győzelmet, tárgyalásokba bocsát

[illegible], megmutatja az ellenséges-
seknek [illegible] hagyja [illegible] nélkül,
hogy az uralkodót megszervezné. Néhány héttel
később a Tuileries kastély egyik titkos vasszekrényé-
ben megtalálják Dumouriez és Mirabeau árulásá-
nak bizonyítékait.

Dumouriez [illegible] tartozott a megvesztegethetőségéről hírhedt d'Espagnac [illegible], de ő maga is kétes [illegible] megállapíthatatlan [illegible] tanújele. A Jóléti Bizottság azzal vádolta, hogy a Köztársaság érdekeivel ellentétes politikát folytatott Belgiumban és Hollandiában. Amikor vád alá került, Danton ezzel [illegible] védelmére:

„Igaz, nem tiszteli a Konventet, [illegible] bandáknak nevezi. De ő az egyetlen katonai szakértőnk. Tartsuk meg, de helyezzük felügyelet alá!“

1793 április 1-én a hadügyminiszter és négy biztos érkezett a seregéhez, hogy [illegible] Párizsba előállítsák. Ezt [illegible] Lafayette példáját akarja követni, akit nyilván el [illegible] Mire a tábornok így felelt: „Megtagadom az engedelmességet, de azt is csak a [illegible] tagadom meg.“

A biztosokat és a minisztert az osztrákoknak szolgáltatta ki, de hála a Konvent Lille-ben és Valenciennes-ben tartózkodó megbízottai közbelépésének, a katonák nem követték a hazaáruló tábornokot. Dumouriez az angol kormány kegydíjasaként fejezte be életét.

Egy másik tábornokot, Custine-t, aki ugyancsak [illegible] a Konvent ellen és Poroszországgal tárgyalt, [illegible], és 1793 augusztus 27-én halálra ítélték. Houchard [illegible] Hooge [illegible] a hond-

zászlóalj osztályon, mikor halálra ítélték és ki-végezték, mert a poroszokkal szembeszegülve meg tagadta az offenzíva megindítását.

Meg kell említenünk, hogyan bántak az árulásra gyanús tisztekkel a spanyol háború idején. 1793 decemberében a spanyol csapatok bevették Collioure-t és Port-Vendres-t, az a hódítás nyitotta hátra, hogy elvágják a Languedocba vezető utat az ellenség elől.

A Konventnek gondja volt rá, hogy kiderüljön a tábornokok árulásának bűnössége, s ezért a pireneusi hadsereghez küldte két megbízottját, Milhaud-t és Soubrany-t, akik forradalmi katonai törvényszéket állítottak fel. Ez a törvényszék halálra ítélte Ramel tábornokot, aki Port-Vendres-t kapituláltatta és a súlyos mulasztásokban vétkes Bernède és Gaudin tábornokokat; halálra ítélte Dufresne Fréguard de Montferrand de la Prade alezredest és de la Croix de Planissi hadnagyot: mindnyájan ellenforradalmárok és királypártiak voltak. A forradalmi törvényszék elé idézték Delattre tábornokot is, aki Collioure-t feladta és d'Oust volt hadtestparancsnokot, aki Collioure-t ellenállás nélkül hagyta, valamint Chaillet de Verges ex-márki dandártábornokot.

A kivégzések után újra megszilárdult a katonák fegyelme és 1794 május 1-én kiűzték a spanyol seregeket a francia köztársaság földjéről.

De nemcsak Custine, Houchard és a pireneusi sereg áruló tábornokai tapasztalták a forradalmi igazságszolgáltatás szigorát. Hasonló sorsnak az árulóknak, vagy szabotálóknak itt tartották a sorsa, akiket elítéltek és a szuverén parancsára, jogos önvédelmül, kivégeztek.

Bárki láthatja, aki semmiféle rokonszenvet sem táplál a forradalmi Franciaország iránt, azt mondhatja talán: Mit tettek a francia hadsereg La-fayette, Dumouriez, Custine és legtöbb zászlóalja

[illegible]
[illegible]
az effajta rágalmakra.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
és leckéire emlékeztessünk.

[illegible]
[illegible]
hatta egy napon:

> „[illegible]
> [illegible]
> [illegible]"

[illegible]
[illegible]
[illegible]
meg[illegible]
[illegible]
terveinek kedvezett.

[illegible]
[illegible]

> „Ha [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> nem élvezi a köz bizalmát."

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
erejének növeléséhez.

[illegible]

[illegible] tette ezt a problémát:

[illegible] társaink?

[illegible] gyürü veszi körül.

[illegible]

[illegible] zött kialakult kapcsolatokat.

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible], mint a [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] a Szovjetunió [illegible], mint a [illegible] [illegible] [illegible] Államokban [illegible] [illegible] [illegible] Marxista szempontból nem [illegible]. [illegible] inkább azt [illegible], hogy a [illegible] államoknak [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. kémei [illegible] [illegible] [illegible] kell a Szovjetunió [illegible] [illegible] [illegible] melyik más [illegible] [illegible]? Nem [illegible] világos, hogy [illegible] a kapitalista [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] [illegible] állanak [illegible] nökei [illegible] [illegible] [illegible]!

Mindezt [illegible] [illegible] az [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] teljesen [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible], [illegible] kémelhárítók tevekenysége."

A Gestapo munkában

A Szovjetunióban [illegible] [illegible] a fasizmus [illegible] [illegible] [illegible] és [illegible] loktól. A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] azzal a [illegible] [illegible] tette [illegible] matlanná, mint annak a nagy francia forradalom jakobinusai [illegible]. De [illegible] [illegible] országában [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] van [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ról.

Spanyolországban [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] az [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Franciaországban [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] a [illegible] ellenségeinek politikáját.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

vesse fenn, mily fáradhatatlanul szegülyegő folyadé- rokat lelketek, Vörösök, Rumanék, [illegible] a hakadást, gyalolt a helyét az [illegible] megjelenő Szent-Mihál polgármesterének tett, aki 1792 augusztusban [illegible], mint az rend és a haza barátja" testálta. Hazaküldött és a megtörő hazafiatlanság megvalósítás a nemzeti [illegible] programjában kit kaszt tetőzte.

Az árulásnak ugyanezt a munkáját hajtották végre a köztársasági Spanyolországban a trockisták és a fasizmus egyéb ügynökei, akik Franco számlájára tevékenykedtek.

A nép mindig drágán fizeti meg a közhatalom engedékenységét az ilyen nyomorultak iránt.

Ma, amikor fasiszta ügynökök szemünk láttára terjesztik Franciaországban a hitlerista röpiratokat, amikor a P. S. F., a hitlerista párt, a *Mein Kampf* utasításainak megfelelően Franciaország elszigetelésére irányuló politikát folytat; amikor szabadon helyezik a polgárháborúra bujtogató cagoulard-okat, a hitleri Németország és Mussolini Olaszországának ügynökeit, joggal követeljük, hogy a mi kormányaink ne feledjék el atyáink leckéjét a bátorságról és az éleslátásról.

Ami ránk, kommunistákra, vonatkozik, a francia forradalomnak az utódaira és a külföld zsoldjában álló összeesküvőkkel vívott harcában, emlékezni fogunk arra a leckére, amit Danton híres jelmondata ad az optimizmusról és a bátorságról: „Bátorság, megint csak bátorság, mindig csak bátorság." Különösen fogunk Robespierre példás megvesztegethetetlenségére is. Amikor annyian keveredtek tolvajokkal piszkos üzletekbe és a korrupció [illegible], hogy úgy mondjam, bevett szokás, pártunk egyik legfőbb erejét harcosainak tisztaságából és önmegtagadásából meríti.

[illegible] hadoszlopát!

[illegible] *Farrina* [illegible]:

> „Adhatnak egy [illegible] ezt azonnal [illegible] leginkább [illegible] hátbatámadja az ellenséget, [illegible], mint ezer katona. Hiába, a [illegible]…"

Küzdjünk a hazaárulók [illegible] ellen! Ők a [illegible] folytatják, — mi, kommunisták [illegible] a Forradalomhoz [illegible]. Mikor annyi [illegible] jakobinizmusról, a tények [illegible], hogy a jakobinusok igazi örökösei a kommunisták, akik Marx, Engels, Lenin, Sztálin [illegible] harcolunk az emberiség felszabadításáért!

Jacques Duclos,
a Képviselőház alelnöke,
a Francia Kommunista Párt titkára.

Jegyzet. [illegible]

[illegible]
nek rajta.

[illegible] melyet ma országunk [illegible]
viselnek.

[illegible] fordulnak elő:

6 izben Clermont-Tonnerre
5 „ Isnard
[illegible]
7 „ Montaigut
4 „ Moustier
14 „ Montalembert
3 „ Saint-Pern
1 „ Grandmaison

[illegible] [Sch]neider, Tardieu és Flandin nevekkel.

[illegible] névjegyzékén a de la Rocque név negyvenszer szerepel.

A FELVILÁGOSODÁS ÉS A MODERN GONDOLKOZÁS[1]

„A »Philosophie des lumières«, a [illegible] francia materialisták [illegible] Ők tették a századot [illegible], annak ellenére, hogy a francia [illegible] és németektől. [illegible] a francia forradalom előtt is [illegible] nyeit mi, [illegible] angolok, még [illegible] magunknál.“

Így írt 18[illegible]-ban Engels, Marxnak, a történelmi materializmus [illegible] munkatársa, a XVIII. századi francia materializmusról. A [illegible] fogásokkal [illegible] a [illegible] századának uralkodó [illegible] nosságban nagyon is [illegible] repét a történelemben, de [illegible]

[1] A francia eredeti címe: „La philosophie des lumières et la pensée moderne". Megjelent a Cahiers du Communisme [illegible] számában.

[2] Ha külön nem [illegible] teket lásd a „Szocializmus [illegible] mányig" bevezetésében. [illegible] a francia materializmus [illegible] ban, Marx—Engels: „[illegible]" [illegible] old., francia kiadás.

...materializmussal, amely a XVIII. századot *„a francia századdá"* tette.

Ezért amikor a mi pártunk a Forradalom százötvenedik évfordulójának ünneplése közben megemlékezett a legnagyobb francia materialistákról is, a Forradalom előkészítőire.[1]

Engels szerint „a XVIII. század francia filozófiai materializmusa volt a francia forradalom előkészítője". Hozzátehetjük: döntő lépés volt azon az úton, amely a dialektikus materializmushoz, és az utópisztikus szocializmus korszakából a tudományos szocializmushoz vezetett.

Érdemes tehát megismerni a felvilágosodás történelmi szerepét. Keletkezése és fejlődése végleges alakulása mutatja, hogy tudományosan is mi, kommunisták vagyunk igazi örökösei és továbbfejlesztői, e szavak történelmi értelmében.

I. A középkor ideológiája

Lenin azt írja „A marxizmus három forrása és három alkotórésze" című művében:

„Európa egész újabbkori történelme folyamán és különösen a XVIII. század végén Franciaországban, ahol döntő harc játszódott le minden középkori limlom ellen, az intézményekben és az eszmékben uralkodó hűbériség ellen, a materializmus bizonyult az egyetlen következetes filozófiának, amely hű minden természettudományos tanításhoz, ellenséges a babonákkal, az álszenteskedésekkel, stb."[3]

Hogy megértsük a felvilágosodást, nagy vonalakban ismertetnünk kell a feudalizmust kifejező eszméket és világnézeti rendszereket.

Az obskurantizmus, amely a középkor külön-

[3] Lenin: Válogatott művei. I. kötet. Szikra Kiadás. Budapest, 1948. 66. old.

kor — korábbi nagy korokat — [illegible] [illegible] a [illegible], „[illegible] [illegible] get" volt [illegible] [illegible]. Pedig a középkorban az ellentétes [illegible] küzdenek, és [illegible] [illegible] vere feltárva a valóságot az [illegible] [illegible] [illegible]. De az egyes feudális [illegible] [illegible] [illegible] hevesebb harcot találunk, mint [illegible] [illegible] a renaissancehoz.

Ennek az időszaknak középpontjában a vallás áll.

Engels szerint „a feudalizmus nagy nemzetközi központja a római katolikus egyház volt. Egységes politikai keretet adott, minden belső viszály ellenére, az egész feudális Nyugat-Európának, [illegible] [illegible] [illegible], mint a mohamedán [illegible]. Isteni [illegible] dicsfényével övezte a feudális intézményeket".

Valóban, a katolikus egyház [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] hát és feudalizmus kölcsönösen feltételezték egymást.

A [illegible] [illegible] [illegible] valósággal önkife[illegible] [illegible] a korszak [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible], hogy [illegible] katolikus [illegible] [illegible] [illegible] az [illegible] világossága. A [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] „[illegible]" [illegible] [illegible] „az [illegible] [illegible]" [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

A történelmi materializmus [illegible] [illegible] a vallás világát [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible]. Marx szerint a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] „a vallás [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] a vallás [illegible]". Azonban [illegible] [illegible], a [illegible] [illegible]

[illegible] benne élő ember. A vallás nem más, mint a világ sajátos tükröződése az emberi tudatban. És a tudat azért tükröz vissza képtelen módon, mert képtelen világot tükröz.[1]

„A vallásban tükröződő világ: a fordított világ. Az ember [illegible] — *elnyomottságban él*, *nem valósíthatja meg igazán önmagát* a [illegible] valóság közepette, hiszen a társadalmat nem az ő kedvéért, az ő boldogsága kedvéért rendezték be. Nem fejtheti ki valójában emberi lényét, számára minden csupa *nyomorúság*. Valóban, siralom völgyében él."

Ilyen körülmények közt az embernek *illúziókra van szüksége*. Ezekről gondoskodik a vallás. Pietizmussal övezi a [illegible] vágyait. Mákvirágokkal [illegible] el kínjait, nyomorúságát, *álmainak földöntúli megvalósulásával* áltatja.

„A vallási nyomorúság — írja Marx — egyrészt a valóságos nyomorúság kifejezése, másrészt tiltakozás a valóságos nyomorúság ellen. A vallás az elnyomott teremtmény sóhaja, a szívtelen világ lelke, a szellemtelen civilizáció szelleme. Egyetlen szóval: a nép ópiuma."

Az ópium, mondják, „mesterséges mennyországot" teremt. A vallás ingyen kínálja a [illegible] mennyország álmát, ahol majd minden jóra fordul.

A marxizmus a legkövetkezetesebb ateizmus; ugyanakkor megadja a [illegible], amely mindent [illegible], ha egyszer „[illegible] tárgyává tettük az [illegible]". A vallás a valóságos világ [illegible], be kell tehát mutatnunk róla, hogy *illúzió*.

„A vallás bírálata minden bírálat alapja."

A vallás [illegible] hirdetőivel(?), nem [illegible] harcolva, közvetlen [illegible]

[1] [illegible] a hegeli jogfilozófia bírálatához 184. oldal.

valunk, amelynek párlata. De a marxizmus szerint a világ elleni *közvetett* harcnak *közvetlenné* kell válnia. A vallás ott, olyan világban jön létre, amelyben az embernek szüksége van *illúziókra*. Nem elég tehát leleplezni az illúziót, meg kell szüntetnünk „az illúziók szükségességét"; ebből a célból át kell alakítanunk a világot. „Ha azt követeljük, hogy szabaduljunk meg illúzióinktól, azt is követelnünk kell, hogy szabaduljunk meg attól az *állapottól, amely szükségessé teszi az illúziókat.*" Nem szorítkozhatunk csupán az égiek bírálatára: többre van szükség.

„A bírálat — írja Marx — leszaggatja a láncokról a művirágokat, de nem azért, hogy az ember dísztelen, vigasztalan láncokat hordjon, hanem azért, hogy eldobva őket, megszedje az eleven virágot. A vallás kritikája azért veszi el az embertől illúzióit, hogy illúzióktól mentesen, józanul gondolkozzék, cselekedjék és alakítsa világát, hogy végre valóságos középpontja: önmaga körül forogjon."

Így „alakul át a mennyek bírálata a föld bírálatává…". A vallás képtelenségei elleni küzdelem most már küzdelem az ellen a világ ellen is, amelynek képtelensége a vallási hiedelmeket táplálja. Egyúttal leleplezhetjük ezzel egy bizonyos hangoskodó antiklerikalizmus természetét is. Némelyek arra buzdítják a munkásokat, hogy csodálattal szemléljék a képzeletbeli mennyei erőknek ellen véghezvitt hőstetteiket, noha e csodahősök, mennyire ki vannak szolgáltatva valóságos földi hatalmaknak, többek között maguknak az Egyházaknak is. Még nem alkonyás az égben. Mindenki a földön: ez az ő jelmondatuk. Ezzel szemben mi, kommunisták, az ég bírálatát kiegészítjük a föld bírálatával, a bírálatot a tettel; hívők és hitetlenek egységén munkálkodunk a világ képtelenségei elleni harc jegyében. A „kinyújtott kéz" politikájának

[illegible] ellenzői viszont azonnal az égbe menekülnek, amint [illegible] van [illegible] a földön.

A középkori egyház Istennel igazolja a társadalmat és az államot, Istenből vezeti le tudományát is. Minden tanítás az „isteni szellem dicsőségében” részesül. Az alapvető igazságokat, a dogmákat Isten nyilatkoztatta ki; ez a tény megdönthetetlen érv igazságuk mellett. A mindentudó Isten kinyilatkoztatta tudásának egy részét, [illegible] igazságokat [illegible]. Olyan kérdések tekintetében, amelyekről kinyilatkoztatás szól, semmiképpen sem szerezhetnénk teljesebb, vagy [illegible] tudást. Így feladatunk marad: megfelelő módon kell értelmeznünk a kinyilatkoztatott igazságok foglalatát, a Szentírást, [illegible] tartalmazza a tudomány alapjait. Az igazság megtalálására alkalmas módszer [illegible] a *könyvek*, [illegible] a [illegible] tanulmányozása.

Az Egyház nemcsak saját hierarchiáját, hanem a szellemi életet és a tudományos tevékenységet is feudális mintára szervezte meg. Akárcsak a feudális társadalom, a tudomány is örökérvényű, hiszen Istenen alapul.

A középkor a görög gondolkodás örököse, bár nem ismerte teljesen a görögök tudományát. Az araboknak köszönheti a legnagyobb ókori filozófus és tudós, Arisztotelész műveinek — igaz, nem túlságosan pontos — ismeretét. Szent Tamás hozzáidomította az Egyház és a középkori világ szükségleteihez. Ettől fogva Arisztotelész tudományos tekintetben egyenértékű a kinyilatkoztatással. Itt is elsősorban a szövegek tanulmányozása az igazság megismeréséhez vezető módszer. *A régi szövegek értelmezése* tehát minden téren a középkori tudomány alapvető módszere.

Akárcsak a társadalomnak, a tudománynak is megvan a maga hierarchiája. Áthidalhatatlan [illegible] a társadalomban az [illegible]

amint az elfogadjuk olyan tételeink megítélésének kérdésében is. Mindkét esetben újabb eredmények fénye változtatja a válaszainkat. Isten ruházta fel a hűbérurakat földi javakkal. Így a tudományban is vannak olyanok, akik „az ég különös kegyelme folytán" részesülnek az igazságban. Ezeket hívják tekintélyeknek: pl. az Egyház, Szent Tamás, Arisztotelesz stb. Az igazság bizonyítása céljából csak évszázadokkal előbb írt szövegeket kell magyarázni, ám a kommentárok nem a szövegek és a tények összevetésén alapulnak, hanem írók tekintélyéből merítik érvényüket. A tekintélyekre való hivatkozás módszere gyakorlatilag megakadályozza a tudomány fejlődését. A régi tudományt eleve különbnek tekinti az újnál.

A kollégiumokban a XVII. században Arisztotelesz fizikai műveit tanulmányozták a filozófiaórákon. A jezsuiták szabályai szerint a professzor még csak saját magyarázatokkal sem kísérhette. Az előírás értelmében a legnagyobb tekintély, t. i. Szent Tamás Aristoteles-kommentárjait kellett használnia. Ám magát Szent Tamást is hivatott kommentátorok magyarázták. Így a fizikaoktatás tulajdonképpen kommentárok és kommentátorok láncolata volt. Ezért olyan könyvízű a középkor tudománya, szemben az eredeti arisztotelesi tudománnyal. Napjainkban az opportunistáknál találhatjuk meg a tekintélyelvi gondolkozást. A marxizmus egyes, a megváltozott társadalmi körülmények folytán már nem alkalmazható tételeihez kapaszkodnak csak azért, hogy gátat vessenek a marxista tudomány fejlődésének és a proletariátus forradalmi mozgalmának.

A görög tudomány öröksége kényszerítette a középkoron belül a világi elemet, a „[illegible] i[illegible]formást", vagyis az értelmet szemben a „természetfeletti [illegible]" a kinyilatkoztatással. Kettejük között állandó vetélkedés áll fenn, de

ezen a területen belül a természetes ismeretforrást alá kellett rendelni a természetfeletti ismeretforrásnak, a világi eredetű filozófiát a teológiának, tehát az isteni dolgok tudományának. „Philosophia est ancilla theologiae", a filozófia a teológia szolgálója — íme a kor alapvető elve. Következésképpen tanították: az emberi ész saját erejéből sohasem juthatott volna el a kinyilatkoztatott igazságokhoz. Az Isten egyik tökéletességéből, igazmondó voltából következik, hogy az emberi ész hitelt érdemel, midőn néhány kinyilatkoztatott igazságra saját erejéből rájön; ha eltérő eredményre jut, bizonyosan eltévelyedett. Az ész feladata az, hogy minél több bizonyítékot bocsásson a teológia rendelkezésére. Hinni kellett abban, hogy a Nap, a mozdulatlan Föld körül forog; hogy négy elem van s ezek közül kettő, a levegő és a tűz, felfelé mozog, mert belső természetük így kívánja, a másik kettő, a víz és a föld pedig, ugyanolyan okból lefelé kívánkozik, — hinni kellett a teremtés ószövetségi elbeszélésében stb. Mindez olyan örök és érinthetetlen igazságnak számított, mint az Oltáriszentség tana.

„A Renaissance koráig a tudomány az Egyház alázatos szolgálója volt; nem volt szabad átlépnie a hit által megállapitott határokat. Ezért nem is létezett egyáltalában tudomány." (Engels.)

A hivatalos tudomány korlátolt ismeretanyagból élt és mindig újból tisztáznia kellett álláspontját a hittel szemben. Végeérhetetlen okoskodásokba merült s mivel itt *új tartalomra* nem találhatott, kifinomult és túlfinomult *formáiban*. Az iskolákban tanított hivatalos filozófia, a *skolasztika*, üres formalizmussá fajult, amelynek groteszk vonásait Molière örökítette meg.

Ám ez a tudálékos ideológia nem uralkodott korlátlanul. Mellette egészen a XVIII. századig *titkos tudományok* virágzottak: az alkímia,

az okkultizmus, a mágia és a varázslás. A társadalom egészében barbár babonák terjesztették a sötétséget, amelyben az enciklopédisták az elnyomás legmegbízhatóbb szövetségesét ismerték fel. A sötétséget, nem a skolasztika értelmi kifínomultságát kívánja vissza az új középkorra áhitozó reakció. A középkornál is sötétebb barbárságot szeretne a fasizmus rákényszeríteni az emberiségre. Keresztényellenességének is abban találhatjuk meg egyik okát, hogy a keresztény erkölcs haladást jelentett a középkor elejének még nagyobb barbárságához képest. A náci fajelmélet azért támadja Szent Tamást, mert túl nagy helyet hagyott az észnek.

A középkor nem volt egyetlen nagy éjszaka, de a tudományos megújhodás teljesen csak a XIV., XV. és XVI. században bontakozott ki. Akkor „következik be a tudomány nagy újjászületése; újra művelik a csillagászatot, a mechanikát, a fizikát, az anatómiát, a fiziológiát; a tudomány fellázad az egyház ellen." Rést törnek a középkori ideológián. Lassanként, hosszú folyamat eredményeképpen létrejönnek az *új eszmék;* újjászületik *a filozófiai materializmus.*

II. A XVIII. századi francia materializmus kialakulása.

A XVIII. századi francia materializmusban két áramlat egyesül. Az egyik angol eredetű és Francis *Bacon* nevéhez fűződik. A másik Descartesból indul ki. Marx és Engels mindig figyelmeztetett a XVIII. századi filozófiának kettős forrására. Ez a felismerés igen fontos. Egyrészt a reakció éppoly keveset akar tudni Descartes materializmusáról, mint az enciklopédisták materializmusáról, másrészt a „mennydörgő" trombitáló álforradalmárok, akikről már beszéltünk, közön

séges skolasztikussá fokozzák le Descartes-ot, csakúgy, mint elmeélesen az Egyház szóvivői. „Bátran mondhatjuk — írja Bayet — a rend oldalán álló embernek. Konzervatív vallási tekintetben, konzervatív politikai tekintetben, némely vonatkozásban elmaradottabb, mint sok középkori gondolkodó, mint sok jezsuita.' Ezt a gondolatot egyszerűen a jezsuiták barátainak „munkáiból" írhatta ki.

Bacon szembefordul a középkor könyvízű tudományával: „A természet nagy könyvéből kell tudásunkat merítenünk."

Marx így foglalta össze Bacon tanítását:

„Minden tudomány a tapasztalaton alapul; úgy jön létre, hogy érzékszerveink adatait észszerű módszernek vetjük alá. Az észszerű módszer legfontosabb műveletei a következtetés, az elemzés, az összehasonlítás, a megfigyelés és a kísérletezés."

Bacon szerint „a mozgás az anyag legősibb, legfontosabb és legelsőbb tulajdonsága..." Marx kimutatja, hogy Bacon látja a mozgás teljes fogalmát, nem értelmezi pusztán helyváltoztatásként, mechanikus mozgásként. Már itt „megtaláljuk a materializmus sokfelé ágazó fejlődésének csiráit". Bacon materializmusa Hobbes-on keresztül jut el Locke-hoz. „Hobbes rendszerbe foglalta Bacon-t, anélkül, hogy bizonyítékot talált volna Bacon alapvető tételére, amely szerint ismereteink és fogalmaink érzékletekből alakulnak ki. Locke találta meg a bizonyítékot »Essay on the human understanding« (Tanulmány az emberi értelemről) című művében." Locke annak kimutatására vállalkozott, hogy minden emberi fogalom a tapasztalatból származik. Ő már a XVIII. század fia. Műve a felvilágosodás filozófiájának egyik közvetlen forrása.

* „Mi a racionalizmus?" 77. old.

Az a gondolat, hogy minden ismeret az érzéki világ adatai alapján az érzékszervek közvetítésével keletkezik, rendkívül fontos felfedezés. Először is leszámolást jelent a misztikus ismeretelméletekkel. Isten létezése mellett többek között azt az érvet hozták fel, hogy az emberrel vele születik Isten fogalma. Descartes szerint a teremtmény tudata a végtelen lény fogalmában teremtőjének bélyegét viseli magán. A velünkszületett fogalmak elmélete a feudális intézmények igazolására is szolgált. Az emberek egyenlőtlenségéről állítólag velünkszületett tudás tanuskodik; tehát az egyenlőtlenséget Isten akarta.

Fogalmaink tapasztalati eredetének bizonyítása egyúttal megcáfolta a velünkszületett eszmék elméletét és halálos sebet ejtett a teológián és a metafizikán. Részint ebben rejlik Locke „*Tanulmány az emberi értelemről*" című művének alapvető jelentősége. Condillac Locke tanítását meghonosította Franciaországban, következetesebben kifejlesztette és igen népszerűvé tette. Hadd említsük meg, hogy a burzsoázia később felhasználja a *velünkszületett fogalmak elméletét* a kapitalista tulajdon igazolására. Minden emberrel veleszületik, mondják, a tulajdon fogalma, a tulajdon ösztöne. Ebből következnék, hogy a kapitalista tulajdon természeti törvényen alapul és ezért szent és sérthetetlen.

Az a fejlődési vonal, amelyet Angliában Bacon és Locke művei jelölnek meg, Franciaországban Descartes-tól vezet a materialista tudósok és filozófusok csoportjához.

Descartes mindenekelőtt elveti a középkori tudomány egész merev rendszerét, mind *fogalmait*, mind *szabályait*. Az „*értelem szabályairól*" lángeszű bírálattal dönti meg a skolasztika épületét, a régi tudományos tekintélyek elvét, amely a tapasztalatra való hivatkozás mellőzé-

vel, elvileg is lerontja a tekintélyt a Discours (módszer) első mondatában: „Az értelem az a kincs, amely egyenlőképen megvan minden emberben.” De azt akarja, hogy a tudományos kutatás elvben mindenki számára hozzáférhető, sem „mennyei sugallat” által fel előttünk, hanem lesz az által elsajátítható módszer. Szabályainak kifejtésére vállalkozik Descartes. Nem tanulás útján jutott el korunk tudásához. A tényleges tudományos tételekkel elsőnek mondja rá. A módszer szabályait a tudományos kutatás konkrét gyakorlatából vonja le. Az Értekezés a módszerről végeredményben nélkülözhetetlenné teszi a tudományos ismeret számára „az isteni eredet elvetését.”

Descartes mellett szükségszerűen, fizikájáról dolgozata is, amely a modern fizika előfutára. Ő is már kiemeli mindkettőt a világ teremtéséről: hiányolja Isten létét. Fizikájában csak a részt hagyja meg önteremtőnek. Ám ebben nem létezik semmiféle más anyagi szubsztancia, „itt ez anyag az egyetlen szubsztancia, a lét és megismerés egyetlen alapja” (Marx).

Descartesnál a tudomány ugyan még nem tud teljesen szakítani a teológiával, hogy nyíltan szembeforduljon vele.

*III. A feudalizmus „az ész törvényszéke” előtt.**

A descartesi, továbbá a másfelől Bacon és az angol materializmus hatása Franciaországban, megérlelték előkészítették az elő a felvilágosodás döntő és végleges támadását a középkori ideológia minden ellen. A feudális társadalom elméleti alapelveinek bírálata átcsap az egész feudális intézmények elleni küzdelembe. Ennek folytán a feu-

* Lásd ehhez a Szerényi cikkét a Courage du Communisme ... (A XVIII. századi Francia materializmusa).

lógia, a metafizika, a vallásos hit uralma ellen, a társadalmi és politikai elnyomás ellen, amelyeknek igazolására szolgált mindez. A felvilágosodás filozófiája megtámadta a teológiát és a metafizikát, ezzel eltűnt az isteni eredet dicsfénye, amellyel az Egyház a feudális intézményeket övezte. Megmutatkozott igazi, profán eredetük: kiderült, hogy a tudatlanságra és a barbárságra támaszkodtak. Az enciklopédisták leleplezik az intézmények embertelenségét. Fáradhatatlanul harcolnak a *fanatizmus*, a *türelmetlenség*, az *igazságtalanság*, a *barbárság*, stb. ellen. Nemcsak tudományos téren, hanem politikai és — részint — társadalmi küzdelemben is vállalták az emberek egyenlőségét. Nem szorítkoztak a bírálatra és a cáfolásra; a régi világképpel újat állítanak szembe: a materializmus világképét. La Mettrie-nél, Helvetius-nal és d'Holbach-nal különösen jól látható a két áramlat egyesülése a francia materializmusban.

„A franciák — mondja Marx — új életet leheltek az angol materializmusba, közelebb hozták az emberhez, ékesszólóan képviselték. Eddig száraz rendszer volt, hiányzott belőle a könnyedség; a franciák szalonképessé teszik."

Filozófusaink számtalan pamfletje, regénye, tanulmánya nem merül ki a teológia és a metafizika cáfolatában, a vallásos hit helyébe állított tudományos magyarázatok kifejtésében. Az ideológiai harc szolgálatába állítják minden irodalmi tehetségüket, behízelgő ékesszólásukat, a szatíra nagyszerű fegyverét, könyörtelen iróniájukat, szellemük minden finomságát. Elszánt harcosok módjára támadnak és nem hagyják válasz nélkül az ellenség egyetlen támadását sem. Ragyogó vitatkozó-készségük halomra dönti az ellenség érveit, feltárja tudatlanságát, gyűlöletességét és nevetségességét.

A felvilágosodás ebben a tekintetben is a Renaissance, Montaigne és Rabelais, Descartes és Pascal szellemét örökítette.

Az 1637-ben megjelent *Értekezés a módszerről* nemcsak azért remekmű, mert kérlelhetetlen logikájú új gondolatokat fejez ki, amelyeknek teljes értékét még Voltaire sem fogta föl és amelyeknek jelentőségét csak a mai tudomány fényénél láthatjuk, hanem minden ellentmondást eleve megsemmisítő iróniája folytán is; gondoljunk arra, hogy a skolasztikát ügyes csellel saját gondolkozási formájának vértezetében győzi le, új tartalmat állítva helyébe. Descartes ezt írja a skolasztikusokról:

„Bölcselkedési módszerük nagyon kényelmes a középszerű szellemek számára, hiszen megkülönböztetéseik és alapelveik homályossága lehetővé teszi, hogy mindenről olyan bátran beszéljenek, mintha értenének hozzá és fenntarthassák álláspontjukat igen éleselméjű és hozzáértő emberekkel szemben is, anélkül, hogy hibát lehetne találni gondolatmenetükben. Egy vakhoz hasonlít szerintem ők, aki úgy kíván egy jószemű emberrel egyenlő feltételek mellett megküzdeni, hogy teljesen sötét terem mélyére csalja."

Mi is ismerünk napjainkban ilyen skolasztikusokat, „finom megkülönböztetések" mestereit.

1656-ban és 1657-ben írja meg Blaise Pascal a „Levelek egy vidéki barátomhoz" című művét, a világirodalom egyik legnagyobb vitairatát. Ez a jezsuiták ellen irányuló nagyszerű pamflet leleplezi képmutatásukat, *opportunizmusukat* és bármilyen romlottság igazolására kieszelt *kazuisztikájukat*.

A hetedik levélben, amely „szándékunk irányításának módszeréről" szól, Pascal jezsuitája ezt mondja: „Ha nem tudjuk megakadályozni a tettet, legalább megtisztítjuk a szándékot: az eszköz vétkességét helyrehozza a cél tisztasága."

Nem emlékeztet-e bennünket ez a gondolatmenet egyesekre, akik „titkos indítékaikra” hivatkoztak egy becstelen cselekedetnél, azt mondták, nem a [illegible], csak [illegible] helyeselték? Nem jut-e újból eszünkbe az ilyen megállapításokban a *bölcs jezsuiták álláspontja*, amelyet Pascal a nyolcadik levélben úgy jellemez, hogy „*[illegible]en halkan mondják ki az igazságot, de a hazugságot jó hangosan*”.

1697-től fogva Pierre Bayle *Történeti és kritikai szótára* a legtöbb fegyver a türelmetlenség, a fanatizmus és a metafizikai rendszerek ellen. Megláthatjuk benne az átmenetet a felvilágosodáshoz.

XVIII. századbeli filozófusaink szatírájára jellemző példa a Candide. Voltaire itt nevetségessé teszi azt a filozófiai állítást, hogy világunk, azaz valójában a XVII. és XVIII. század társadalma, a lehetséges világok legjobbika, és következésképpen minden a lehető legjobban van elrendezve benne, hiszen „minden a legjobban van elrendezve a lehetséges világok legjobbikában”. A rossz, még a legnagyobb rossz is, [illegible] mindig a *lehető legkisebb rossz*.

Hasonlóan szellemes szatírát ír a fatalizmus ellen Diderot, aki egyaránt nagy volt, mint tudós és mint író, „Jacques le Fataliste” című művében. Bármi is történik, Jacques úgy találja, hogy ez meg volt írva a nagy könyvben. Érthető, hogy szereti oly kevéssé néhány katolikus, [illegible] egykori katolikus XVIII. századi filozófusokat.

Az ész nevében fognak a vallási rendszerek bírálatához.

„Ha Luther és Calvin a mi korunkban születtek volna — írja Voltaire — nem keltettek volna több feltűnést, mint a [illegible] és a [illegible]. Mi ennek az oka? Egyszerűen az, hogy ma már felvilágosultabbak az emberek.”

[illegible] fordulnak elő [illegible] [illegible], [illegible] alól."

[illegible] bírálják az Egyházat.

Helvétius ezt írja:

„A [illegible] más [illegible] szerint vál-tozik. [illegible] erkölcsöt, [illegible]. Arra van szüksége, hogy az erkölcsi [illegible] ellent-mondó [illegible] elveit."

„A [illegible] van szüksége, hogy [illegible], ame-lyet [illegible] nyilvánít."

„[illegible] polgárai ne-velését."

[illegible] a gazdag polgár-[illegible] bírta, az er-kölcs [illegible].

A XVIII. század [illegible] ve-szik a [illegible] és a vallási üldözések ellen.

„Az [illegible] szelídség-[illegible] áll ellentétben [illegible] politi-kai józan ésszel is."

Ám a papi rendről ezt mondja:

„[illegible] nem [illegible]."

[illegible] hogy a [illegible] és a papsággal szem-ben [illegible] a [illegible].

„Ha a pap érdeke összeegyeztethető lenne a nemzeti érdekkel — írja Helvétius —, a vallások támogatnának minden bölcs és emberséges törvényt."

Ez a feltevés ellentmond önmagának. Az egyházi testület érdeke mindig és mindenütt élesen elkülönül a közérdektől. A papi uralom, a régi időktől fogva egészen a pápai államig, mindig megrontotta azt a nemzetet, amely alatta élt.

Diderot a Szent Bertalan-éjszakát nemcsak az erkölcs, hanem Franciaország érdekei nevében is elítéli. „Ez a szörnyű esemény — írja — hasznos polgárok tömegétől fosztotta meg Franciaországot."

Végül *Az apaca* szerzője így elemzi a pap helyzetét:

„Engesztelhetetlen harc folyik a szabadságra vágyó nép és a hatalomhoz ragaszkodó király között. A pap egyszer a király oldalán áll a nép ellen, máskor a nép oldalán a király ellen, ahogy éppen érdeke kívánja. Midőn megelégszik azzal, hogy az istenekhez fohászkodjék, olyankor közömbös számára a harc kimenetele."

A bírálat, amelyben a XVIII. századi filozófusok a teológiát, a metafizikát, az Egyházat, politikáját és erkölcsi színvonalát részesítették, hatalmas lépés az emberiség útján a Marx által megjelölt cél, az „ész kora" felé. Az ész korának eljövetele és ennek várt eredménye: az értelmes emberiség egyetemes boldogsága a XVIII. század filozófusainak tudatos célja.

Helvétius ezt írja:

„Ha elmondhatjuk, hogy az igazságosság az igazság testvére, akkor csak a tapasztalat lényegének és az ember valódi érdekének megismerésén alapuló törvények az igazán humánusak. Minden olyan törvény, amely homályos, vagy a kinyilatkoztatáson alapul, szükségképpen hamis. Nem

ilyen alapra fogja építeni a felvilágosodott ember a méltányosság elveit."

Rousseau, aki kimutatta a *Társadalmi szerződés*-ben, hogy a király nem isteni, hanem emberi jogon uralkodik, ezt írja az egyenlőtlenségről:

„. . . . nyilvánvalóan ellentmond a természet törvényének, akárhogy is értelmezzük, ha a gyermek parancsol az öregnek, az ostoba irányítja a bölcset és maroknyi ember dúskálkodik a fölösleges javakban, miközben a sokaság a legszükségesebbet is nélkülözi."

A XVIII. század filozófusai az észszerű társadalomért és az észszerű államért harcoltak: ebben rejlik nagyságuk, koruk határain belül.

„Az [illegible] szövetség — írja d'Holbach — nem más, mint engedelmesség olyan törvények iránt, amelyek ellensúlyozzák az emberek természetes egyenlőtlenségét, azáltal, hogy egyaránt védelmezik a gazdagokat és a szegényeket, a hatalmasokat és az elhagyatottakat, az uralkodókat és az alattvalókat. Ebből kitűnik, hogy a szövetség egyaránt javára szolgál a társadalom minden tagjának."

Ezek a gondolkozók, mint Engels mondta, az „eszményített polgári értelmet" hívják észnek.

„A francia forradalom megvalósította az észszerű társadalmat és az észszerű államot — írja — de az új intézmények csupán a multhoz képest voltak észszerűek, távolról sem abszolút értelemben."

Ma, midőn a reakciós polgári tudomány elkeni a felvilágosodás materialista jellegét, félreértelmezi, nem árt tisztáznunk, miben áll ez a materializmus.

A felvilágosodás gondolkozói *materialisták*, mert a „létet" az anyag mozgásával magyarázták meg, semmi mással.

Materialisták ismeretelméletükben; azt vallják, hogy minden ismeret a valóságos világbol ered az érzékelés útján.

Materialisták, mert a tudomány feltétlen értékét hirdetik.

Materializmusuk lényegében *humanista;* céljuk az ember boldogsága a társadalomban.

A materializmus különböző oldalai nem fejlődtek ki minden egyes képviselőjénél ugyanazzal a határozottsággal; egyikük sem juthatott túl történelmi helyzetén és a kor tudásának határain. Diderot a legkövetkezetesebb materialista közöttük.

Engels tanulságosan jellemezte a XVIII. századi materializmus és a társadalmi-politikai mozgalom kapcsolatának részleteit.

Kifejti, hogy valamennyi osztály közül elsősorban a polgárságnak állt érdekében a római katolikus egyház kiváltságai ellen irányuló harc. Több ponton került összeütközésbe a vallási intézményekkel. Először is érdekellentétben állt a feudalizmussal. Márpedig „ahhoz, hogy bármely országban meg lehessen indítani a feudalizmus ellen a részletekre menő támadást előbb központi vallási szervezetét kellett lerombolni". Ezenkívül a polgárság felemelkedésével párhuzamosan bontakozott ki a nagy tudományos megújhodás.

„A tudomány fellázadt az Egyház ellen. A polgárságnak szüksége volt a tudományra s ezért csatlakoznia kellett lázadásához.

A jelt az egyetemek és a városi kereskedők adták meg. Hatalmas visszhangra kellett találniok — és találtak is — a falusi tömegekben, hiszen a parasztoknak még puszta létükért is mindenütt harcolniok kellett a világi és egyházi feudális földesurakkal."

Engels ezután rátér a három nagy döntő ütközetre, amelyben a feudalizmus elleni hosszú harc

kompromisszumot a francia forradalomra, az angol forradalmunkra és a francia forradalomra.

De ez első két ütközetet vallásos jelmezben vívták meg.

„A nagy francia forradalom, a burzsoázia harmadik nagy felkelése, elsőként vetette el a vallási álöltözetet és leplezetlen politikai alapokra helyezkedett; új volt az is, hogy valóban az egyik küzdő fél, az arisztokrácia megsemmisítésével és a második küzdő fél, a burzsoázia teljes győzelmével ért véget."

Angliában a materializmus eljutott a kevesek megnyilvánulása volt, amely jó ideje egyben maga is hozzájárult a polgárság vallásos érzületének megerősítéséhez". Új tanai „megbotránkoztatták a kegyes középosztályt"; mint filozófia, csak a művelteknek és a felvilágosult, nagyvilági embereknek kínált anyagot, nem úgy mint a vallást, amelyet elég jónak tartott a műveletlen tömegnek, többek között a polgárság számára is. Hobbes-nak és követőinek materializmusa „arisztokratikus, ezoterikus tanítás maradt; a középosztály nemcsak mint vallásellenes eretnekséget gyűlölte, hanem gyűlölte polgárellenes politikai következményei miatt is".

A materializmus, miután Angliából Franciaországba került, őrizte „egy arisztokratikus kisebbség tanításaként ... társadalmi jellegét humanizmusa ... " A francia materialisták a vallás bírálatáról áttérnek a tudományos hagyományok és a politikai intézmények bírálatára. Megalkotják nagy művüket, az Enciklopédiát. Így válik a materializmus „az egész művelt francia ifjúság hitvallásává", így lesz a nagy forradalom idejében az angol royalisták által alkotott elmélet a francia republikánusok és terroristák elméleti lobogója, az Emberi Jogok Kiáltványának ihletője". A forradalom tette a materializmust a francia kultúra részévé.

IV. A XVIII. század materializmusa és a modern materializmus.

A materializmust a XVIII. század természettudományával kell egybevetni. Azt ezek közül több majdnem teljesen hiányzott még. A kémia alig alakult ki. A biológiai tudományok még nem is léteztek. A fajok evolúciójáról éppen csak kezdenek beszélni.

A XVIII. század materialistái nem is láthatták a természetet fejlődő valóságnak, hanem nagy gépnek tekintették, mely örökké körben forog és éppen ezért mindig helyben marad. Ennek, ezzel kapcsolatban, *metafizikus szemléletmódról beszél.* Ennek egyik sajátsága a mechanikus gondolkozásmód: mindent a természetben a mechanika törvényeinek rendel alá. A XVIII. század filozófusai a természetet a mechanikán keresztül látták, mert ez volt koruk legfejlettebb tudománya.

Ezt a szemléletet alkalmazták a társadalom történetére is. A XVIII. századi materialisták nem látják meg az emberi társadalom fejlődési folyamatát. A középkor egyszerű barbár időszaknak, a civilizáció teljes zűrzavarának tűnik előttük. Úgy gondolták, hogy az egész múlt „csak tévedés és megvetést érdemel". Innen jönnek az, hogy társadalomszemléletük nem materialista: általában úgy vélik, hogy az emberi cselekedeteket az eszmék irányítják. Nem keresik az eszmék eredetét, mozgatóerőit, okait. Mit sem tudnak a történelem tulajdonképpeni mozgatóerőiről.

Ezeket a gondolati korlátokat a XVIII. századi materializmus nem tudta leküzdeni.

Lássuk, milyen képet alkotnak maguknak ők a tudományról, a társadalomról, az emberről: itt is megmutatkozik metafizikusságuknak fogyatékossága.

A XVIII. század filozófusai nem jöttek rá arra, hogy a társadalmi viszonyokat a fejlődő tudás-

ság szempontjából bírálják. Kritikájuk, mint láttuk, az Észre hivatkozott. Nem egyszerűen társadalmi osztály, hanem az egész felszabadulni vágyó emberiség harcosainak tekintették magukat. Azt akarták, hogy a társadalmat és az államot az ész alkossa újjá. Ezzel szemben a valóság az, hogy a francia forradalom a polgári társadalomhoz vezetett. Hatalmas haladás [illegible] az emberiség történetében, de nem a burzsoázia [illegible] osztály, amely önmagában az egész [illegible] is felszabadítja.

A polgári társadalom az osztálytársadalom utolsó csatatere; nem szünteti meg az ember ember által való kizsákmányolását, de megteremti ennek anyagi és emberi feltételeit, a kapitalizmus lerombolására hivatott erőt. Igaza van Engelsnek: a történelem megmutatta, hogy az „Ész uralma", a XVIII. századi filozófusok jelszava, a burzsoázia uralmának felmagasztosítása.

„A XVIII. század nagy gondolkozói éppoly kevéssé jutottak túl a koruk által megszabott határokon, mint elődjeik."

A XIX. század folyamán a tudományos látókör kitágult a XVIII. századhoz képest. Kifejlődött a kémia és a biológia. A geológia és a darwinizmus megtanították a tudósokat arra, hogy a természet fejlődő egész, nem pedig örök körforgás. Mi már tudjuk, hogy mindennek története van: a naprendszernek, a földnek, a növényeknek, az állatoknak, az embernek [illegible] fejlődésben [illegible] áll külön, hanem beilleszkedik egyetlen hatalmas történelmi folyamat [illegible].

A XIX. század elejéről [illegible] nem áll a tudomány színvonalán az [illegible] materializmusa. Elhívott [illegible] Marx és Engels *vulgármat*[illegible].

„A materializmus [illegible] az 1870-től 1880-ig [illegible] kizárólag [illegible] [illegible] [illegible]. A

természettudományok [illegible] új fejlődésben egy-szerűen csak új ismereteket láttak [illegible] és a forradalmi [illegible] csak annyi [illegible] fejlesztenél az elméletet" (Engels: Ludwig Feuerbach II. fejezet).

A [illegible] kijavítása [illegible] meg a materialista [illegible] továbbfejlesztésének [illegible]. Ezenkívül a XVIII. századi materialisták nem egyszerűen is művelték: nem alkalmazták következetesen a materialista szempontot a történelemre, a társadalom fejlődésének vizsgálatára.

Ezt a kettős feladatot oldotta meg Marx és Engels: az elsőt a dialektikus materializmus, a másodikat a történelmi materializmus megalkotásával. Ma bárki megtanulhatja *A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának történetéből*, hogyan [illegible] Marx és Engels [illegible] a [illegible] felfogását, hogyan választotta külön a hegeli dialektika „ész-szerű magvát", és milyen alapvető vonások jellemzik a dialektikus és történelmi materializmust.

Marx és Engels a XVIII. századi materializmust [illegible] fejlesztette. Lenin ezt úgy fejezte ki, hogy „a dialektikus materializmus a materializmus korszerű formája". De Marx és Engels dialektikus módon fejlesztette tovább a felvilágosodás filozófiáját, [illegible] meg is haladta. A marxista dialektikus [illegible] nem áll [illegible] a XVIII. századi materializmus [illegible], amelyeket a tudomány akkori [illegible] elkerülhetetlenné tett. Elsősorban [illegible] következetesen a materialista szempontot.

Egyedül a marxizmus oldotta meg ezeket a feladatokat, ezért [illegible] örököse és folytatója a felvilágosodás filozófiájának. Nem is lehet másképp: a materializmus csak úgy állhat a modern tudomány színvonalán, ha dialektikus és csak [illegible] tanulmányaival [illegible] Engels a történelmi materializmus, hogy „[illegible]

a [illegible] mely [illegible] a [illegible]
[illegible]
[illegible] a [illegible]
vizsgálatára."

[illegible] a [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] a [illegible]
[illegible] a [illegible]
[illegible] (Pravo,
108. old.)

A [illegible] a [illegible]
[illegible]
[illegible] álom volt, [illegible]
tudománnyá lesz."

[illegible]
hogy a [illegible] a XVIII. századi materialisták
[illegible] a [illegible]

Az Anti-Dühringben Engels megállapítja,
hogy [illegible]
[illegible] az [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] is. „A XVI. és XVII. század [illegible]
[illegible] a XVIII. szá-
zadban pedig már kifejlett kommunista elmé-
letek. (Morelly és Mably.) Az egyenlőség követel-
[illegible] a [illegible]
nem [illegible] az [illegible]
[illegible] az [illegible]
megszüntetni, de magukat az osztálykülönbségeket
is."

Marx mondja, hogy a materializmus [illegible]
[illegible] a [illegible]

Engels: Anti-Dühring, Szikra, Budapest 1948
15. oldal.

[illegible] XVIII [illegible] érdeklő-
dése az emberre irányul.

„Helvétius [illegible] indul ki, de francia [illegible] materializmust. Elő[illegible] [illegible] meg (lásd Helvétius: Az emberről). A [illegible] és az ön[illegible]tól, az [illegible] és a jól felfogott önérdek [illegible] alapja. Az emberek értelmi [illegible], a [illegible] és az ipar [illegible], az ember természetes jósága, a nevelés mindenhatósága, ime rendszerének főbb pontjai."

Később ezt írja Marx:

„Nem kell nagyon [illegible] lennünk [illegible]: a [illegible] jóság és az [illegible], a tapasztalat [illegible], a nevelés és a szoktatás [illegible], a külső [illegible] hatása az emberre, az ipar nagy [illegible], az élvezethez való jog egyenlősége: [illegible] a [illegible] elvek szük[illegible] a kommunizmushoz és a szocializmushoz vezetnek."

[illegible] képezi ki az elmélet [illegible], Fourier közvetlenül a francia materializmusból indul ki. Helvétius tanítványa [illegible] indul ki Owen, „az angol [illegible]". Ebben a [illegible] kommunizmus [illegible] népszerűsítője, Cabet.

Bár a francia materializmus [illegible] vonása a társadalmi élet [illegible], itt sem ismerik még fel a társadalom fejlődéstörvényeit. Ugyanezt mondhatjuk el az utópista szocializmus legnagyobb képviselőiről: Saint Simon-ról, Fourier-ről, Owen-ről.

[illegible] filozófia [illegible] alapvető rokonságát. Egyik[illegible]

[illegible] fel, hogy osztályt képvisel. A filozófu-
sok sem [illegible], hogy a polgárságot képviselik.
Az utópistáknak nem [illegible] fel, hogy a proletariátust
képviselik.

Mindannyian az egész emberiséget akarták fel-
szabadítani. Mind az utópisták, mind a filozófusok
a tiszta [illegible] és az ész [illegible] nevében
[illegible] és [illegible] reformá-
[illegible]. Az [illegible], hogy [illegible]
[illegible] XVIII. századi filozófusok és a
XIX. század utópistái „[illegible]" és „[illegible] igaz-
ságot", [illegible] a polgári
világ [illegible], [illegible].
„A filozófusok [illegible] a Forra-
dalom [illegible] politikai és társadalmi
intézmények [illegible] és [illegible]
ként hatottak."

E világ [illegible] az utópistától. Fou-
rier [illegible].
De [illegible] az utópisták, hogy „a
filozófusok [illegible] épp oly
[illegible], mint a feudalizmus és
a többi [illegible] társadalmi forma, hogy „a
[illegible] csak azért
nem [illegible], mert nem fedez-
ték fel őket" és [illegible] nem akadt lángész, aki
[illegible] a törté-
nelmi fejlődés [illegible] puszta vé-
letlen [illegible] az ember, aki felfedezte
és hirdeti. [illegible] volna s
ezzel a [illegible] és a [illegible] kínlel-
mes [illegible] volna meg az emberisé-
get."

[illegible] a különböző [illegible]
[illegible], a társadalom [illegible], a társa-
dalmi kérdések [illegible] és megoldásának
módja. [illegible] a történelmi materia-
lizmus [illegible]. Ez a [illegible] új

megvilágította, hogyan az egész társadalom, a tár-
sadalom minden tagjának érdekében is. En-
gels kimutatta, hogy az [illegible] fejlő-
désének volt a következménye az egyre hatalma-
sabb tőkés osztály kialakulása, a városi lakosság le-
hetővé a tulajdonviszonyok megszüntetését.

A marxista tudományos kommunizmus bebizonyí-
totta, hogy az ember és nem a tőke teremt. Ennek
alapján [illegible] is [illegible].

Az Engels által kidolgozott társadalom [illegible]
rája is [illegible]. Marx és Engels
óta tudjuk, mi alapvetően teremt az új rendet a
társadalomban; nem más, mint az osztályok [illegible] a fel
való kizsákmányolás. Az Engels által felfogott a
kapitalizmus megszüntetése, azonban társadalmi
erő alkalmazása útján a [illegible] a proletariátus
egyetlen osztálya lehet [illegible] a hatalom meg-
ragadását forradalmi úton.

Addig [illegible] „[illegible]“ [illegible] nem érti
társadalom [illegible]. Az új forradalom után
[illegible] Engels [illegible]
a társadalmat és az [illegible] „a szük-
ségszerűség birodalmából a szabadság birodal-
mába.“

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja
nak története [illegible], hogy [illegible]
a Lenin és Sztálin által az új korszakban kiépített
alkalmazott marxizmus a kommunizmus megvalósí-
tását a [illegible] hozza.

Ezzel adva vannak az összes XVIII. századi
filozófusok [illegible], az előző [illegible]
nek [illegible] megvalósítását tűzték ki. A filozófusok
az egész emberiséget akarták felszabadítani, nem
csupán egyetlen társadalmi osztályt. Az emberiség
uralmát akarták; a burzsoázia uralma [illegible]
be. Marx és Engels [illegible] tűzte ki, hogy az egész em-
beriség felszabadítását [illegible] a proletariátus
felszabadítása. A proletárforradalom, és a munkás-

lizmus felépítése után a valóban emberi társadalom többé nem elvont fogalom, hanem valóság az *osztálynélküli társadalomban.*

V. *A materializmus és a burzsoázia*

Amint a forradalmi proletariátus komolyan fenyegető hatalommá vált, a burzsoázia visszaemlékezett arra, milyen fontos szolgálatot tett egykor az Egyház és a vallásos hit a fennálló rend ügyének. Elhagyja forradalmár őseinek filozófiáját.

„A francia és a német burzsoázia számára nem maradt más hátra — írja Engels — mint hogy hallgatólagosan cserbenhagyja a szabadgondolatot, mint ahogy a tengeribeteg fiatalember lopva elejti a meggyújtott szivart, amelyet hetykén magával hozott a fedélzetre. A „szabad szellemek" sorra jámbor külsőt öltöttek, tisztelettel kezdtek beszélni az Egyházról, dogmáiról, szertartásairól és alkalmazkodtak is ezekhez, amennyire éppen elkerülhetetlen volt. A francia polgárok kezdték megtartani a pénteki böjtöt, a német polgárok izzadva figyeltek templomi törzshelyeiken a végeérhetetlen protestáns egyházi beszédekre. Nem értettek többé egyet a materializmussal. ‚Die Religion muss dem Volk erhalten werden' — mondták —, meg kell hagynunk a vallást a nép számára, másképp nem menthetjük meg a társadalmat a teljes, végső pusztulástól."

Franciaországban, különösen a kommün óta, a reakciós polgárság tervszerűen „feledkezik meg" a materializmusról. Modern materializmus, marxizmus! Egészen a legutóbbi évekig a filozófiai kézikönyvek és lexikonok a „dialektikus materializmusnak" még létezését sem említik.

Csak a vulgármaterializmusról, illetőleg a pozitivizmusról tudtak. Ezeket a tanokat cáfolták „diadalmasan" az egyetemeket egyre inkább [illegible]

[illegible] vetését és több-kevésbé misztikus szemléleteket [illegible]

[illegible] rének döntő tényezőjét látta.

[illegible] szerűen [illegible] lyat Diderot [illegible] lem. [illegible] hasonlóan [illegible] saját [illegible]

„[illegible] követ[illegible] nem [illegible]

„[illegible] csúfította. Hosszú volt, hosszú…"

Ez a [illegible] meg akarták [illegible] volt más, mint a [illegible] sok le[illegible] a XVIII. század [illegible] megmondani, hogy [illegible]

Jellem[illegible] tolainál, [illegible] a [illegible] tartás[illegible] könyvében a XVIII. [illegible] a materializmust felejtette ki.

Amint [illegible] lentmondás[illegible], a [illegible] misztika [illegible] totta, hogy [illegible] értelme [illegible]

A kapital[illegible] hatá el [illegible] a munkás[illegible] megsemmi[illegible] akarja

[illegible] birtoko- [illegible] a marxista [illegible] osztályok, [illegible]*harc*, csak [illegible] Ez durva hamisitás. Nyilvánvaló, hogy a faj [illegible] az osztályharcról akarja elterelni a figyelmet.

[illegible] annak [illegible] közötti küzdel- [illegible] hivatalos kép- [illegible] hirdeti, hogy [illegible] a fajok és [illegible] határát [illegible] — mondja. A [illegible] akadályozza [illegible] és rendszere- [illegible] A demokra- [illegible] a tudománynak is [illegible] helyét a misztikának. A [illegible] ellen.

[illegible] az embereket a [illegible] tevékenység [illegible] akik alkal- [illegible] nevel ez a [illegible] van szó; [illegible] A nevelést [illegible] helyettesíti. A rend- [illegible] ember; az [illegible] A faji lélek, a „[illegible]”, amelyet a nácik be akarnak oltani az [illegible] és arra jó, [illegible] váljék a *robot-*[illegible] a német nagytőke [illegible].

[illegible] az országot, [illegible] határára kiala- [illegible] a német felvilágosodás, az *Aufklärung*. Ez a

szó a német klasszikus filozófia, az irodalom leg-
nagyobb [illegible], [illegible]
Goethétől [illegible]. Goethe mondja: [illegible]
akarj: [illegible]
[illegible]
nak. Így az [illegible]
haljon [illegible].

A [illegible]
Szentsége volt a tudomány, [illegible]
az Egyház [illegible]. Ma a [illegible]
sége a tudomány; [illegible] felé.

A XX. századi [illegible] azt hirdeti,
hogy [illegible] a [illegible]
a [illegible]
misztikájában [illegible],
akar a lelkekben, hogy megnyerje [illegible].

Rosenberg [illegible]
faj fogalmának [illegible] hogy nem
a „szőke, kékszemű, magas termetű árjáról", ha-
nem a [illegible]
van szó. Nem [illegible]
kékszemű, [illegible]
szemű, [illegible]
csak árja [illegible]
nem létezik. [illegible]
nevében [illegible]
letet űznek.

A [illegible]
a [illegible].
Hiába [illegible] a XX. századi [illegible] a
X. századi [illegible]
álló [illegible] a XX. századi [illegible]
ellen [illegible]
[illegible]
munkás, [illegible]
[illegible]
kat, [illegible]
kíméletlen [illegible] hogy

a kapitalizmus alapja megvalósítani. De ez a kimé-
letlenül gyógyíthatatlan jele, amennyiben ellen. Fok-
ozza a dolgozó tömegeket, annál inkább, minél éle-
sebben kifejlődnek a kapitalizmus ellentmondásai,
amelyeket a fasizmus nem old meg, hanem, ellenke-
zőleg, súlyosabbá tesz.

Hitet is szeretnének megerősíteni a földi pok-
lot a másvilági üdvösséggel. De a nyomor és a háború
által fenyegetett tömegek mostmár nem az
egektől várják a segítséget.

A materializmus, amely a fennálló rendet
kíméletlenül [illegible] érintetlenül [illegible] a
tömegek mély [illegible]. A forradalmi prole-
tariátus [illegible] a modern materia-
lizmust, a dialektikus és történelmi materializmust,
amely a *Francia Párt statútuma* szerint „a kom-
munizmus és a marxista párt elméleti alapja”.

Egyedül a kommunista pártok marxista pár-
tok. A II. Internacionálé pártjai nyíltan meg-
tagadták a dialektikus materializmust, pedig nél-
küle — láttuk — történelmi materializmus nincs.
Minthogy egyedül a történelmi materializmus lehet
csak a politikai akció tudományos alapja, ezért
egyedül a mi pártunk tevékenysége alapul a tudo-
mányon. A mi pártunkban nem lehet szó arról,
hogy döntő pillanatokban a legkülönbözőbb ere-
detű véleményeket kell összeegyeztetni és összeham-
golni. A mi pártunk elhatározásait a tényeknek és
a népmozgalmak érdekeinek elemzése alapján hatá-
rozzák meg a vezetők. A mi tudományunk hosz-
szú múltú [illegible] és e téren egyik legdön-
tőbb állomása a felvilágosodás filozófiája volt.
Ezért vagyunk örökösei és folytatói.

S még egy más ok miatt is. Egyedül a mi pár-
tunk végzi el rendszeresen azt a munkát, amely a
XVIII. századbeli enciklopédistákra hárult.
Egyedül a mi pártunk terjeszt a tömegekben a
gazdasági, társadalmi és politikai kérdések tudo-

mányos [illegible]. A [illegible] nél-
kül, nem [illegible] lennm.
Descartes szava szerint, „egy [illegible]
get kínálnak neki, aranyként és gyémántként." S
ez még a legjobb eset.

[illegible] egyedül a mi pártunk viszi követ-
kezetesen a tudományt [illegible]
ben; ezért rokonszenveznek vele a francia tudo-
mány és irodalom legjobb képviselői. A [illegible]
nemcsak politikai [illegible]
hanem létezik a fegyvert [illegible]
tika előtt is. Nem hiába győzött München szelleme
a szellem is [illegible] a [illegible].

A gyáva és [illegible] kifejezi
egy osztály hanyatlását, amely [illegible] for-
radalmár. A kommunista párt, a [illegible]
járó erőinek pártja, a [illegible] pártja. A mi
pártunkban él a [illegible]
enciklopédisták [illegible].
Igazi követőik vagyunk: [illegible] kezé-
ben kibővül, eleven és [illegible].

George Politzer
a filozófia rendes tanára.

A FRANCIA FORRADALOM ÉS A TUDOMÁNYOK[1]

A francia forradalom mélységesen kihatott minden emberi dologra, így a tudományokra is. Ha nem is történt e rövid forradalmi időszak folyamán különösen számos és jelentős tudományos felfedezés, a Forradalom elsősorban megvalósította a kutatási intézmények és a tudományos oktatás új szervezetét, másrészt kapcsolatot teremtett a tudományok és a nemzet érdekei között, harmadsorban pedig felszabadította a tudományos gondolkodást.

A modern természettudományok fellendülése három évszázaddal előbb kezdődött, az ipari és kereskedelmi burzsoázia kifejlődésével egyidejűleg és az egész feudális korszakon végighúzódó hosszú tespedés következett. A XV. század arab orvosai, koruk legkiválóbb természettudósai, még nem haladtak túl azon, amit már az ókori emberek is tudtak, például a tizennyolc századdal előbb élt Aristoteles. A keresztény országokban a helyzetet még rontotta az egyház befolyása: a szerzeteseknek nagy szerepük volt az antik kultúra megőrzésében, de szinte semmit sem tettek hozzá. Ha egyáltalán beszélhetünk ebben a korban haladó természet-

[1] A francia eredeti címe: La revolution française et les sciences. Megjelent a Cahiers du Communisme 1939 júliusi számában.

meg annyiban csak az alkimisták jöhetnek számításba, de ezek titokban dolgoztak, nehogy varázslás gyanújába kerülhessenek. A feudális társadalomnak nem volt szüksége tudományokra.

A XV. század végétől kezdve a helyzet másképp alakult. A polgárság meggazdagodásának alapjai: a nagy hajóutak, messzi országok felkutatása mind pontos csillagászati mérőeljárásokat kívántak meg és alkalmat adtak az első csillagászati távcsövek elkészítésére. Az egzótikus országokból nagyszámú, addig ismeretlen állatot és növényt hoztak, részint érdekességként, részint, mert valami hasznukat remélték; ugyanakkor a nagyítóüvegek egy másik alkalmazása, a kis mikroszkópok, megnyitották a tudományos vizsgálódások számára a parányi élőlények világát: mindez rövid időn belül a természettudományok hatalmas fellendülésére vezetett. Az alkimisták tanulmányai az új ipari gyakorlatban alkalmazható eljárásokat szültek: gondoljunk például az arany foncsorozására, amelynek XVI. századi felhasználása az amerikai spanyol gyarmatokon megvetette a spanyol király gazdagságának alapját.

A renaissance tudományos mozgalma a XVI. században indul meg, a következőkben bontakozik ki teljesen. Az új tudományok, különösen a csillagászat szükségletei alakítják ki a matematikát. A szaktudományok eredményei új gondolkozási formákhoz vezetnek. Hadd idézzünk kapásból néhány nevet: Gutenberg, Rabelais, Galilei, Descartes, Pascal, Newton. A fizika csak a XVII. század óta lett igazi tudomány. Egyetemeket, múzeumokat, állatkerteket és növénytani intézeteket alapítanak Európa számos városában. A tudósok társaságokba tömörülnek és itt közlik egymással felfedezéseiket.

A XVIII. században mindezt továbbfejleszti a burzsoázia egyre nyilvánvalóbb gazdasági hatalma. Az állattan és növénytan odáig fejlődött:

már, hogy fokozatosan fel kell tárni az elméletek egyikét..., amely most emelkedésnek is alapjául szolgál. Végül a kémia igazi tudománnyá alakul és újonnan kezdik az alkimisták zavaros fogalmaiból. Nagyvonalú tudományos összefoglalások készülnek. Buffon, egy határozatlanul ugyan, felállítja az élet fejlődésének első elméletét. Az enciklopédisták koruk valamennyi ismeretének összegyűjtésére és értelmezésére törekednek, előkészítik ez idő a materialista filozófiák fejlődése számára. Mindennek iránt már széles körökben érdeklődnek: a nemesség és a polgárság felvilágosodott köreiben sokan foglalkoznak szenvedélyesen fizikával és a többi természettudománnyal; füvészkednek, különösen a Rousseau-rajongók; a jó társaság fizikai tanfolyamokra jár, pl. Nollet abbéhoz, aki villamossággal és más érdekes jelenségekkel vívott ki sikereket. Lavoisier, a jómódú birtokos adószedő, szabad idejében veti meg a modern kémia alapját.

Nemcsak a politikában, hanem tudományos téren is időszerűvé vált a dolgok új rendezése a francia forradalom előestéjén. A tudományos intézmények nem voltak elegendők az új szükségletek ellátására és elavult jellegük akadályozta a tudományok fejlődését, amint a politikai intézmények elmaradott jellege hátráltatta a gazdasági kibontakozást.

Találunk pl. Párisban egy Királyi Állatkert nevű, XIII. Lajos által alapított intézményt. Itt elevenen őrizték a messzi országok érdekes állatait és növényeit. Az Állatkerthez tartozott az úgynevezett Királyi Természetrajzi Gyűjtemény; itt ugyancsak az országokból való példányokat helyezték el és osztályozták. Működtek ugyan az említett intézmények keretében jó természettudósok, de túl kis számban voltak egyre növekvő feladataikhoz képest. Feltűnő hiba volt még, hogy az Állatkert irányítását a király természetesen udvaroncai közül kinevezett

felügyelőre [illegible]. Megtörtént, hogy a felügyelő jó természetének [illegible] [illegible] egy [illegible]ben [illegible] [illegible] el. [illegible] el-hagyta állását is, egyszerűbb, bár [illegible], tudatlan ember követte: [illegible] [illegible] deriségről. Helyzetét [illegible] az Állatkert és a gyűjtemény fejlődését, nem annyira [illegible] [illegible], mint inkább a [illegible]. [illegible] kelő [illegible] [illegible] pl. halozás nélkül [illegible] [illegible] állatokat, hogy [illegible] [illegible].

Az Állatkert természettudósai érezték, hogy valami nincs rendjén és csak 1790-ben tudták megindítani a maguk [illegible] a fejlődést, amely az Állatkertnek Nemzeti Természettudományi Múzeummá való átalakításához vezetett. [illegible] adott erre alkalmat [illegible] [illegible] munkatársuk [illegible] 1790 júliusában [illegible] ötletek kidolgozásával [illegible] a felügyelői bizottságot, amely a [illegible] megvizsgálta az állatkert [illegible] állás [illegible] [illegible] vés volt. Az egyik [illegible] a híres Lamarck, a [illegible] [illegible] töltötte be. Az [illegible] a Nemzetgyűlés előtt tiltakoztak és utaltak arra, hogy [illegible] a fel-jesen [illegible] [illegible] és nagyobb megtakarítást is eredményezne, hiszen a felügyelő évenként [illegible] [illegible] [illegible] kapott. Az állatkerti természettudósok [illegible] kértek arra, hogy reformtervezetet készítsenek intézetük átalakítására. 1790 augusztusában [illegible] ültek a terv kidolgozásához, [illegible] a felügyelő megjelent a király [illegible], [illegible] [illegible] választottak [illegible] [illegible]. [illegible] személyében. A második ülésen [illegible] felügyelő nem [illegible] [illegible] ülétől kezdve nem [illegible] megjelenni. A [illegible]-

udvari [illegible] csatolták az megbízottak az tudósoknak a haladó polgári forradalom sem tudta egy ideig elintézni. Csak a Konvent vezette el megvalósításig 1793 júniusában. Így alakult meg a Nemzeti Természetrajzi Múzeum. Itt nem volt többé [illegible] felügyelő munkatársak az egyenjogúságot, amely eddig az [illegible] természet [illegible] tizenkét [illegible] professzori címet nyertek. Munkájukat egyesítették [illegible] útján és maguk között választották igazgatójukat. A tananyagot megháromszorozták; a már 1793 előtt önálló három tanszék mellett, a növénytan, ásvány- tan és [illegible] további [illegible] az ne- vezetesen állattant, összehasonlító anatómiát, ás- [illegible] A [illegible] a [illegible] [illegible] nagyarányú fejlő- dött. [illegible] a [illegible] amely- nek a Konvent [illegible] [illegible] tekintetében, [illegible] természetrajzi [illegible] munkák megszervezéséhez a [illegible] újonnan alapított köz- ponti [illegible] a [illegible] [illegible] számára.

Látjuk, a Múzeum [illegible] vezető refor- mot a Konvent [illegible]. A nagy forradalmi akció [illegible] [illegible] kiállítani az állatkerti természettudósok többségét a ki- rályi [illegible] [illegible]. Az [illegible] jelen- tékeny [illegible] a természettudományoknak. Ám itt nem [illegible] a forradalom elvi ellenfelei. [illegible] művében, a *Francia Nemzet Történetében* Cuvier nem átallotta azt írni, hogy „[illegible] a forradalom [illegible], ha a természet- tudományok nem pusztultak el. Most látjuk, hogy valójában a legnagyobb [illegible] tette nekik.

Ugyanez a szerző azt is [illegible] veti a forra- dalomnak, hogy megszüntette az *Académie des Sciences*-t, az Ancien Régime egy [illegible] intézmé- nyét, amelyet még Colbert alapított 1666-ban. A Konvent valóban hozott 1793 augusztus 8-án egy

rendeletét, amely feloszlatta az összes akadémiákat, irodalmi és tudományos társaságokat; könyvtáraikat és gyűjteményeiket a [illegible] [illegible]tolta. De el kell ismernünk, hogy ezt a rendszabályt elegendő megmagyarázza az Académie des Sciences multja és szervezete. Tagjainak nem voltak egyenlő jogaik, öt különböző osztályokba voltak sorozva, ezek közül némelyik még szavazati joggal sem járt. Az Ancien Régime alatt az első osztály műkedvelő nagyurakból, a király által kinevezett udvaroncokból állt; csak ezek lehettek elnökök vagy alelnökök. A forradalom eltörölte az akadémiát és jól tette. Különben 1795-ben újjászervezték a mai *Institut de France* alakjában, az új és egészségesebb alapokon nyugvó Természettudományos Akadémiával együtt.

De a tudományos élet régi keretei nem elégítették ki többé az élet-halálharcban álló és mindenféle kérdéssel szembekerülő új rend szükségleteit. Katonai szempontból salétromra volt szükség: új ágyúöntési eljárások, új fegyverek kellettek, tökéletesíteni kellett technikai felfedezéseket, amelyek egyszer már beváltak a gyakorlatban, például a katonai léghajózást és a Chappe-féle optikai távírót. A kereskedelem szükségletei a súly- és mértékrendszer egységesítését követelték. Általános érvényre emelték a tizes rendszert, új mértékrendszert teremtettek. Maga a méter meghatározása, amely a földgolyó nagyságviszonyain alapult, új csillagászati mérőeljárásokat kívánt meg; ezek és még más kérdések a kutatások egész sorozatához vezettek. Itt csak a súly- és mértékrendszer egységesítésének munkálatairól akarok beszélni.

Ezt az egységesítést 1789-ben számos panaszfüzet követelte, hiszen a különböző vidékeken különböző mértékegységek voltak szokásban, sőt, bizonyos egységeket nem a tízes rendszer szerint osztottak, és ez bonyolulttá tette a számításokat.

Mindez sok kényelmetlenségre és időpazarlásra vezetett a kereskedelemben. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés már 1790-ben elfogadott egy egységesítési tervezetet. Arra törekedtek, hogy a reform ne korlátozódjék a francia határokra (ugyanezt az egyetemességet [illegible] fejezte ki az Emberi Jogok Kiáltványa is), sőt, ezért olyan mértékegységeket akartak választani, amelyeknek meghatározása minden ember számára egyaránt érvényes. Egy bizottság, amelynek a nagy Borda, Lagrange, Laplace, Monge és Condorcet voltak tagjai, alapegységül a negyed-földi meridián tízmilliomod részeként definiált métert vette. Az 1791 március 30-i törvény elrendelte a szükséges csillagászati műveleteket, elsősorban Dunquerque és Barcelona szélességi különbségének megállapítását. Ezt a munkát két csillagász: Délambre és Méchain 1792-től 1799-ig végezte el. A III. évi germinal 18-i törvény, anélkül, hogy megvárta volna ennek az eljárásnak befejezését, meghatározta a méterrendszer valamennyi egységét és Lefèvre—Gineau fizikus megállapította a kilogramm viszonyát a különféle használatos súlyegységekhez. A munka befejezése után a direktórium felhívhatta az összes civilizált nemzeteket, hogy vegyenek részt a rendszer végleges felállításában. Ebben az időpontban csatlakozott Spanyolország, Dánia, Sardinia, Toscana és az olasz testvérköztársaságok. Tudjuk, hogy azóta a világ majdnem minden nemzete átvette a méterrendszert használhatósága miatt s így siker koronázta a forradalmároknak azt a vágyát, hogy az egész emberiség számára dolgozzanak.

Mindez a tudománynak a közjó iránti érdeklődését mutatja. A polgári, ipari fejlődésnek technikusokra is volt szüksége. Így alapították meg 1794-ben márciusban az École centrale de Travaux Publiques-et, amely később az École Polytechnique nevet vette fel és sok kitűnő tudós, katonatiszt és

[illegible] a Conservatoire des Arts et Métiers-t.

Ez utóbbi [illegible] gép- és munkaeszköz gyűjteményének magja az a [illegible] volt, amelyet a híres Vaucanson [illegible] a királyi kormány- [illegible]. Miután [illegible] hozzájárulásokkal [illegible], a Konvent a III. évi vendémiaire 12-én alapító határozatában a Conservatoire des Arts et Métiers-t [illegible]. A határozat szerint [illegible] a feltalált vagy tökéletesített eszközök és gépek eredeti példányait a Konzervatóriumban kell elhelyezni és [illegible] magyarázó előadásokat kell tartani a tudományok és mesterségek [illegible] szerszámok és gépek szerkesztéséről és használatáról. Ebből a célból három demonstrátort és egy rajzolót helyeztek oda, gépészmérnökök [illegible] együtt. Láthatjuk, milyen [illegible] fűződött ehhez az alapításhoz a hatalmon lévő burzsoáziának és a születő proletariátusnak.

[illegible] még néhány, részben vagy teljesen tudományos célú [illegible]: a *Mértékhivatalt*, a *Bibliothèque Nationale*-t, az *École Normale Supérieure*-t, több orvosi főiskolát. A tudományos oktatás [illegible] törekvés a középiskolai oktatás szervezését is áthatotta. A [illegible] több helyet kaptak a konkrét tudományok, mint az Ancien Régime kollégiumainak tantervében, ezzel szemben csökkent a latin és a görög jelentősége. Már láttuk, hogyan szervezték meg a Múzeum [illegible] a konkrét tudományok [illegible]. Felállították, hogy [illegible] gyűjteményeket a központi iskolák számára. S még ezek után [illegible] a forradalmat [illegible] [illegible]

Ne felejtsük el, hogy a tudományos alapítások idején a Forradalom válsága legsúlyosabb volt: háborút viselt csaknem egy kontinens ellen, hátában a [illegible] jelektől. De a montagnardok által vezetett Konvent, [illegible] biztonsággal intézeteket, gyűjteményeket, könyvtárakat alapított. Tanulságos ez, hogy a néphatalom a legnagyobb veszély közepette sem téveszti szem elől a tudomány és a művészet szempontjait. E példát követte az 1871-es Kommün, az 1918-as szovjet hatalom és a [illegible] kormány három harcos éve.

A Forradalom ellenségei szemére vetik ellenségeik a nagy kémikus Lavoisier halálát. Igaz, ez minden bizonnyal veszteség volt a tudománynak. De ne feledjük el, hogy Lavoisier nemcsak kémikus volt, hanem [illegible] a királyság gazdasági [illegible] s ebben a minőségében keményen [illegible] a népet. Ezzel szemben [illegible] igen kiváló tudós [illegible]: Monge, a matematikus, miniszter volt, két kémikus: Fourcroy és Guyton de Morveau a Konvent tagjai; élvonalbeli tudósok, mint pl. Lagrange, Berthollet, Vauquelin, Haüy, Jussieu, Brongniart, Lacépède és sokan mások lelkesen szolgálták a köztársaságot. Bichat-t, az anatómust 29 éves korában nevezte ki a Konvent a párizsi orvosi főiskola professzorává és ez a választás annyira szerencsés volt, hogy Bichat még következő rövid életében teljesen új alapokra fektetett több tudományt. Külön említsünk meg három nagy természettudóst: Lamarck-ot, Cuvier-t és Geoffroy Saint-Hilaire-t. Láttuk, hogy az első 1788-ban [illegible] állást töltött be a Királyi [illegible] és most ezt a megújhodott [illegible] is [illegible]. A Forradalom nevezte ki múzeumi professzornak, a Forradalom [illegible] lángeszű [illegible]. A sokkal fiatalabb Cuvier-t és Geoffroy Saint-Hilaire-t [illegible] a Konvent a Múzeum [illegible]

tudtára. Ez a három tényezőből állt meg a XIX. század elejének csak formális kifejlődését. Ha csak azt vesszük tekintetbe, hogy egyedül az élettudományok terén három kiváló franciát pro-fesszorrá nevezte ki a forradalmi kormányzat és a három közül ha Bichat-t el kell ismernünk, hogy nagy munkálatot tett a biológiának.

Igazságtalanságot követnénk el, ha elfelejtenénk, hogy amint anyagilag a forradalom tette lehetővé Lamarck és Geoffroy Saint-Hilaire számára a későbbi fejlődéselméletek kifejlesztését, a forradalom teremtette meg annak szellemi feltételeit is. Tudományos és objektív értelemben az élő fajok evolúciójának elmélete, mai ismereteink szerint az emberi szellem egyik legszebb és legnagyobb vívmánya, közelfekvővé vált már a XVIII. század folyamán, hiszen akkor már szó esett már egész az állati és növényi életformákról. Buffon határozottan körvonalazta, Diderot a maga teljességében sejtette meg ezt a gondolatot. De túlságosan nyilvánvaló volt ellentéte a fennálló renddel és a vallási előítéletekkel. Buffon a Sorbonne teológiai karának intésére visszavonni kényszerült. Midőn Lamarck 1809-ben szilárdabb tudományos alapot adott nagyszerű elméletének, még mindig volt társadalmi ellenzéke, melynek értetlensége fékezte. De legalább nem állt szemben egy hivatalos hatalommal, amely személyes biztonságában fenyegethette volna. Közben ugyanis a francia forradalom kivívta a gondolatszabadság győzelmét.

A francia forradalom, mint a hatalmának jogvédője, vitték végbe, kiszabadította a tudományokat egy maradi uralkodói rendszer bilincseiből, ezáltal lehetővé tette a tudomány és a haladást. Napjainkban a fasiszta reakció egyenesen, ugyanúgy szembeszáll, kérdésessé teszi a tudomány értékét és 1789 eszméit, mint egy haladó elmével szemben nagy értéke.

Amint a nagy francia forradalom idején, ma is diadalmaskodni fog a multnak akadályain a tudomány és a nép egységfrontja, meg fogja valósítani nagy forradalmáraink álmát az emberi testvériségen, a szabadságon, a tudományon alapuló társadalomról.

Marcel Prenant
a Sorbonne tanára.

A FRANCIA FORRADALOM ÉS A SZÉPMŰVÉSZETEK[1]

A francia forradalom százötvenedik évfordulójának szerény megünneplése nem különbözik módszerében a hasonló történelmi megemlékezésektől. A művészi dokumentumok segítségével idézhetjük fel ezt a kort is, amely Goethe szerint „a világtörténelem új szakaszát" nyitja meg.

A legtöbb művészettörténész elhallgatja vagy félreismeri ezeket a dokumentumokat, pedig ugyanannak a belső erőnek tanúi, amely megnyilatkozott a nagyrészt még ma is élő emlékművekben és intézményekben.[2]

A Forradalom művészei természetesen éltek a Forradalom előtt is és utána is; csupán ezért a

[1] A francia eredeti címe: La révolution française et les beaux-arts. Megjelent a Cahiers du Communisme 1939 júliusi számában.

[2] A forradalmi periódusról egyetlen forrásmunkánk van: François Benoit: „A francia művészet a Forradalom és a Császárság idején". Sajnos, összekeveri a Császárság és a Forradalom alkotásait. Nem választja külön azokat az alkotásokat, amelyek a Forradalom szellemében keletkeztek, azoktól, amelyek ellene irányulnak. Kívánatos lenne ez a terület materialista módszerrel s a marxista kutatás már eddig is elért eredményeinek segítségével megvilágítani. F. Benoit már 1897-ben panaszkodott a rendelkezésre álló adatok szegénységéről és töredékes jellegéről, s erőfeszítése figyelemreméltó.

XVIII. és a XIX. században tárgyalják őket életrajzi adataik alapján. Műveiket egyetlen művészettörténet sem veszi tekintetbe az egyes műalkotások és az azt megelőző társadalmi és történelmi feltételek elemzésének kapcsolatát s így elhallgatják a művészi fejlődés igazi szempontjából döntő éveket.

Következésképpen félreismerik az új társadalom, a XIX. század művészeinek nemcsak élményforrásaiban és külső vonásaiban, hanem még technikájukban is kimutatható befolyását. Most is sor került egy téves és hamisan általánosító vélemény revíziójára: konkrétan el kellett ismerni a francia forradalom jelentőségét a szépművészetek alkotómunkája és fejlődése szempontjából.

A szépművészetek helyzete a Forradalom előtt

Éppen a Forradalmat megelőző és előkészítő években a francia társadalomnak a művészetet befolyásoló és pártoló része, vagyis az udvar, a nemesség és a gazdag nagypolgár a művészetet hatalma jelének, környezete feldíszítésének és élvezeti eszközének tekintette, a művészeket pedig a lakájoknál kevésbé tisztelt és kevésbé befolyásos szolgáknak.

Csak a Királyi Festészeti és Szobrászati Akadémia, vagy az Építészeti Akadémia tagjai számíthattak hírnévre és gazdag megrendelőkre. A hivatalos tanszékek csak a személyes tekintélyüket féltékenyen őrző mesterek régi tanítványai előtt nyitották meg kapuikat. Az egyéntől hízelkedést kívántak s így nem fejlődhettek ki az alkotók sajátos képességei.

A társadalom megkötöttsége miatt a mesterség és a megállapított szabályok kötelezővé tétele nagymértékben [illegible] a művészet [illegible], ami éppen művészi kibontako-

[illegible] is az [illegible] a hivatalos művész-
[illegible] hatalmon kívüli világot. Most [illegible]
[illegible] a [illegible] ; a hivat. A Forradalom
előtt csak a királyi Akadémia szalonjaiban kiállító
művészek remélhettek sikert. A nagy Akadémián
kívülálló művészek csak az Académie de Saint Luc
és az Académie de Jeunesse révén állíthattak ki.
De még a Saint Luc szalonjában is [illegible] volt a [illegible]
ság: a céhhez kellett tartozni. A [illegible]
szerűen az ismert [illegible] vonaltól; [illegible]
ellenszegültek minden újításnak, minden [illegible]
zőnek [illegible] az irányon kívül, amelynek [illegible]
létüket köszönhették. Innen származik a legtöbb
XVIII. századi művész [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible],
kapualji [illegible] [illegible] és [illegible]
ügyességgel [illegible] ki a [illegible], [illegible]
üres könyvlapjuk ma is [illegible] hat.

Egyébként a Forradalom előtt nem voltak
még múzeumok. A művészek csak mesterük mű-
termében sajátíthatták el technikai tudást, műte-
rükön kívül csupán [illegible] a régi és külföldi mű-
vészt ismerték, akiknek alkotásait néhány műked-
velőnél láthatták. Csak a Forradalom tette lehe-
tővé, hogy a művészek az eddig udvari, egyházi,
kolostori és magángyűjteményekben felhalmozott
műkincsek példáján keresztül elsajátíthassák a
történelmi fejlődés tanulságait.

A filozófusok és az enciklopédisták írásai
erkölcsileg javított a művészek helyzetén. Több el-
ismerésre, megbecsülésre tettek szert és [illegible] révén,
az [illegible] elméleti [illegible] [illegible].

Az ókori Rómában, [illegible]
tett archeológiai [illegible] eszmé-
tek alakultak ki, amelyeknek [illegible] a tár-
sadalom belső [illegible]. Valameny-
nyien [illegible] a XVIII. század [illegible]
pelt [illegible] a [illegible] mint a [illegible],

amelyet [illegible], ideológiai téren akartak megoldani [illegible].

Ma [illegible] tűnnék az esztétikai [illegible] értékelési [illegible] fellángolt vitát, amelyet [illegible] Winckelmann és Goethe, [illegible] Kant [illegible] a Quatremère de Quincy és Emeric David [illegible] rekké, de [illegible] mint az [illegible] körök kísérletei a javak [illegible] és az ember társadalmi [illegible] megállapítására. Itt is [illegible] a forradalom előtti idők érdeklődése a művészet problémái, különösen társadalmi jelentősége, nevelő szerepe és civilizációs küldetése iránt: ez a társadalom a művészet elvben már [illegible] le.

Csak a Forradalom biztosított [illegible] a művészetnek, művészeinek a [illegible], csak a Forradalom tette lehetővé a művészet sokoldalúság, érzékenység és tudatosság kifejlődését. Így [illegible] hatott csak meg az ember [illegible] a XIX. század [illegible].

A forradalom művészeti intézményei

A Forradalom előtti idők könyveiben már határozatlanul, de ugyanakkor nagyvonalúan kialakult egy szemlélet a társadalom és a művészet kapcsolatáról, valamint a művészet szerepéről, a művészek életmódjáról [illegible]. Ez a szemlélet élt azokban is, akikre az a feladat hárult, hogy az Ancien Régime [illegible] az Egyenlőség és Polgári Jogok [illegible] szellemében újjal cseréljék fel.

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1790 decemberében [illegible] művészeti [illegible] a műkincsek [illegible]

egyházi javak kezelésére kinevezett bizottságokhoz. Az 1791 augusztus 21-i rendelet megszüntette a Királyi Akadémia szalonjának kiváltságát és egyúttal biztosította a kiállítási jogot a francia és az idegen művészek számára. Befejeztette a Sainte-Geneviève templomot és Nemzeti Pantheonná alakíttatta.

A Törvényhozó Nemzetgyűlésnek egy érdeme volt ezen a téren: megóvta az elhanyagolt műemlékeket a pusztulástól és a nyerészkedőktől.

De a művészképzésre és a közízlés kialakulására legnagyobb hatással a Konvent tevékenysége volt. Egyrészt múzeumokat alapított, másrészt megszervezte a szakoktatást.

Az a gondolat, hogy a mult remekműveit a közönség rendelkezésére kell bocsátani, már a XVIII. században megszületett: az Enciklopédia hangot is adott ennek. De nem járt sikerrel sem Lenormant de Tournehem 1750-es, sem d'Angivilliers 1775-ös kezdeményezése. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1791 július 26-án elrendelte a tudományos és művészi szempontból értékes műemlékek összegyűjtését a Louvre és a Tuileries területén és utat mutatott a Konventnek, amely 1792 szeptember 27-én kimondta a Louvre átalakítását múzeummá. A II. év brumaire 28-án (1793 november 18) nyílt meg a közönség előtt.

Ez az első *„Louvre“* távolról sem volt tökéletes. Sok mű hiányzott belőle: ezeket a különböző királyi kastélyokban felejtették. Elégtelen volt a rendelkezésre álló térség is; sok helyet foglaltak még el a régi királyi udvar élősdi intézményei. Csak 1794-ben, a régi Akadémia kiűzése után, foglalhatta el végre ennek termeit. A III. év floréal havában hozzátartozott a *„Salon Carré“*, az *Infánsnő kertje*, az *Apolló-csarnok*, az *Antik-Galéria* és a nagy vízparti csarnok.

Igazgatta először egy *„Múzeumi Bizottság“*

kellő keretet nem is nyerhetett. Ekkor meg-nyitották ... Később a II. év nivôse 27-től kezdve a Múzeum Konzervatóriuma volt, mely elődjénél a tulajdonképpeni konzervá-lás ... gyűjtemény ... vették át. A múzeum életrehívóinak nem volt hiányos tudatuk a múzeum hivatásáról. Ezenkívül ... szabályokat is követ-ték el. A múzeumnyitás még jóval eredmé-nyesebb úgy, mind a kezelés szempontjából, mind a gyűjtemény szempontjából.

A múzeum az V. évben a „Musée central des Arts" (A Művészetek Központi Múzeuma) nevet vette fel. Ennek kívül a Konvent alatt még a Luxembourg-ban és Versailles-ban a „Musée spécial de l'École française".

A műalkotásoknak egyetlen központi intéz-ményben való összegyűjtése Alexandre Lenoirnak, az addig egyházi és magántulajdonban lévő mű-kincsek egyik felügyelőjének gondolata. Lenoir gyűjtötte össze a Petits-Augustins-kolostorban volt „Mentett kincsek raktárát" az „Emlékművek Múzeu-mává", amelynek új nevet a Konvent adott 1793 október 18-i határozatában. A forradalmi időszakban a IV. évben a „Francia Emlékek és Műemlékek Múzeuma" nevet vette fel és bár a Köz-ponti Múzeum és Louvre, a Pantheon és a Saint-Denis Múzeum javára többször megcsonkították, állandóan gyarapodott. Végül 1811-ben több mint 500 időrendi sorrendben csoportosított műemléket találunk benne.

Ha a központi intézményeken kívül még a „ke-rületi műgyűjtemények" alapítására is gondolunk, ami az 1794 január 24-i rendelettel indult meg, akkor érthető, hogy nagy számban ... a művészi alkotásoknak ... Toulouse kapta az első ilyen múzeumot: az 1793 december 12-i rendelet alapította a „Museum du Midi de la Ré-

gyűjtemények. 1793 augusztusában nyitották meg. A VIII. év fructidor 14-i konzuli határozat állami múzeumokat is megalkotta, így a tartományokban is így alakult meg a Louvre-hoz hasonló gyűjtemény Lille-ben, Nancy-ban, Strassburg-ban, Lyon-ban, Rouen-ban, Marseille-ben, Toulouse-ban, Bordeaux-ban, Nantes-ban, Dijon-ban, Caen-ben, Rennes-ben, Bruxelles-ben, Mayence-ban és Genfben, később pedig Grenoble és Montpellier. Valamennyi múzeumot később ugyan állami ajándékokkal bővítették ki.

A művészoktatás terén a Forradalom egyszerre konzervált és demokratizált szerepet töltött be. Eltörölte az akadémiákat, de megtartotta legfőbb intézményeiket, a művészeti oktatást. Másrészt pedig társadalmi rétegekre terjesztette ki a rajztanítást, bevezetve azt az *École Centrale* (központi iskolák), valamint az *École Centrale des Travaux Publics* (Közmunkák központi iskolája) tantervébe; ez utóbbinak az épületét is tantárgyai közé sorolták. Szakszerű művészeti főiskolák, például a *festészeti és szobrászati akadémia*, az *építészeti akadémia*, hivatalosan szüntek meg akadémiaként. Többben be is rendezték egyes művészeti iskolákat, sőt újakat is alapítottak, azaz tanfolyamokat szerveztek.

Végül az állam a művészet szervezeti kérdései iránt is érdeklődött s ennek kapcsán 1793 júliusában a *Commune des Arts* (Művészeti Tanács) megalakításával, amelyben Davidnak volt nagy szerepe. Ennek megszűnt a társulásnak fogalma. A Tanácsot a Konvent feloszlatta és a II. év ventôse 1-én, Bourgeois elnökletével, a *Népi és Köztársasági Művészeti Társasággal* helyettesítette. E hó 11-én a második választmány tagjai megalakították a *Művészet Forradalmi Klubját*. Eredményei az egyesületnek mellett a Louvre volt. Befolyásukat növelte az állami támo-

[illegible] pl. David, [illegible], Wicard, [illegible], Prud'hon, [illegible], [illegible]-Lebrun, Isabey, stb. tekintélye.

A III. év [illegible] a Konvent, régebbi [illegible], megalakította a „Tudományok [illegible]": ebből lett [illegible]. [illegible], mint amelyik az irodalommal.

A [illegible] és ellenőrizte a [illegible] 1795 [illegible] David, Guyton, [illegible], Thomas [illegible], Grégoire, Mathieu, Lakanal, [illegible]. [illegible] kapott a Konventtől, a [illegible] és a párisi [illegible] a [illegible].

„[illegible] — jelenti ki F. Benoit — a Forradalmi kormányzat [illegible] Köztudomású, hogy a [illegible] hirtelen [illegible], amely [illegible] a [illegible]-pártot, [illegible] a tudó[illegible] [illegible] a té[illegible] [illegible] hogy a művészetekkel, a [illegible] és a filozófiával [illegible] a [illegible] vannak: mindent meg kell tennie értük!"

[illegible] méltóan fejezi ki annak a [illegible], amelyet a művészetek a [illegible] betöltenek; [illegible] a Forradalom minden [illegible] művészi téren. Alapjaikra [illegible] — [illegible] kell —

[illegible]

A Forradalom és a műrészek

[illegible] livre-t osztottak ki.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] A nagy [illegible]
[illegible]
XIX. [illegible]

[illegible]
szemben?

[illegible]
koztak.

A Forradalomnak [illegible] Louis David, 1748-ban született. [illegible] Marat [illegible] David [illegible]
Brüsszelben, 1825-ben.

[illegible]

[illegible] festi meg [illegible] és megkapó [illegible]. [illegible] után [illegible] [illegible] 17[illegible] óta [illegible] ben állott.

Fragonard [illegible] szerepet játszott a Forradalom idején. 179[illegible]-ban [illegible]. 179[illegible]-ban [illegible] [illegible] [illegible] a Muzeum [illegible] [illegible].

Greuze (17[illegible]—1805) [illegible] Hubert [illegible] [illegible] a forradalom [illegible] [illegible], amely fel[illegible] [illegible] az [illegible] addig [illegible] a királyi Akadémiát. Ménageot, [illegible], [illegible], [illegible]pierre, [illegible] [illegible].

Az Ancien Régime [illegible] lett még néhány művész a Forradalom [illegible] [illegible] [illegible], vagy [illegible] [illegible] [illegible] (1[illegible]—17[illegible]), [illegible], [illegible] le [illegible] (1[illegible]—18[illegible]), Robert Lefèvre (17[illegible]—18[illegible]) Hennequin (17[illegible]—18[illegible]) [illegible] megegye[illegible] [illegible] [illegible] hivatalos tevékenységet folytatnak a [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] pl. [illegible] (17[illegible]—18[illegible]), Hubert Robert (17[illegible]—18[illegible]), Moreau (1741—1814), Vincent (1746—1816), az ifjabb [illegible] (17[illegible]—1821). Gamelin (1735—1803).

Mások, bár nem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] irodalmi [illegible] [illegible], vagy [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] irodalmi [illegible] [illegible] pl. Regnault (1754—1829), [illegible] (17[illegible]—18[illegible]), Gérard (17[illegible]—1837), Gros (1771—1835), [illegible] (17[illegible]—18[illegible]), új [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (17[illegible]—18[illegible]) [illegible] [illegible] [illegible], kir [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tudásról, mint [illegible] [illegible] tanuskodik.

Kisebb utcajeleneteket és csoportokat ábrázoló mulattatóbb metszetek, pl. Moreau, Alix, Levachez, Demarteau, Albin, Chapuy, Coppia és Debucourt.

Legnagyobb szobrász jelentőségű egyénje a Forradalomnak nem francia; kevesebbet is ihletett meg tüntetik. Clodion (1738—1814) és Bosio (1768—1845) inkább a Császárság korához tartozik. De Pajou (1730—1809) és Chinard (1756—1813) a Forradalom emberei. Houdon (1741—1828), minden idők egyik legnagyobb szobrásza, páratlan mellszobrokat készített a forradalmi idők nagy személyiségeiről is amiképpen előbb a filozófusokról és az enciklopédistákról.

A szorongatott forradalmi korszaknak nem volt sem ideje, sem alkalma az építkezésre. Az építészek, akik nagyobbára klasszicista nevelést kaptak, a győzedelmes római klasszicizmusba próbáltak új életet lehelni. De a technikai eszközök elégtelensége — a fémszerkezet bevezetésének hatása még nem érezhető művészi tekintetben — elzárja az építészet elől az új társadalmi osztály lendületét kifejező utat. A XIX. század elején ismét egyedül az uralkodó dicsőségének szolgálatára és a nagy múlt utánzására kell szorítkozni s így megmarad hideg múzeum íze.

Összefoglalás

Nem akarjuk tovább nyujtani ezt az amúgyis szükségszerűen száraz és egyhangú, vázlatos ismertetést.

Pedig hasznos lenne jobban feltárnunk a Forradalom művészeinek életét, hogy időtálló emberi jelentőségüket valóban értékelhessük oly kevéssé ismert tevékenységük ezen a téren.

A tudományos színvonalának emelkedése, a múzeumok alapítása, az oktatás kifej-

lesztése és demokratizálása, a kiállítási szabadság — mindez jelentős mértékben átalakította a művészek életfeltételeit, új irányt szabott érdeklődésüknek és lehetővé tette a technikai kísérletezést, a XIX. század gazdag fejlődésének alapját. Az új gazdasági körülmények közé került közönség pedig kifejleszthette ízlését a múzeumok tarlatain.

Láttuk: a Forradalom jelentősége a művészet fejlődésében nem oly elhanyagolható, amint azt a legtöbb műtörténész szándékos hallgatása el szeretné hitetni. Éppen ellenkezőleg: a Forradalom érdemei jelentősek, annyival is inkább, mert olyan kevés idő és lehetőség állt rendelkezésre. Ezen a téren is időtálló művet alkotott: mint a többi forradalmi intézmény esetében, itt is csupán meg kell szabadítanunk alkotásait a kapitalista kötöttségektől, amelyek végső fokon úgy sem árthattak nekik.

Ma, midőn a fasiszta rendszerek, a kapitalizmus beteges elfajulásai, kiüldözik a művészeket és megsemmisítik műveiket, bensőleg meg kell újítanunk magunkban őseink 1789-es és 1793-as kulturális szenvedélyének nagy példáját. A Kommunista Párt, a francia forradalmárok legjobbjainak hivatott örököse, szintén méltó helyet szán a művészeknek abban a nevelő munkában, amellyel a munkásosztályt előkészíti a szocialista társadalomra.

Joseph Billiet
a Nemzeti Múzeum tanársegéde.

TARTALOM

Maurice Thorez: A százötvenedik évforduló . . . 5
Jean Bruhat: A francia forradalom és a néptömegek 11
Étienne Fajon: A munkásosztály az 1789-es forradalomban 32
Paul Bouthonnier: A parasztok a forradalomban . 49
Jacques Solomon: A forradalom pénzügyei . . . 73
Gabriel Peri: A forradalom és Európa 106
Jacques Duclos: A külföld összeesküvése a francia forradalom ellen 124
George Politzer: A felvilágosodás és a modern gondolkozás 146
Marcel Prenant: A francia forradalom és a tudományok 179
Joseph Billiet: A francia forradalom és a szépművészetek 190

7.— Ft

TUDOMÁNY ÉS HALADÁS

A Szikra nagysikerű könyvsorozata

Minden kötete egy-egy magyar vagy külföldi tudós alapvető munkáját tartalmazza, közérthető előadásban

1. Rudas László: Marxizmus és természettudomány
2. Marcel Prenant: Darwin
3. Andics Erzsébet: Munkásosztály és nemzet
4. Georges Sadoul: Az atom titka és hatalma
5. Molnár Erik: A szocializmus történetéből
6. J. B. Haldane: A marxizmus filozófiája és a tudományok
7. Szabó Árpád: Sokrates és Athén
8. Sz. I. Vavilov: Isaac Newton
9. Alexits - Fenyő: Matematika és dialektikus materializmus
10. N. A. Dobroljubov: Orosz realizmus (Goncsárov, Turgényev és Osztrovszkij)
11. James S. Allen: A monopolkapitalizmus és a béke
12. Ch. Hill: Az angol forradalom 1640.
13. Thomson-Klingender: Marxizmus, költészet, művészet
14. Clark: A vadembertől a civilizációig
15. Labérenne: A világok keletkezése
16. Politzer: A filozófia alapelemei
18. M. Cornforth: Tudomány az idealizmus ellen
19. Timirjázev: Mi a darwinizmus?
20. F. Konsztantinov: Az egyéniség és a tömegek szerepe a történelemben
21. T. D. Liszenko: A biológiai tudomány állásáról
22. Albert Soboul: A francia forradalom 1789—1799
25. M. Thorez: Tanulmányok a francia forradalomról (1789)

ELŐKÉSZÜLETBEN:

17. M. Prenant: Biológia és marxizmus
23. S. Lilley: A történelem, az ember és a gépek
24. Lukács György: Marx és Engels irodalomelmélete

SZIKRA KIADÁS